

คำนำ

รายงานผลการศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสกลนคร ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๕ ฉบับนี้ เป็นเอกสารประกอบการรายงานผลการดำเนินการตามข้อตกลงเพื่อใช้สำหรับการประเมินผลการปฏิบัติราชการตามตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายระดับบุคคลของวัฒนธรรมจังหวัด รอบที่ ๒(๑ เมษายน ๒๕๕๕ - ๓๐ กันยายน ๒๕๕๕)

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสกลนคร หวังเป็นอย่างยิ่งว่า เอกสารเล่มนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม สามารถเสริมสร้างสังคมไทยให้เข้มแข็งและยั่งยืน ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือมา ณ โอกาสนี้

(นางอุดมลักษณ์ ประชุมรักษ์)
วัฒนธรรมจังหวัดสกลนคร

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
องค์ความรู้ด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม	
ด้านศาสนา	
พระพุทธรูปราชูปถัมภ์	๕
คริสต์ศาสนาในภาคอีสาน	๘
โบสถ์มหาปัญญาของไทย	๑๒
การถวายสังฆทาน	๑๕
โต๊ะหมู่บูชา	๑๘
วันออกพรรษา	๒๔
การบวชในพระพุทธศาสนา	๒๗
หลวงพ่อบึงแสน	๓๐
ด้านศิลปะ	
ระเบียบวิธีและขั้นตอนการปฏิบัติงานขึ้นทะเบียนโบราณสถาน	๓๓
การขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ	๓๗
พระธาตุเชิงชุม	๔๒
พระธาตุตุ้ม	๔๕
พระธาตุนารายณ์เจงเวง	๔๙
พิพิธภัณฑ์สกลนคร	๕๐
รางวัลศิลปาธร	๕๓
กาพย์อีสาน	๕๖
ด้านวัฒนธรรม	
ฮีตสิบสอง-คองสิบสี่	๕๙
เรือสามน้ำสี่	๖๖
ประเพณีทำขวัญข้าว	๖๙
วันขึ้นปีใหม่	๗๑
โรคมือเท้าปาก(HAND, FOOT AND MOUTH DISEASE : HFMD)	๗๓
ยาเสพติดและสารเสพติด	๗๗
สาระสำคัญของพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน	๘๑

	หน้า
ฝ่ายมัธยมศึกษาสกลนคร	๘๗
พิธีบายศรีสู่ขวัญ	๙๔
แนวปฏิบัติเกี่ยวกับธงชาติ	๙๘
ประเพณีลอยกระทง	๑๐๕
การทอดกฐิน	๑๑๐
ประเพณีการแห่ดาวเทศกาลคริสต์มาส ของจังหวัดสกลนคร	๑๑๓
ชั้นหมากเบ็ง	๑๑๗

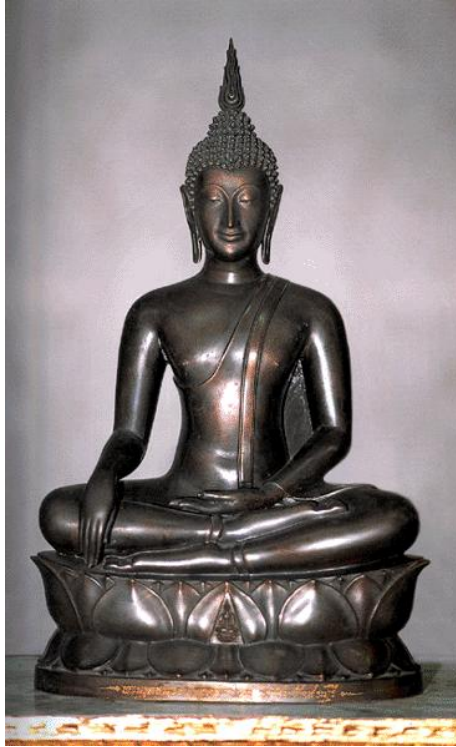

ด้านศาสนา

พระพุทธรูปนารายณ์

ชื่อ	พระพุทธรูปนารายณ์
สถานที่ประดิษฐาน	พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช โปรดเกล้าฯ พระราชทาน “พระพุทธรูปนารายณ์” เป็นพระพุทธรูปประจำจังหวัดต่างๆ ทั่วพระราชอาณาจักร โดยประดิษฐานไว้ ณ ศาลากลางจังหวัด
ลักษณะศิลปะ	ศิลปะรัตนโกสินทร์ ปางมารวิชัย
ขนาด	หน้าตักกว้าง 23 ซม. สูง 40 ซม.
ประวัติ	

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริให้รักษาธรรมเนียมการทูลเกล้าฯถวายพระแสงราชศัสตราประจำเมืองไว้ โดยมีได้พระราชทานพระแสงราชศัสตราประจำเมืองเพิ่มเติมอีก ด้วยมีพระราชนิยามที่จะพระราชทานพระพุทธรูปนารายณ์เพื่อเป็นพระพุทธรูปประจำจังหวัดต่างๆ ทั่วพระราชอาณาจักร ซึ่งพระพุทธรูปที่พระราชทานนั้นจะเป็นที่ตั้งแห่งคุณพระรัตนตรัยอันเป็นที่เคารพสูงสุด และเป็นนิมิตหมายสำคัญของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนไทยทั้งชาติ

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้นายไพฑูริย์ เมืองสมบูรณ์ ข้าราชการกองหัตถศิลป์ กรมศิลปากร บันทึบนพระพุทธรูปนี้ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

รโหฐาน เมื่อได้ทรงตรวจพระพุทธรูปลักษณะของพระปฏิมาจนเป็นที่พอพระราชหฤทัยแล้ว จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้เททองหล่อพระพุทธรูป เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๙ พร้อมทั้งโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามพระพุทธรูปนี้ว่า “พระพุทธรูปนารายณ์” นอกจากนี้ที่ฐานบัวหน้าด้านหน้าโปรดให้บรรจุพระพิมพ์ไว้องค์หนึ่ง ซึ่งทรงทำขึ้นด้วยวัตถุกึ่งดีสีทึบทั้งในพระองค์และได้มาจากปูชนียสถานสำคัญของจังหวัดต่างๆ ทว่าพระราชอาณาจักรได้แก่

ส่วนพระองค์

๑. ดอกไม้แห้งจากพวงมาลัยที่ประชาชนทูลเกล้าฯ ถวายในการเสด็จพระราชดำเนินเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธรูปมหามณีนรัตนปฏิมากร วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และได้ทรงแขวนบูชาองค์พระพุทธรูปมหามณีนรัตนปฏิมากรตลอดฤดูกาล จนถึงคราวเปลี่ยนเครื่องทรงใหม่
๒. เส้นพระเจ้าซึ่งเจ้าพนักงานได้รวบรวมไว้หลังจากทรงเครื่องใหญ่ทุกครั้ง
๓. ดอกไม้แห้งจากพวงมาลัยที่แขวนพระมหาเศวตฉัตรและด้ามพระขรรค์ชัยศรีในพระราชพิธีฉัตรมงคล
๔. สีซึ่งขูดจากผ้าใบที่ทรงเขียนภาพฝีพระหัตถ์
๕. ชิ้นและสีซึ่งทรงขูดจากกเรือใบพระที่นั่งขณะที่ทรงตกแต่งเรือใบพระที่นั่ง

ส่วนที่มาจากจังหวัดต่างๆ ทว่าพระราชอาณาจักร

วัตถุกึ่งดีสีทึบต่างๆ นั้น กระทั่งมหาดไทยได้นำมาจากปูชนียสถานหรือพระพุทธรูปอันศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาชนเคารพบูชา อันได้แก่ดินหรือตะไคร่น้ำแห้งจากปูชนียสถาน เปลวทองคำปิดพระพุทธรูป ผงธูปหน้าที่ยบูชา และน้ำจากบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเคยนำมาใช้เป็นน้ำสรงมูรธาภิเษกในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เช่นผงธูปและดินจากกระถางธูปที่ยบูชาในศาลหลักเมืองทุกกระถาง ผงจากพระปรมาภิไธยวัดอรุณราชวราราม กรุงเทพฯ เปลวทองจากพระมงคลบพิตร และผงจากพระเจดีย์ศรีสุริโยทัย วัดสวนหลวงสภสวรรค์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงบรรจุพระพิมพ์ที่ประกอบด้วยวัตถุกึ่งดีสีทึบเหล่านี้ไว้ให้เป็นพระพุทธรูปสำคัญ ซึ่งพระพิมพ์นี้นิยมเรียกกันว่า “พระพิมพ์ผงจิตรลดา หรือสมเด็จพระจิตรลดา” แล้วทรงตั้งพระราชหฤทัยอธิษฐาน ปิดทอง และทรงพระสุหร่าย ทรงเจิมก่อนที่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญไปพระราชทานเพื่อเป็นมิ่งขวัญสิริมงคลสำหรับประชาชนตามจังหวัดต่างๆ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นต้นมา รวมแล้วทั้งสิ้น ๖๓ จังหวัด

เนื่องจากพระพุทธรูปนารายณ์เป็นพระพุทธรูปที่สำคัญยิ่งองค์หนึ่งในรัชกาลปัจจุบัน สำนักพระราชวังจึงได้ร่างระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับพระพุทธรูปองค์นี้ไว้ดังนี้

๑. เมื่อจังหวัดใดได้รับพระราชทานพระพุทธรูปนารายณ์แล้ว ให้ประดิษฐานไว้ ณ ที่อันควรในศาลากลางจังหวัด

๒. เมื่อทางจังหวัดมีงานพิธีใดๆ ซึ่งต้องตั้งที่บูชาพระรัตนตรัยก็ให้อัญเชิญพระพุทธรูปนารายณ์มาประดิษฐานเป็นพระบูชาในพิธีนั้นๆ ทั้งนี้ ยกเว้นพิธีที่กระทำในโบสถ์ วิหาร หรือปูชนียสถาน

ใดๆ ซึ่งมีพระประธานหรือมีปูชนียวัตถุอื่นใดเป็นประธานอยู่แล้ว และยกเว้นพิธีซึ่งต้องใช้พระพุทธรูปอื่นเป็นประธานโดยเฉพาะ เช่น พระพุทธคันธารราษฎร์

๓. เมื่อเสด็จพระราชดำเนินยังจังหวัดเพื่อทรงเป็นประธานพระราชพิธีหรือพิธีทางจังหวัดก็ดี ก็ให้ทางจังหวัดอัญเชิญพระพุทธรูปนวราชขพิตรมาประดิษฐานเป็นพระประธานในพระราชพิธีนั้นๆ ทุกครั้ง หากพระราชพิธีหรือพิธีนั้นๆกระทำในพระอารามหรือในปูชนียสถาน ซึ่งมีพระประธานหรือปูชนียวัตถุอื่นใดเป็นประธานอยู่แล้วก็ให้อัญเชิญพระพุทธรูปนวราชขพิตรไปประดิษฐาน ณ ที่บูชาเป็นต่างหากอีกที่หนึ่งเพื่อทรงนมัสการ

๔. เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพระราชกรณียกิจ ณ จังหวัดใด ให้ทางจังหวัดอัญเชิญพระพุทธรูปนวราชขพิตรไปประดิษฐานไว้ ณ ที่บูชา เพื่อทรงนมัสการในพลับพลาหรือที่ประทับซึ่งได้จัดไว้ ในกรณีนี้ หากท้องที่ที่เสด็จพระราชดำเนินนั้นห่างไกลจากศาลากลางจังหวัด และเป็นที่ยุทธกันดารไม่สะดวกแก่การคมนาคม หรือการเสด็จพระราชดำเนินนั้นเป็นการรีบด่วน หรือเพียงเป็นการเสด็จพระราชดำเนินผ่านทางจังหวัดจะพิจารณาให้งดเสด็จก็ได้ตามแต่จะเห็นควร

๕. เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปประทับแรม ณ จังหวัดใด ให้ทางจังหวัดอัญเชิญพระพุทธรูปนวราชขพิตรมาประดิษฐานไว้ ณ ที่บูชาในพลับพลาหรือในที่ประทับตลอดเวลาที่ประทับแรมอยู่ และให้อัญเชิญกลับไปยังศาลากลางเมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับแล้วในการนี้ให้กองมหาดเล็กปฏิบัติเช่นเดียวกับระเบียบแบบแผนที่มีอยู่แล้วเกี่ยวกับพระชัยนวโลหะประจำรัชกาล

๖. หากทางจังหวัดเห็นสมควรจะอัญเชิญพระพุทธรูปนวราชขพิตรออกให้ประชาชนได้นมัสการบูชาในงานเทศกาลใดๆ ก็ให้กระทำได้ตามแต่จะเห็นควร อนึ่งการปิดทองที่องค์พระพุทธรูปนั้น อาจทำให้พระพุทธรูปเสียความงามไปบ้าง ถ้าหากทางจังหวัดจะประดิษฐานพระพุทธรูปนวราชขพิตรบนฐานซึ่งทำด้วยวัตถุอันอาจปิดทองได้อีกชั้นหนึ่งให้ประชาชนปิดทองได้ ก็จะเป็นการเหมาะสมยิ่งขึ้น

คริสต์ศาสนาในภาคอีสาน

ในอดีตดินแดนที่เรียกว่า “ภาคอีสาน” ปัจจุบัน เคยตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของขอม ซึ่งยังปรากฏร่องรอยทางวัฒนธรรมให้เห็นในรูปของปราสาท ปรางค์ กู่ และโบราณสถานต่าง ๆ โดยเฉพาะในเขตอีสานใต้ ในช่วงปี ค.ศ.๑๓๕๓-๑๓๐๗ (พ.ศ.๑๘๙๖-๒๒๕๐)

ภาคอีสานถือเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านช้าง โดยมีหลวงพระบางเป็นราชธานี ซึ่งต่อมาภายหลังเปลี่ยนเป็นเวียงจันทน์และจำปาศักดิ์ตามลำดับ การปกครองของคนอีสานได้สืบทอดเป็นจารีตประเพณีเรื่อยมา ซึ่งคณะผู้ปกครองสูงสุดเรียกว่า “**อาญาสี**” มี ๔ ตำแหน่ง คือ เจ้าเมืองอุปฮาด ราชวงศ์ และราชบุตร จนขึ้นอยู่กับกรุงธนบุรีภายใต้การปกครองของ**พระเจ้าตากสิน**และสืบเนื่องถึงสมัยรัตนโกสินทร์ จนกระทั่งถึงปี ค.ศ.๑๘๙๐ (พ.ศ.๒๔๓๓)

ในสมัย**พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** รัชกาลที่ ๕ ได้จัดระบบการปกครองใหม่ โดยแบ่งภาคอีสานออกเป็น ๔ เขต ได้แก่ นครจำปาศักดิ์ เมืองอุบลราชธานี เมืองหนองคายและนครราชสีมาภายใต้การปกครองของข้าหลวง อันเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่ฝรั่งเศสได้แผ่อิทธิพลเข้ามาในเขมรและเวียดนาม

ในปีต่อมา คือปี ค.ศ.๑๘๙๑ (พ.ศ.๒๔๓๔) จึงได้โปรดเกล้าให้พระเจ้าน้องยาเธอ ๓ พระองค์ไปเป็นข้าหลวงใหญ่ต่างพระองค์สำเร็จราชการหัวเมืองอีสาน เพื่อป้องกันการแทรกแซงจากฝรั่งเศส และปรับปรุงระบบการบริหารงานให้รัดกุมยิ่งขึ้น คือ **พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร** ดูแลหัวเมืองลาวกาว ประจำที่นครจำปาศักดิ์ **พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม** ดูแลหัวเมืองลาวพวน ประจำที่เมืองหนองคาย และ**พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์** ดูแลหัวเมืองลาวกลาง ประจำที่นครราชสีมา

ภาคอีสานก่อนหน้าที่คริสต์ศาสนาจะแผ่ขยายเข้ามานั้น มีศาสนาอยู่แล้ว คือศาสนาผีหรือวิญญาณ อันเป็นความเชื่อดั้งเดิมของคนอีสาน เช่น ผีปู่ตา ผีฟ้า ผีเข็ ซึ่งทำหน้าที่ดูแลรักษาคนในครอบครัวหรือหมู่บ้าน และมีบทบาทในการลงโทษคนที่กระทำความผิดโดยอาศัยคนกลางที่เรียกว่า “**จ้ำ**” คนอีสานจึงตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของผี นอกจากนั้นยังมีผีอีกประเภทหนึ่งที่เรียกว่า “**ผีปอบ**” พวกที่ถูกกล่าวหาว่า เป็น “**ผีปอบ**” จะอยู่ร่วมกับคนอื่นไม่ได้ ทั้งนี้ก็เพราะเชื่อกันว่า ผีปอบเป็นผีที่กินตับไตไส้พุงของผู้คน ทำให้ถึงแก่ความตายจนเป็นที่เกรงกลัวและรังเกียจของสังคม ด้วยเหตุนี้ไม่ว่าจะไปอยู่ที่ไหนจึงมักถูกขับไล่อยู่ตลอดเวลา บางแห่งรุนแรงถึงขั้นขว้างปาหรือเผาบ้านเรือน ส่วนพุทธศาสนาเพิ่งจะเข้ามามีอิทธิพลในภายหลัง แต่ก็สามารถผสมผสานให้เข้ากับความเชื่อดั้งเดิมของคนอีสานได้อย่างกลมกลืน เป็นพุทธศาสนาที่ปะปนอยู่กับความเชื่อเรื่องผีและเป็นที่ยอมรับของคนทุกระดับตั้งแต่ชนชั้นปกครองลงมาถึงราษฎร โดยได้รับการถ่ายทอดสืบทอดกันมาในรูปของธรรมเนียม

ประเพณีต่าง ๆ ความเชื่อเรื่องผีที่ปะปนอยู่กับความเชื่อในพุทธศาสนาของผู้คนในดินแดนอีสาน ในลักษณะดังกล่าว นับว่ามีส่วนอย่างสำคัญต่อการกลับใจเป็นคริสตชนของคนอีสานในเวลาต่อมา

ความพยายามในระยะเริ่มแรก

ความพยายามที่จะส่งมิชชันนารีออกไปประกาศศาสนาในภาคอีสาน เริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ.๑๖๕๐ (พ.ศ.๒๑๘๓) โดย **คุณพ่อเลเรีย (LERIE)** คณะเยซุอิตจากประเทศฟิลิปปินส์ ได้เดินทางมา อยุธยาเพื่อเดินทางไปลาวแต่ไม่ได้รับอนุญาตจึงเดินทางไปเขมร และเดินทางจากเขมรขึ้นไป เวียงจันทน์

ในปี ค.ศ.๑๖๕๒ (พ.ศ.๒๑๘๕) โดยพำนักอยู่ในลาวเป็นเวลาถึง ๕ ปี แต่เราไม่มีหลักฐานงาน แพร่ธรรมของคุณพ่อเท่าไรนัก ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยา**พระสังฆราชลาโน (Louis LANEAU: ๑๖๓๕-๑๖๙๖)** ได้ส่ง**คุณพ่อโกรส (GROSSE)**และ**คุณพ่ออังเยโล (ANGELO)**ให้เป็นผู้เผยแพร่ศาสนา ในประเทศลาว โดยเดินทางไปสู่โขทัยและนครไทย แต่ทั้งสองท่านได้ถึงแก่กรรมก่อนที่จะไปถึง ประเทศลาว ในปี ค.ศ.๑๖๗๓ (พ.ศ.๒๓๑๖)

พระสังฆราชเรเดอเลส(REYDERET) ประมุขมิสซังตั้งเกียตะวันตกได้ให้ครูคำสอนสองคน ไปสำรวจดูประเทศลาวและเลือกหาหมู่บ้านที่เหมาะสมสำหรับการแพร่ธรรมโดยเดินทางไปถึงเชียงขวาง ในปี ค.ศ.๑๘๔๒ (พ.ศ.๒๓๘๕) **คุณพ่อแวร์เนท์ (VERNHET)** มีความตั้งใจที่จะเดินทางไปแพร่ธรรม ในภาคอีสานโดยเดินทางไปถึงพิษณุโลก แต่ที่สุดได้ล้มเลิกความตั้งใจ ต่อมาเมื่อแบ่งเขตมิสซังและตั้ง มิสซังเขมรในปี ค.ศ.๑๘๕๐ (พ.ศ.๒๓๙๓)

พระสังฆราชมิช(MICHE) ประมุของค์แรกของมิสซังเขมรได้รับมอบหมายให้ดูแลงานแพร่ ธรรมในล้านช้าง ได้พยายามส่งมิชชันนารีไปประเทศลาวในปี ค.ศ.๑๘๕๒ (พ.ศ.๒๓๙๕) แต่เข้าไปไม่ได้ ในปี ค.ศ.๑๘๕๕(พ.ศ.๒๓๙๘)ได้พยายามส่ง **คุณพ่อไอโซเลเย (AUSSOLEIL)**และ**คุณพ่อทรีแอร์ (TRIAERE)** ไปหลวงพระบางโดยผ่านทางประเทศสยามไปถึงน่านและเป็นไข้ป่าตายไปไม่ถึงหลวง พระบาง ในปี ค .ศ.๑๘๖๖ (พ.ศ.๒๔๐๙) **คุณพ่อดาเนียล (DANIEL)**และ**คุณพ่อมาติน (MATIN)** จากกรุงเทพฯ ได้พยายามสำรวจเส้นทางที่จะขึ้นมานครราชสีมาและได้ออกเดินทางจากทับสะแก มาถึงนครราชสีมาพร้อมกับครูคำสอนชาวจีน ๒ คน และสมัครพรรคพวกอีกหลายคน

เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่บ้านกำลังอดอยากและมีขโมยมากจึงไม่มีใครสนใจเรียนคำสอน ประกอบกับคุณพ่อทั้งสองไม่สบายจึงเดินทางกลับกรุงเทพฯ แต่ที่น่าสนใจคือมีคนจากนครราชสีมา ๘ คนตามไปเรียนคำสอนที่ทับสะแก ในเดือนมิถุนายน ค.ศ.๑๘๖๘ (พ.ศ.๒๔๑๑) กระทรวงเผยแพร่อุบาย เชื่อได้แบ่งเขตมิสซังใหม่ และมอบหมายการแพร่ธรรมในล้านช้างให้มิสซังสยาม โดยมีคำสั่งให้ส่ง มิชชันนารีไปล้านช้างให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้

พระสังฆราชยอแซฟ ดือปอง(Joseph DUPOND: ๑๘๖๔-๑๘๗๒) ซึ่งไปประชุมสังคายนา วาติกันครั้งที่ ๑ ได้ตกลงที่จะส่งมิชชันนารีไปแต่เป็นที่น่าเสียดายที่**พระสังฆราชดือปอง** ได้ถึงแก่

มรดกภาพก่อนที่จะได้ปฏิบัติตามคำขอร้องจากกรุงโรม นี่คือการพยายามในสมัยต่างๆ ที่จะไปแพร่ธรรมในภาคอีสานและประเทศลาว ทั้งนี้ เพราะในอดีตที่ผ่านมานางานของพระศาสนจักรคาทอลิกของมิสซังสยาม จำกัดอยู่แต่เฉพาะภาคกลางของประเทศเท่านั้น ความพยายามนี้มาสำเร็จในสมัย **พระสังฆราชยัง หลุยส์เวย์(Jean Louis VEY:๑๘๗๕-๑๙๐๙)**

มิชชันนารีสององค์แรก

ในปี ค.ศ.๑๘๗๖ (พ.ศ. ๒๔๑๙) **พระสังฆราชเวย์** ได้ส่ง**คุณพ่อกงสแตง ฌอง โปรตม (Constant Jean PRODHOMME)**ให้ขึ้นไปช่วย**คุณพ่อแปร์โร(PERRAUX)** ซึ่งปกครองสัตบุรุษที่อยู่ชยา และมอบหมายให้สำรวจดูว่า มีทางที่จะขึ้นไปภาคอีสานอย่างไร โดยหวังที่จะเอาอยุธยาเป็นศูนย์กลางการแพร่ธรรมในภาคอีสาน

คุณพ่อโปรตม ได้ไปดูแลกลุ่มคริสตชนที่หัวแก่งหรือแก่งค้อยในปัจจุบัน ซึ่งขณะนั้นมีผู้เตรียมตัวเป็นคริสตชนประมาณ ๒๕๐-๓๐๐คนและได้ไปสร้างวัดที่คลองท่าเกวียนใกล้มวกเหล็ก

ในปี ค.ศ.๑๘๘๐ (พ.ศ.๒๔๒๓) **คุณพ่อโปรตม** ได้พยายามเดินทางไปแพร่ธรรมที่นครราชสีมา แต่อยู่ได้ไม่นานนักเพราะเป็นไข้มาลาเรียต้องไปรักษาตัวที่กรุงเทพฯ และพักที่จันทบุรี ในขณะที่เดียวกัน**คุณพ่อชาเวียร์ เกโก(Xavia GEGO)**กำลังเรียนภาษาไทยที่วัดอัสสัมชัญเกิดเป็นแผลที่หัวเข้าได้ไปรักษาตัวที่จันทบุรีด้วย

พระสังฆราชเวย์ จึงมอบหมายให้**คุณพ่อโปรตม** กับ**คุณพ่อเกโก** ไปสำรวจภาคอีสาน เพราะเล็งเห็นว่าการแพร่ธรรมในภาคอีสานจะเกิดผลอย่างแท้จริงก็ต่อเมื่อผู้แพร่ธรรมไปอยู่ในภาคอีสาน จึงดำริให้ตั้งศูนย์แพร่ธรรมขึ้นที่เมืองอุบลราชธานี อุบลฯ จึงกลายเป็นศูนย์กลางการแพร่ธรรมในภาคอีสานในเวลาต่อมา และนับเป็นกลุ่มที่ ๗ ที่เดินทางมาแพร่ธรรมในภาคอีสาน การแพร่ธรรมในภาคอีสานได้เริ่มต้นขึ้นอย่างแท้จริง เมื่อ**พระสังฆราชเวย์** แต่งตั้ง**คุณพ่อโปรตม** และ **คุณพ่อเกโก** ให้เดินทางไปแพร่ธรรมในภาคอีสานเมื่อวันที่ ๒ มกราคม ค.ศ.๑๘๘๑ (พ.ศ.๒๔๒๔) โดยมีภารกิจหลักคือการตั้ง **“มิสซังลาว”**

คุณพ่อทั้งสองได้ออกเดินทางจากกรุงเทพฯเมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม ค.ศ.๑๘๘๑ (พ.ศ.๒๔๒๔) พร้อมกับครูเณรคนหนึ่งและคนรับใช้อีก ๒-๓ คน มุ่งสู่อุบลฯ ผ่านแก่งค้อยมาถึงนครราชสีมา เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ และพักอยู่ที่บ้านพ่อค้าชาวจีนคนหนึ่งเป็นเวลา ๑๒ วันก่อนออกจากนครราชสีมา มุ่งหน้าสู่ออนแก่นผ่านอำเภอนบพิตำถึงที่นั่นวันที่ ๑๖ มีนาคม และไปถึงกาฬสินธุ์เมื่อวันที่ ๒๕ เดือนเดียวกัน

ออกจากกาฬสินธุ์วันที่ ๑ เมษายน มุ่งหน้าไปทางกมลาไสยถึงร้อยเอ็ดวันที่ ๔ และวันที่ ๑๑ ได้มาถึงยโสธร เนื่องจากอยู่ในช่วงสัปดาห์ศักดิ์สิทธิ์ จึงหยุดพักทำสัปดาห์ศักดิ์สิทธิ์และฉลองปีสกาในคืนที่ที่นั่น นับเป็นการฉลองปีสกาครั้งแรกในภาคอีสาน ที่สุดได้มาถึงอุบลฯในวันอาทิตย์ที่ ๒๔ เมษายน รวมระยะเวลาในการเดินทางครั้งนั้น ๑๐๒ วัน

วันต่อมาคุณพ่อได้เข้าเยี่ยมคารวะท่านข้าหลวงใหญ่พร้อมกับแสดงเอกสารสำคัญจากกรุงเทพฯ ที่อนุญาตให้เดินทางไปในภาคอีสานได้โดยเสรีและจะจัดตั้งที่พักที่ไหนก็ได้ ข้าหลวงใหญ่ได้เชิญให้คุณพ่อพักอยู่ที่มุมหนึ่งของศาลาว่าการเมือง โดยใช้ไม้ไผ่สานขัดตะกั้นมุมหนึ่งไว้สำหรับเป็นที่ทำการพักอยู่ที่นั่นแม่อกจะแอดออยู่บ้าง แต่ก็เป็นโอกาสให้คุณพ่อได้เรียนรู้ขนบธรรมเนียม ประเพณี บ้านเมือง และเป็นตั้งวิทยาลัยให้เกิดความรู้ทางกฎหมายและการปกครองบ้านเมืองด้วย ซึ่งนับว่ามีประโยชน์อย่างมากสำหรับงานแพร่ธรรมในเวลาต่อมา

โบสถ์โบสถ์ของไทย

แต่ครั้งโบราณกาล เสดมามีความสำคัญต่อพุทธสถานอย่างยิ่ง การที่จะเรียกว่าวัดนั้นเป็นวัดได้ จะต้องมียุทธภัณฑ์แบ่งเขตชัดเจนสำหรับการทำพิธีกรรมทางศาสนา และหลักที่ปักเพื่อแบ่งเขตที่ว้านี้ มีชื่อเรียกว่า “โบสถ์”

เสมา หรือที่มณฑลวิชาการบางท่านเรียกว่า “สีมา” ตามพจนานุกรมพุทธศาสตร์ หมายถึง เขตกำหนดความพร้อมเพรียงของสงฆ์ หรือเขตชุมนุมของสงฆ์ หรือเขตที่สงฆ์ตกลงไว้สำหรับภิกษุทั้งหลายที่อยู่ภายในเขตนั้นจะต้องทำสังฆกรรมร่วมกัน

เสมา แบ่งเป็น ๒ ประเภทคือ (๑) พัทธสีมา แปลว่า แดนที่ผูก ได้แก่เขตที่พระสงฆ์กำหนดขึ้นเอง (๒) อพัทธสีมา แปลว่า แดนที่ไม่ได้ผูก ได้แก่เขตที่ทางราชการกำหนดไว้ หรือเขตที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเป็นเครื่องกำหนด และสงฆ์ถือเอาตามเขตที่กำหนดนั้น ไม่ได้ ทำหรือผูกขึ้นใหม่

ความสำคัญของการมีเสมานี้ เนื่องจากพระพุทธเจ้าได้ทรงกำหนดให้พระภิกษุต้องทำ อุโบสถ ปวารณา และสังฆกรรมร่วมกัน โดยเฉพาะการสวดปาฏิโมกข์ ซึ่งต้องสวดพร้อมกันเดือนละ ๒ ครั้ง จึงเกิดหลักแดนในการที่สงฆ์จะร่วมกันกระทำสังฆกรรม โดยมีหลักบ่งชี้คือโบสถ์

โบสถ์มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานมาก ในประเทศไทยสามารถสืบย้อนไปไกลถึง ยุคสมัยแรกเริ่มของประวัติศาสตร์ นั่นคือ อารยธรรมทวารวดี เป็นที่ทราบกันแล้วว่า อารยธรรมทวารวดีเป็นอารยธรรมเก่าแก่ มีเมืองสำคัญอยู่บริเวณ ภาคกลางของประเทศไทยในปัจจุบัน และเป็นอารยธรรมที่นับถือพระพุทธศาสนาไปพร้อมๆ กับศาสนาพราหมณ์ แต่ศาสนาพุทธรุ่งเรืองกว่ามาก ทั้งนี้เนื่องด้วยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นจารึก หรือศิลปกรรมต่างๆ เป็นเครื่องยืนยันความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดีนี้ได้เป็นอย่างดี

บริเวณภาคอีสานของไทยในปัจจุบัน พบว่ามีร่องรอยของอารยธรรมทวารวดีที่เผยแพร่มาจากภาคกลางแต่สิ่งที่น่าสนใจมากกว่านั้นคือ กลุ่มโบสถ์ที่บริเวณภาคอีสานนี้มีความโดดเด่นกว่าภาคอื่น ในขณะที่ภาคกลางมีความโดดเด่นในเรื่องของการสร้างพระธรรมจักร ขนาดใหญ่ ซึ่งโบสถ์ที่ว้านี้ มีความแตกต่างจากรูปแบบของโบสถ์ที่พบในปัจจุบันมาก นับว่าเป็นพัฒนาการของโบสถ์ที่ว้านี้

ข้อสรุปเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องโบสถ์ภาคอีสาน ซึ่ง รศ.ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์ เรียบเรียงไว้ดังนี้

รูปแบบของโบสถ์ที่ว้านี้จะเป็นลักษณะกึ่งบับ มีขนาดสูงตั้งแต่ ๑ เมตรไปจนถึง ๒ เมตร รองลงมาได้แก่รูปเสาสีเหลี่ยมและแปดเหลี่ยม ซึ่งพบเป็นจำนวนน้อยมาก ส่วนคติในการสร้างสันนิษฐานไว้ ๓ ประการ คือ

๑. ใช้ปักโบเตียวกลางลานในฐานะของเจดีย์องค์หนึ่ง เพราะโดยทั่วไปที่กลางโบเสมาจะมีรูปหรือสัญลักษณ์ของสถูปปรากฏอยู่ด้วยเสมอ
  ๒. ใช้ปักล้อมรอบสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เพื่อแสดงขอบเขตได้พบตัวอย่างเป็นจำนวนมากบนภูพระบาท จังหวัดอุดรธานี อาจเป็นการแสดงขอบเขตที่สืบทอดมาจากวัฒนธรรมหินตั้ง ที่พบแล้วตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสาน เช่นที่เมืองเสมา จังหวัดนครราชสีมา
  ๓. ใช้ปักแปดทิศรอบฐานอาคารสี่เหลี่ยมผืนผ้า อาจมีตำแหน่งละ ๑ โบ ๒ โบ หรือ ๓ โบ น่าจะเป็นคติการแสดงขอบเขตสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของศาสนสถานลักษณะเดียวกับโบสถ์ในปัจจุบัน
- ด้วยขนาดของเสมาที่มีขนาดใหญ่ จึงเกิดภาพเล่าเรื่องบนโบเสมาขึ้น ซึ่งเรื่องราวที่นิยม สร้างขึ้นนั้นมักเป็นภาพเกี่ยวกับพุทธประวัติ ชาดก เป็นต้น
- นอกจากนี้ยังพบว่า มีการตกแต่งโบเสมาด้วยรูปสถูปหรือหม้อปुरुณฆฎะ ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วว่า การปักโบเสมาแบบโบเตียวที่กลางลานนั้น อาจหมายถึงเครื่องหมายแทนสถูป โดยสังเกตจากรูปแบบของโบเสมาที่มีการสลักรูปสถูปหรือหม้อปुरुณฆฎะไว้
- หม้อปुरुณฆฎะ เป็นเครื่องหมายของความอุดมสมบูรณ์ เป็นสัญลักษณ์ที่พบมาก่อนแล้วตั้งแต่ศิลปะอินเดียโบราณ และยังพบอีกในศิลปะลังกาสัมัยอนุราธปุระ ในราวพุทธศตวรรษที่ ๘-๑๐ ก็นิยมปักหินตั้งรูปปुरुณฆฎะไว้บริเวณหน้าประตูทางเข้า

เนื่องจากปुरुณฆฎะ เป็นเครื่องหมายของความอุดมสมบูรณ์ จึงเป็นสัญลักษณ์ในการอวยพรผู้มาศาสนสถานให้มีความสุขไปด้วย และด้วยเหตุนี้จึงเป็นเครื่องยืนยันการรับสืบทอดวัฒนธรรมศาสนา และศิลปกรรมมาจากอินเดีย และลังกาด้วยเช่นกัน

สำหรับภาพเล่าเรื่องพุทธประวัติ ส่วนมากเป็นตอนที่พระพุทธเจ้ากำลังแสดงธรรมโปรดเหล่าบุคคล และภาพสลักบนโบเสมาที่เชื่อว่ามี ความมั่งคั่งและสำคัญอย่างที่สุดชิ้นหนึ่งนั้น คือภาพตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากกรุงกบิลพัสดุ์ พบที่เมืองฟ้าแดดสงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์ ปัจจุบันจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ขอนแก่น เป็นฉากที่สำคัญคือพระนางพิมพาสยายผมรองรับพระบาทของพระพุทธเจ้า ซึ่งถือว่าเป็นท่าแสดงความเคารพอย่างสูงสุด การแสดงความเคารพในลักษณะ

เช่นนี้ โดยมากพบในศิลปะมอญและพม่า สะท้อนมุมมองการแผ่ขยายความนิยมของศิลปะในประเทศใกล้เคียงในเวลานั้น

การสลักภาพเล่าเรื่องชาดกนั้น พบว่ามีความนิยมอย่างมาก สันนิษฐานว่าน่าจะมีการสร้างครบทั้งสิบพระชาติ แต่ที่พบหลักฐานมากที่สุดเป็นพระชาติสุดท้ายก่อนจะเสวยพระชาติเป็นพระพุทธเจ้า นั่นคือ เวสสันดรชาดก ในตอน พระราชนันทกัณหา-ขาลีให้กับชูชก หรือจะเป็นตอนที่พระอินทร์ปลอมตัวมาขอพระราชทานนางมัทรี ส่วนชาดกในเรื่องอื่นที่พบก็มี สุวรรณสาม วิทูรบัณฑิต มหาชนก เป็นต้น

การสลักเรื่องราวเกี่ยวกับชาดกและพุทธประวัติไว้บนใบเสมานี้ คงจะมีคติการสร้างเดียวกันกับจิตรกรรมฝาผนัง คือมีความมุ่งหมายที่จะเป็นการให้ความรู้ โดยแฝงวัฒนธรรมการแต่งกาย รูปแบบเฉพาะของศิลปกรรมในภูมิภาค ทำให้กลุ่มใบเสมาที่ภาคอีสานมีความโดดเด่น มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว

ซึ่งในสมัยต่อมาด้วยขนาดของใบเสมาที่เล็กลง ประกอบกับความนิยมในการสลักภาพเล่าเรื่องบนใบเสมาไม่ได้รับความนิยมแล้ว เราจึงไม่พบหลักฐานของใบเสมาในลักษณะดังกล่าวอีกเลย

การถวายสังฆทาน

สังฆทาน คือ การถวายสิ่งของแก่หมู่พระภิกษุสงฆ์ เป็นการถวายกลาง ๆ ไม่จำเพาะเจาะจง ภิกษุรูปหนึ่งรูปใด เมื่อถวายให้แล้วก็ถือว่า พระภิกษุสงฆ์ทุกรูปมีสิทธิ์ใช้สอยสิ่งของเหล่านั้นตามสะดวก อาจจะมีเพียงตัวแทนสงฆ์เพียงรูปเดียวมารับประเคน ก็ถือว่าเป็นสังฆทานเหมือนกัน

มีทานอีกรูปแบบหนึ่งที่คล้าย ๆ สังฆทาน เป็นทานที่มีอาณาเขตกว้างขวางกว่า คือ ทานที่ให้แก่มุ่พวกรวมทั้งไม่เฉพาะกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เรียก สาธารณทาน เป็นทานที่ไม่จำกัดเฉพาะในรั้ววัด เป็นการให้ที่ไม่มีขอบเขต สังฆทานเป็นส่วนหนึ่งของสาธารณทานเช่นกัน

ส่วนการถวายทานที่ให้เฉพาะพระภิกษุสงฆ์รูปนั้นรูปนี้ เรียก ปาฏิปุคคลิกทาน มีอานิสงส์น้อยกว่าทานสองประเภทข้างต้น เพราะเป็นการจำกัดเฉพาะบุคคลว่าต้องเป็นคนนั้นคนนี้ การให้ทานแก่ส่วนรวมย่อมได้อานิสงส์มากกว่า คราวที่พระนางปชาบดีโคตมี พระแม่น้าของพระพุทธเจ้าบ้านฝ่ายทอเป็นจิวร แล้วนำไปย้อมตั้งใจถวายแต่พระพุทธเจ้า แต่พระพุทธเจ้าไม่ทรงรับ ตรัสว่าให้ถวายแก่สงฆ์คือหมู่พระแทน พระนางเสียใจ แต่เมื่อทราบว่าได้ถวายแก่สงฆ์มีผลมาก นางจึงคลายความเศร้าโศก

พระสงฆ์บางรูป แม่ชีบางท่าน ข้าราชการบางคน ทำงานให้กับชุมชนไม่รู้จักเหน็ดจักเหนื่อย ความคิดในทางสะสมเพื่อตัวเองไม่มี บางท่านก็เลี้ยงเด็กกำพร้า บางท่านทั้งเลี้ยงทั้งสอน เมื่อเราบริจาคทรัพย์ให้ท่าน ท่านก็ใช้ทรัพย์นั้นให้เป็นประโยชน์ ไปกับกิจการช่วยเหลือสังคมที่อยู่ ท่านเป็นเพียงคนกลางที่คอยแบ่งปันจากคนมั่งมีเพื่อแจกจ่ายแก่ผู้ขาดแคลน การทำบุญกับผู้ทำประโยชน์แก่ชุมชน นับเป็นสังฆทานที่ได้บุญไม่ใช่น้อย เพราะบุญได้แผ่ขยายกว้างออกไป ช่วยให้คุณภาพชีวิตของผู้ทุกข์ยากเหล่านั้นดีขึ้น และเป็นการช่วยสังคมไปด้วยในตัว

อะไรคือสังฆทาน

เดี๋ยวนี้เวลาพูดถึง "สังฆทาน" พวกเราจะนึกถึงถังสี่เหลี่ยมๆ ภายในบรรจุข้าวของเครื่องใช้ เยอะแยะมากมาย จนล้นออกมาปากถัง แล้วมีพลาสติกใส่หุ้มทับอีกที แท้จริงแล้วของที่ถวายหมู่พระสงฆ์โดยไม่เจาะจงที่เรียกว่า สังฆทาน นั้น คืออะไรก็ได้ที่เหมาะสมกับชีวิตสมณะ ไม่จำเป็นต้องเป็น

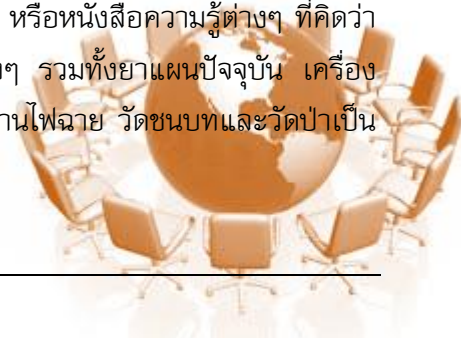

ถึงเหลือง ๆ ที่วางขายตามหน้าร้านสังฆภัณฑ์เสมอไปแต่สำหรับ "สังฆทานถึงเหลือง" ที่ชาวพุทธนิยมซื้อไปถวายพระสงฆ์นั้น ท่านทราบหรือไม่ว่ามีบางอย่างไม่ชอบมาพากลอยู่ในนั้น เรามาดูซิว่าไปถึงสังฆทานสีเหลือง ๆ หนึ่งใบ มีอะไรอยู่ข้างในบ้าง"ถึงเหลืองๆ" ที่มีวางขายตามร้านสังฆภัณฑ์นั้น บางร้านจะยัดหนังสือพิมพ์ หรือกระดาษแข็งเข้าไว้เต็มกระป๋อง ส่วนที่เป็นสังฆทาน หรือข้าวของเครื่องใช้จริง ๆ จะถูกบรรจุไว้แถวขอบปากถึง เพื่อให้ดูว่ามีของใช้มากมายจนล้นปากถึง แล้วเอาพลาสติกใสหุ้มอีกที เพื่อไม่ให้ของล้นจนหก แท้จริงแล้วมีของใช้ไม่กี่อย่างเท่านั้นเอง ข้าวของเครื่องใช้ที่บรรจุมักเป็นของคุณภาพต่ำ เช่น หางผงชักฟอก ฐูปเทียนคุณภาพต่ำ แปรงสีฟันที่ขนแปรงแข็งไปกัผ้าอาบน้ำฝนที่บางเบา จนน่าวิตกว่า พระนุ่งสรองน้ำเมื่อใดคงได้ไปแต่ไม่เปลือยเมื่อนั้น หรือบางทีอาจเป็นผ้าอาบน้ำฝนสีเหลือง ที่ใส่มาพอเป็นพิธี คือขนาดกว้างยาวไม่เกิน ๑ เมตร ที่นำมาใช้ประโยชน์ไม่ได้ น้ำปลาราคาถูกที่ดูออกว่าเป็นน้ำสีดำนละลายเกลือ ข้าวสารที่ใส่มาแค่ถุงเล็กๆ หยิบมือเดียวพอเป็นพิธีเหมือนกับผ้าอาบน้ำฝนที่ถูกใส่มา และบางครั้งก็เป็นเศษข้าวสารหัก ถ้าสังเกตดูดีๆ บางกระป๋องจะมีเกลือปนใส่มาให้เป็นสิบลูก ใส่เพื่อเกลือปนจะได้กินพื้นที่เยอะๆ จะได้ไม่ต้องใส่ของใช้อื่นเพิ่มเติม

นอกจากนี้ข้าวของที่ไม่จำเป็นอื่นๆ ก็มีใบซารสเข้มข้นที่ความเป็นจริงแล้ว พระและสามเณรไม่ค่อยขงจันกันเลย และมักจะถูกทิ้งไปอย่างไร้ประโยชน์ น้ำขวดที่มีกลิ่นผงชักฟอก อันเนื่องมาจากการบรรจุอยู่ในกระป๋องที่อับ พร้อมด้วยผงชักฟอก ๑ กล่อง เมื่ออากาศร้อนทำให้กลิ่นของผงชักฟอกเข้าไปในขวดน้ำ กลายเป็นน้ำที่มีกลิ่นผงชักฟอก ไม่เหมาะแก่การบริโภคในเวลาต่อมา กล่องสบู่ก็เป็น "บริขารล้นวัด" อีกชิ้นหนึ่ง มีกล่องหนึ่งก็ใช้ได้เกือบตลอดชีวิตของการเป็นพระ ไม่จำเป็นต้องถวายบ่อยก็ได้ ได้มาก็ล้นวัดไม่รู้จะเอาไปไว้ไหนดี

ข้าวของเครื่องใช้ที่ซื้อหามาจัดเป็นสังฆทานได้ สบู่ จัดเป็นเครื่องประทีนผิว แต่พระก็ใช้ได้เพื่อทำความสะอาด และระงับกลิ่นกาย ยาสีฟัน ชนิดผง หรือแบบหลอดก็ได้ ยาสีฟันสมุนไพรก็น่าสนใจ แปรงสีฟัน เลือกที่เป็นชนิดขนแปรงอ่อน ๆ จะได้สบายเหงือก ยาสระผม เอาไว้ใช้เวลาโกน ศีรษะจะได้โกนได้ง่ายขึ้น ใบมีดโกน เป็นของจำเป็นมาก เพื่อใช้โกนศีรษะ เครื่องดื่มสมุนไพรพร้อมขิงผง ขารางจืด มะตูม เตียนนี้ผลิออกมาหลายประเภท หรือจะใส่เครื่องดื่มรสช็อคโกแลตก็ได้ อย่าลืมดูวันหมดอายุก่อนซื้อด้วย ผ้าอาบน้ำฝน เลือกที่เนื้อหนา ๆ หรืออาจเลือกซื้อเป็นสบง (ผ้าถุง) หรือจะเป็นอังสะก็ได้ เพราะพระท่านมักจะมีผ้าอาบน้ำฝนอยู่มากแล้ว จะขาดแคลนก็คือสบง อังสะ ถ้าถวายให้สามเณรก็จัดเหมือนพระเช่นกัน

ถวายสังฆทานแม่ชี ก็เปลี่ยนจากผ้าเหลืองเป็นชุดแม่ชี หากหาซื้อไม่ได้ก็เปลี่ยนเป็นผ้าขาวเนื้อดีตามร้านขนาด ๒-๔ เมตรแทน จากนั้นแม่ชีท่านจะนำไปตัดเย็บเป็นเสื้อ ผ้าถุง ผ้าครอง ตามสมควร หนังสือธรรมะ หนังสือเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม หนังสือเกี่ยวกับสุขภาพ หรือหนังสือความรู้ต่างๆ ที่คิดว่าพระสงฆ์ควรรับรู้เพื่อนำไปบอกกล่าวแก่ญาติโยมได้ ยาสมุนไพรต่างๆ รวมทั้งยาแผนปัจจุบัน เครื่องเขียน สมุด ปากกา ดินสอ รวมทั้งซองจดหมาย แสตมป์ ไฟฉาย ถ่านไฟฉาย วัดชนบทและวัดป่าเป็น

สิ่งจำเป็นมาก งาน ชาม ช้อน ส้อม อาจสอบถามดูว่าวัดนั้นๆ ต้องการจำนวนมากหรือไม่ จะได้จัดเป็นชุดใหญ่ถวายเป็นของสงฆ์ เพื่อให้ชาวบ้านหยิบยืมได้ด้วยในงานบุญประเพณีต่างๆ รวมทั้งเครื่องมืองานช่างต่างๆ เช่น ค้อน ตะปู ไขควง หรืองานเกษตร เช่น จอบ เสียม พลั่ว และงานทำความสะอาด เช่น ไม้กวาดอ่อน ไม้กวาดแข็ง ถังขยะ ที่ตักผง ฯลฯ ของอื่นๆ ที่มักนิยมใส่ก็มี ข้าวสาร หัวหอม กระเทียม น้ำมันพืช ที่จัดว่าเป็นของแห้งเก็บไว้ได้นาน ของเหล่านี้ถ้าพระท่านใช้ไม่ทันท่านก็มักจะเก็บรวบรวมนำไปบริจาคต่างจังหวัดอีกที นับเป็นวงจรมูลนิธิไม่มีที่สิ้นสุด จัดเรียงข้าวของที่ซื้อมาลงในภาชนะซีกผ้าที่ซื้อมาต่างหาก อาจจะเป็นถังหรือกะละมังก็ได้ แล้วนำไปถวายได้ทันที

ของที่ควรลดละเลิกในสังฆภัณฑ์

ข้าวของบางอย่างที่ควรหลีกเลี่ยงไม่นำมาประกอบเป็นสังฆทานบุหรี ยาเสพติดเครื่องดื่มชูกำลังทุกประเภท ผลิตภัณฑ์อาหารที่บรรจุด้วยโฟม เพื่อหลีกเลี่ยงมลภาวะทางสิ่งแวดล้อม อาหารกระป๋อง ผลไม้กระป๋อง เพราะเป็นอาหารที่มีสารกันบูด สารเคมี ไม่ส่งผลดีต่อสุขภาพ ใส่เป็นผลไม้สดจะดีกว่า ถ้าในวัดมีครัวอาจซื้อผักสดเข้าครัวก็ได้ ใบชาคุณภาพต่ำ พระไม่ค่อยได้ชงฉัน ควรเปลี่ยนเป็นเครื่องดื่มสมุนไพร ให้ประโยชน์กับสุขภาพมากกว่า กล่องสบู่ ปรกติพระท่านมีอยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องซื้อถวายอีก บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป อาหารบดินทบาตในตอนเช้าเป็นอาหารสด และมีคุณค่ากว่า ไม่ควรส่งเสริมให้ท่านฉันอาหารที่มีคุณค่าน้อย น้ำอัดลม น้ำที่ผ่านการปรุงแต่งใส่สี

พิธีถวายสังฆทาน

จำนวนพระสงฆ์ ไม่จำกัดจำนวน เครื่องสังฆทาน อาหารคาวหวานและของใช้อื่น ๆ ตามสมควร ดอกไม้ธูปเทียนและปัจจัยใส่ซอง (ใช้ใบปวารณา)จัดเป็นชุด วางไว้เบื้องหน้าพระสงฆ์แต่ละรูป วันเวลาถวาย ควรถวายเวลาก่อนเที่ยง

ลำดับพิธี

จุดเทียนธูปบูชาพระรัตนตรัย แล้วกราบ ๓ ครั้ง

อาราธนาศีล และรับศีล

ว่าบท นะโม ๓ จบ แล้วกล่าวคำถวายสังฆทาน

ประเคนเครื่องสังฆทาน

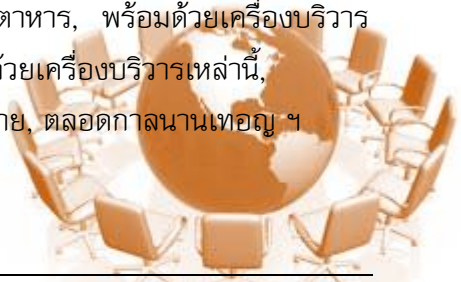
พระสงฆ์อนุโมทนา เจ้าภาพกรวดน้ำ

กราบ ๓ ครั้ง เป็นเสร็จพิธี

คำถวายสังฆทาน

อิมานิ มะยัง ภันเต, ภัตตานิ, สะปะริวารานิ, ภิกขุสังฆ์สสะ, โอนิณชะยามะ, สาธุ โน ภันเต, ภิกขุสังเ, อิมานิ, ภัตตานิ, สะปะริวารานิ, ปะฏิคคัณหัตถุ, อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายภัตดาหาร, พร้อมด้วยเครื่องบริวารเหล่านี้, แต่พระภิกษุสงฆ์, ขอพระภิกษุสงฆ์, จงรับภัตดาหาร, พร้อมด้วยเครื่องบริวารเหล่านี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์ และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ตลอดกาลนานเทอญ ฯ

โต๊ะหมู่บูชา

ความเป็นมาการจัดโต๊ะหมู่บูชา เป็นวัฒนธรรมประจำชาติไทยมาช้านาน แต่ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจน ว่ามีมาตั้งแต่สมัยใดสันนิษฐานว่าเดิมอาจจะวางสิ่งเคารพ วัตถุมงคลบนหิ้งหรือบนแท่นมาก่อน ส่วนการจัดวางบนโต๊ะน่าจะได้แบบอย่างมาจากการตั้งโต๊ะน้ำชาของชาวจีนที่มาค้าขายกับไทยในสมัยก่อน จากจดหมายเหตุรัชกาลที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๑ ครั้งเมื่อมีงานฉลองวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามหรือวัดโพธิ์ ก็มีการเริ่มจัดโต๊ะบูชาเป็นครั้งแรก ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๔ ทางโปรดเกล้าฯ ให้มีการประกวดจัดโต๊ะหมู่บูชาแบบต่าง ๆ ในพระบรมมหาราชวังและวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ถึง ๑๐๐ โต๊ะ และรูปแบบการจัดตั้งกล่าวได้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ในสมัยรัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม มีการส่งเสริมพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่ง มีการจัดโต๊ะหมู่บูชาขึ้นเป็นพิเศษในสถานที่ราชการ องค์กรและสโมสรทั่วไป

ขณะเดียวกัน พลเอกมังกร พรหมโยธี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการสมัยนั้น ก็สนับสนุนนโยบายของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม โดยให้จัดโต๊ะหมู่บูชาในหน่วยงานและสถานศึกษาด้วย รวมทั้งเป็นผู้ริเริ่มให้มีการตั้งเสาประดับธงชาติและพระบรมฉายาลักษณ์ไว้ในโต๊ะหมู่บูชาในพิธีการต่างๆ ที่ราชการจัดขึ้น เดิมที่มีการกราบบูชาพระรัตนตรัยอย่างเดียว พลเอกมังกรเห็นว่าเมื่อเคารพพระรัตนตรัย(ศาสนา)แล้วควรจะได้มีการเคารพธงชาติ(ชาติ)และพระมหากษัตริย์ด้วย เมื่อมีการกราบพระรัตนตรัยแล้ว ก็มีการคำนับธงชาติและพระบรมฉายาลักษณ์ด้วย ต่อมาได้มีการประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีให้ถือเอาวันพระราชสมภพเป็นวันเฉลิมฉลองวันชาติไทย การเคารพธงชาติและพระบรมฉายาลักษณ์ จึงเปลี่ยนเป็นการคำนับเพื่อแสดงความเคารพเพียงครั้งเดียว ไม่ต้องคำนับ ๒ ครั้ง ดังแต่ก่อน เพราะถือว่าพระมหากษัตริย์และชาติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ปัจจุบันในพิธีเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ในพระราชพิธี รัฐพิธี หรือราษฎรพิธี ไม่ว่าจะเป็งานมงคลหรืองานอวมงคลก็นิยมตั้งโต๊ะหมู่บูชาทั้งสิ้น จุดประสงค์ก็เพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปพร้อมเครื่องบูชาซึ่งสันนิษฐานว่า คงจะถือเป็นคตินิยมของชาวพุทธตั้งแต่สมัยพุทธกาลว่า เมื่อพุทธศาสนิกชนต้องการบำเพ็ญกุศลใด ๆ นิยมนิมนต์พระสงฆ์ ซึ่งมีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประมุขมาในงานนั้น ๆ ด้วยเพื่อให้พระรัตนตรัย คือ พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ พร้อมบริบูรณ์ คตินิยมนี้จึงถือต่อเนื่องสืบมา

ดังนั้น ศาสนาพิธีทางพระพุทธศาสนาจึงนิยมอัญเชิญพระพุทธรูปเป็นนิมิตแทนองค์พระพุทธเจ้ามาประดิษฐานไว้ในพิธีด้วย การจัดโต๊ะหมู่บูชาหลายโอกาส อาทิ การจัดโต๊ะหมู่บูชาประจำหน้าพระประธาน การจัดในพิธีสงฆ์ การจัดในการประชุม อบรม สัมมนา เป็นต้น โดยทั่วไปนิยมตั้งโต๊ะหมู่บูชาใน ๒ กรณี คือ

๑. ในพิธีทางพุทธศาสนา เช่น การทำบุญ ฟังเทศน์ ฯลฯ

๒. ในพิธีถวายพระพรหรือตั้งรับเสด็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

การจัดโต๊ะหมู่บูชาโดยเฉพาะเครื่องบูชาบนโต๊ะ อันได้แก่ พานพุ่ม แจกันดอกไม้ กระจ่างรูป เชิงเทียนถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ผู้จัดควรทำด้วยความประณีตบรรจง เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความเคารพต่อพระรัตนตรัยและยังเป็นการแสดงออกถึงศิลปะในการจัดอีกด้วย

การจัดรูป ๓ ดอก เป็นการบูชาพระคุณของพระพุทธเจ้า ๓ ประการคือ

๑. บูชาพระปัญญาคุณ

๒. บูชาพระวิสุทธิคุณ

๓. บูชาพระมหากรุณาธิคุณ

การจัดเทียน ๒ เล่ม เป็นการบูชาพระธรรมและพระวินัย เล่มขวาของพระพุทธรูปหรือด้านซ้ายของผู้จุดเป็นเทียนพระธรรม เล่มซ้ายของพระพุทธรูปหรือด้านขวาของผู้จุดเป็นเทียนพระวินัย

หลักเกณฑ์และวิธีการจัดโต๊ะหมู่บูชาที่มีหลายแบบ ที่สำคัญคือ การตั้งเครื่องบูชาทุกชนิดจะต้องไม่สูงกว่าพระพุทธรูปที่ประดิษฐานบนโต๊ะหมู่บูชาที่อยู่สูงสุด ส่วนปริมาณเครื่องบูชาอาจแตกต่างกันตามประเภทของโต๊ะหมู่ซึ่งมีหลายแบบ เช่น โต๊ะหมู่ ๔, หมู่ ๕, หมู่ ๗, หมู่ ๙ และหมู่ ๑๕ เป็นต้น แต่ละแบบก็จะมี การจัดและความหมายแฝงอยู่ ซึ่งจะขอยกเป็นตัวอย่างการจัดโต๊ะหมู่บูชาที่เป็นที่นิยมจัดกันทั่วไป ดังนี้

โต๊ะหมู่ ๕ ประกอบด้วย กระจ่างรูป ๑ กระจ่าง, เชิงเทียน ๓ หรือ ๔ คู่, พานดอกไม้ ๕ แจกัน ๒ คู่ ซึ่งแต่ละอย่างมีความหมายดังนี้

กระจ่างรูป ๑ กระจ่าง หมายถึง เอกกัคคตา คือ จิตเป็นหนึ่งเดียว หรือบริสุทธิ์ หรือ อุเบกขา

แจกันดอกไม้ ๔ ชุด หมายถึง อริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

พานดอกไม้ ๕ พาน หมายถึง ชั้น ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

เชิงเทียน ๖ อัน (๓ คู่) หมายถึง आयตนาภายนอก ๖ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์

เชิงเทียน ๘ อัน (๔ คู่) หมายถึง อริยมรรค มีองค์ ๘ คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ

โต๊ะหมู่ ๗ ประกอบด้วย กระจ่างรูป ๑ กระจ่าง, เชิงเทียน ๔ หรือ ๕ คู่, พานดอกไม้ ๕, แจกัน ๒ คู่, เชิงเทียน ๑๐ อัน (๕ คู่) หมายถึง ทศบารมี ๑๐ คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา และอุเบกขา

โต๊ะหมู่ ๙ จะประกอบด้วยกระถางรูป ๑ กระถาง, เชิงเทียน ๖ หรือ ๔ คู่, พานดอกไม้ ๗ พาน, แจกัน ๓ คู่ พานดอกไม้ ๗ พาน หมายถึง โพธิ์ดวงค์ ๗ คือ สติ อัมมวิจยะ วิริยะ ปิติ ปัสส สัทธา สมาธิ และอุเบกขา

เชิงเทียน ๑๒ อัน หมายถึง อาตมภายในและภายนอก คือ หู ตา จมูก ลิ้น กาย ใจ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ อนึ่ง ในพิธีส่วนตัว เช่น ทำบุญอุทิศ ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ หรือ ทำบุญใด ๆ เฉพาะตน และมีพื้นที่ในการจัดจำกัดหรือหาโต๊ะหมู่ตามกำหนดไม่ได้หรือมีทุนทรัพย์จำกัด อาจดัดแปลงเครื่องบูชาและรูปแบบการจัดก็ได้ โดยยึดหลักว่า

๑. พระพุทธรูปต้องอยู่สูงกว่าเครื่องบูชาทุกชนิด

๒. เครื่องบูชาอย่างน้อยที่สุดต้องมีแจกันดอกไม้ ๑ คู่ เชิงเทียน ๑ คู่ และกระถางรูป ๑ กระถาง ส่วนพานดอกไม้จะมีหรือไม่มีก็ได้โดยปกติ การตั้งโต๊ะหมู่บูชาที่มีเฉพาะพระพุทธรูป (ไม่มีธงชาติหรือพระบรมฉายาลักษณ์) จะมี ๓ ลักษณะ คือ

(๑) งานพิธีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ เป็นประธานหรือโปรดเกล้าฯ ให้ผู้แทนพระองค์มางาน เช่น พิธีพระราชทานปริญญาบัตร ฯลฯ

(๒) งานศาสนพิธีวันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา ฯลฯ

(๓) งานพิธีที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นสิริมงคล เช่น พิธีวางศิลาฤกษ์ เปิดอาคาร งานขึ้นบ้านใหม่ ฯลฯ ส่วนการจัดโต๊ะหมู่บูชาในบางพิธีของทางราชการ เช่น การอบรม ประชุม สัมมนา ฯลฯ นิยมตั้งธงชาติและพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ร่วมกับโต๊ะหมู่บูชาเพื่อให้ครบทั้ง ๓ สถาบัน คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ โดยมีหลักคือ โต๊ะหมู่บูชาอยู่ตรงกลาง ธงชาติอยู่ด้านขวาของโต๊ะหมู่ พระบรมฉายาลักษณ์หรือพระบรมสาทิสลักษณ์ไว้ทางซ้ายของโต๊ะหมู่ สำหรับ การตั้งโต๊ะหมู่ถวายพระพรหรือรับเสด็จ มีหลักว่าไม่ต้องประดิษฐานพระพุทธรูป แต่ประดิษฐานพระบรมฉายาลักษณ์ไว้ที่โต๊ะหมู่ตัวสูงสุดแทน โดยมีเครื่องสักการะคือ แจกัน พุ่มดอกไม้ รูปเทียนแพ(รูปต้องอยู่ข้างบนเทียน)และกรวยดอกไม้มีฝาครอบวางบนรูปเทียนแพ รูปเทียนแพ จะอยู่โต๊ะหมู่ตัวต่ำสุด ปริมาณเครื่องสักการะจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความสวยงามและชนิดของโต๊ะหมู่ และการจัดโต๊ะหมู่แบบนี้ไม่ต้องมีเสาธงชาติ และส่วนมากไม่นิยมใช้เชิงเทียนและกระถางรูป หากมีก็ไม่มีการจุดทั้งรูปและเทียน ตั้งเป็นเครื่องประดับโต๊ะหมู่เท่านั้น การปฏิบัติเพื่อถวายสักการะให้ถวายค่านับและเปิดกรวยที่ครอบออก จากนั้นถวายค่านับอีกครั้งหนึ่ง งานที่ไม่ต้องตั้งโต๊ะหมู่บูชา ได้แก่ งานประชุมนานาชาติและไม่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และงานประชุมคณะกรรมการหรืออนุกรรมการต่าง ๆ ตามปกติ

โต๊ะหมู่บูชาพระหมู่ ๙

ใช้สำหรับจัดเป็นพระประธาน ในศาสนพิธีสงฆ์ ที่เป็นพิธีการใหญ่ เช่น พระอุโบสถ ศาลาการเปรียญวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปที่โต๊ะตัวบนสุด วางพานพุ่มดอกไม้ที่โต๊ะตัวรองด้านข้างๆ ละ ๓ พุ่ม และตัวรองตรงกลางอีก ๑ พาน วางแจกันดอกไม้ที่มุมโต๊ะตัวบน หลังพานพุ่มข้างละ ๒ แจกัน ส่วนตัวล่างสุดวางกระถางธูป เชิงเทียน ประดับเชิงเทียนที่มุมโต๊ะ ทุกตัววางพานพุ่มดอกไม้

โต๊ะหมู่บูชาพระหมู่ ๗

ใช้สำหรับจัดเป็นพระประธาน ในศาสนพิธีสงฆ์ ที่เป็นทางการ เช่น พระอุโบสถศาลาการเปรียญ วิหาร ประดิษฐานพระพุทธรูปที่โต๊ะตัวบนสุด วางพานพุ่มดอกไม้ที่โต๊ะตัวรองตรงกลาง และ ทั้ง ๒ ข้าง วางแจกันดอกไม้ที่โต๊ะตัวบนสุดด้านข้างอีก ๑ คู่ ตัวล่างสุดด้านหน้าวางกระถางธูป เชิงเทียน ตกแต่งด้วยเชิงเทียน ที่มุมโต๊ะทุกตัวที่วางพานพุ่ม

โต๊ะหมู่บูชาพระหมู่ ๕

ใช้สำหรับพิธีทำบุญที่บ้าน ที่ทำงาน ที่ไม่เป็นพิธีการมากนัก ประดิษฐานพระพุทธรูปที่โต๊ะตัวบนสุด วางพานดอกไม้ที่โต๊ะกลางล่างและด้านข้าง ๒ ตัว ส่วนตัวล่างสุดเป็นโต๊ะยาวตลอดวางกระถางธูป เชิงเทียน และพานพุ่มทั้ง ๒ ข้าง

โต๊ะหมู่บูชาหมู่ ๔

ใช้สำหรับพิธีทำบุญที่บ้าน ที่ทำงาน ที่ไม่เป็นพิธีการมากนัก นำโต๊ะมาประกอบชุดใหม่เพียง ๔ ตัว ประดิษฐานพระพุทธรูปที่ตัวบนสุด วางพานพุ่มดอกไม้ ที่โต๊ะด้านข้าง ๒ ตัว ส่วนโต๊ะตัวล่างสุดด้านหน้าวางพานพุ่ม และเชิงเทียน ส่วนกระถางธูปวางที่โต๊ะตัวรองล่างสุด

โต๊ะหมู่บูชาพระหมู่ ๓ (ประยุกต์)

ใช้สำหรับบูชาพระที่บ้าน ที่ทำงาน โดยนำโต๊ะแถวกลาง ๓ ตัว ของหมู่ ๔ มาประกอบชุดใหม่ ประดิษฐานพระพุทธรูปที่ตัวบนสุด และพานดอกไม้ แจกันที่โต๊ะตัวที่ ๒ กระถางธูป เชิงเทียนที่โต๊ะตัวล่างสุด

การตั้งโต๊ะหมู่ถวายพระพรหรือรับเสด็จ

ปัจจุบันหน่วยงานราชการวัด และเอกชน นิยมตั้งโต๊ะถวายพระพรหรือรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหรือพระบรมราชินีนาถในวโรกาสสำคัญๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา เป็นต้น โดยมีหลักในการจัดดังนี้

๑. เครื่องสักการะมี แจกัน พุ่มดอกไม้ เทียนแพ และกรวยดอกไม้ (ไม่นิยมใช้เชิงเทียนและกระถางธูป) โดยวางกรวยดอกไม้ไว้บนเทียนแพ แล้วตั้งเทียนแพไว้ที่โต๊ะหมู่บูชาตัวต่ำสุด หากจัดในพิธีที่เชิญแขกมาในงานด้วย มิให้ตั้งเครื่องสักการะไว้ต่ำกว่าที่นั่งของแขกในพิธี

๒. ปริมาณเครื่องสักการะจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับว่าจะใช้โต๊ะหมู่ชนิดใด และความสวยงาม โดยไม่ให้ทึบหรือโปร่งเกินไป ประการสำคัญคือ ไม่ต้องตั้งพระพุทธรูป โดยตั้งพระบรมฉายาลักษณ์ ที่โต๊ะหมู่ตัวสูงที่สุดตามตัวอย่าง

วันออกพรรษา

ความสำคัญ

วันออกพรรษา ได้แก่ วันที่สิ้นสุดระยะเวลาการจำพรรษา คือ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ในวันนี้ พระสงฆ์จะประกอบพิธีทำสังฆกรรม ซึ่งเรียกว่า วันมหาปวารณา คือ การเปิดโอกาสให้ภิกษุด้วยกัน ว่ากล่าวตักเตือนกันได้ ทั้งนี้เพราะในระหว่างพรรษานั้น พระสงฆ์บางองค์อาจมีข้อบกพร่องที่ จำเป็นต้องแก้ไขปรับปรุง การเปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนได้ เป็นวิธีที่จะรู้ถึงข้อบกพร่องของ ตน ทั้งนี้กระทำโดยเปิดเผย ไม่ถือเป็นเรื่องที่จะมาโกรธเคืองกันภายหลัง หรือเปิดโอกาสให้ซักถามข้อ สงสัยซึ่งกันและกัน

การกระทำมหาปวารณา เป็นการสังฆกรรมอย่างหนึ่งแทนการสวดพระปาฏิโมกข์ (พระวินัย) ที่ได้กระทำกันทุกๆ ๑๕ วันในช่วงเข้าพรรษา

การปฏิบัติตน

แม้การปวารณาจะเป็นเรื่องระหว่างพระสงฆ์ด้วยกัน แต่การออกพรรษาก็เป็นวาระสำคัญอีก วาระหนึ่งที่ชาวบ้านจะได้มีโอกาสทำบุญร่วมกัน โดยในวันรุ่งขึ้น คือ วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ มีประเพณีทำบุญตักบาตร ที่เรียกกันว่า ทำบุญตักบาตรเทโว หรือเรียกเต็มๆ ว่า ตักบาตรเมโวโรหณะ สืบเนื่องมาจากความเชื่อตามตำนานที่ว่าวันนี้เป็นวันคล้าย วันที่พระพุทธเจ้าได้เสด็จลงจากเทวโลก หลังจากที่ได้เสด็จกลับจากการไปโปรดพระพุทธมารดา ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์บางวัดอาจจัดพิธีทำบุญ ตักบาตรธรรมดา แต่บางวัดก็จัดเป็นงานใหญ่โต เสร็จจากการทำบุญตักบาตร พุทธศาสนิกชนจะไป ฟังธรรม และรักษาอุโบสถศีล

กิจกรรมต่างๆ ที่ควรปฏิบัติในวันออกพรรษา

๑. ทำบุญตักบาตร อุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติผู้ล่วงลับ
๒. ไปวัดเพื่อปฏิบัติธรรม ฟังพระธรรมเทศนา
๓. ร่วมกุศลกรรม "ตักบาตรเทโว"
๔. บัดกวาดบ้านเรือนให้สะอาด ประดับธงชาติตามอาคารบ้านเรือนและสถานที่ราชการ และ ประดับธงชาติและธงธรรมจักรตามวัดและสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา

ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวันออกพรรษา

ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวันออกพรรษาที่นิยมปฏิบัติ คือ

๑. **ประเพณีตักบาตรเทโว** (วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ หลังจากออกพรรษาแล้ว ๑ วัน)

ประวัติความเป็นมาของประเพณีการตักบาตรเทโว

ในสมัยพุทธกาล เมื่อ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมและเสด็จขึ้นไปโปรดพระพุทธรูปมารดา โดยจำพรรษาอยู่ ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เป็นเวลา ๑ พรรษา และเมื่อออกพรรษาแล้ว พระองค์ได้เสด็จกลับยังโลกมนุษย์ ณ เมืองสังกัสสนคร การที่พระพุทธรูปองค์ทรงเสด็จลงมาจกชั้นสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เรียกตามศัพท์ภาษาบาลีว่า "เทโวโรหณะ"ในครั้งนั้นบรรดาพุทธศาสนิกชนผู้มีความศรัทธาเลื่อมใส เมื่อทราบข่าวต่างพร้อมใจกันโปรดตักบาตรเพื่อรับเสด็จกันอย่างเนืองแน่น จนถือเป็นประเพณีตักบาตรเทโวปฏิบัติสืบทอดกันมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

๒. พิธีทอดกฐิน (ตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ กำหนด ๑ เดือนนับตั้งแต่วันออกพรรษา)

ประวัติการทอดกฐิน

ในสมัยพุทธกาล เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับ ณ พระเชตวันาราม ซึ่งเป็นพระอารามที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีได้สร้างถวายเป็นพุทธนิवास ได้มีภิกษุ ๓๐ รูป ชาวเมืองปาฐา ซึ่งอยู่ด้านทิศตะวันตกในแคว้นโกศล เดินทางมาหมายจะเฝ้าพระพุทธรูปองค์ที่เมืองสาวัตถี แต่มาไม่ทันเพราะใกล้ถึงวันเข้าพรรษา จึงเข้าพักจำพรรษา ณ เมืองสาเกต อันมีระยะทางห่างจากเมืองสาวัตถีราว ๖ โยชน์ ภิกษุทั้ง ๓๐ รูป ล้วนแต่เป็นผู้เคร่งครัดปฏิบัติธุดงค์และต่างมีความศรัทธาอย่างแรงกล้าที่จะได้เฝ้าพระบรมศาสดา เมื่อถึงวันออกพรรษาแล้ว ก็รีบเดินทางไปยังเมืองสาวัตถีโดยไม่มีเครื่องรองแม้ว่ายังเป็นช่วงที่ฝนยังตกหนักน้ำท่วมอยู่ทั่วไป แม้จะต้องฝ่าแดดกรำฝน ลุยฝน อย่างไม่ย่อท้อ เมื่อภิกษุทั้ง ๓๐ รูป ได้เข้าเฝ้าพระบรมศาสดาสมความตั้งใจแล้ว ครั้นพระองค์ตรัสรู้ถามจึงได้เล่าเรื่องราวทั้งหมดให้ทรงทราบ พระพุทธรูปองค์จึงตรัสธรรมมิกถา ภิกษุเหล่านั้นก็ได้สำเร็จพระอรหันต์ผลในลำดับนั้น พระบรมศาสดาดำริถึงความยากลำบากของภิกษุเหล่านั้น จึงเรียกประชุมภิกษุสงฆ์ แล้วตรัสอนุญาตให้ภิกษุรับผ้ากฐินได้ สำหรับในเมืองได้ผ่านวันออกพรรษาแล้ว นางวิสาขาได้ทราบพุทธานุญาตและได้เป็นผู้ถวายผ้ากฐินเป็นคนแรก

๓. พิธีทอดผ้าป่า (ไม่จำกัดกาล)

ประวัติความเป็นมา

ในสมัยพุทธกาลเมื่อครั้งที่พระบรมศาสดายังมิได้ทรงอนุญาตให้พระภิกษุทั้งหลายรับจีวรจากชาวบ้าน พระภิกษุเหล่านั้นจึงต้องเที่ยวเก็บผ้าที่เขาทิ้งแล้ว เช่นผ้าเประอะเปื่อนที่ชาวบ้านไม่ต้องการนำมาทิ้งไว้ ผ้าที่ห่อศพ ฯลฯ เมื่อรวบรวมผ้าชิ้นเล็กชิ้นน้อยพอแก่ความต้องการแล้ว จึงนำมาทำความสะอาด ตัดเย็บ ย้อม เพื่อทำเป็นจีวร สบง หรือสังฆาฏิ ผืนใดผืนหนึ่ง การทำจีวรของภิกษุในสมัยพุทธกาลจึงค่อนข้างยุ่งยากหรือเป็นงานใหญ่ ดังที่กล่าวไว้แล้วในเรื่องพิธีทอดกฐิน ครั้นชาวบ้านทั้งหลายเห็นความยากลำบากของพระสงฆ์ต้องการนำผ้ามาถวาย แต่เมื่อยังไม่มืพุทธานุญาตโดยตรง จึงนำผ้าไปทอดทิ้งไว้ ณ ที่ต่างๆ เช่น ในป่า ตามป่าช้า หรือข้างทางเดิน เมื่อภิกษุสงฆ์มาพบก็นำเอามาทำเป็นสบง จีวร พิธีการทอดผ้าก็มีความเป็นมาด้วยประการฉะนี้

สำหรับในเมืองไทย พิธีทอดผ้าป่าได้รับรื้อฟื้นขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ ด้วยทรงพระประสงค์จะรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีในทางพระศาสนา

๔. ประเพณีเทศน์มหาชาติ (นิยมทำกันในวันขึ้น ๘ ค่ำ หรือ วันแรม ๘ ค่ำ กลางเดือน ๑๒ ในบางท้องถิ่นอาจนิยมทำกันในเดือน ๕ ต่อเดือน ๖ หรือในเดือน ๑๐)

ประเพณีการเทศน์มหาชาติจัดเป็นการทำบุญที่สำคัญและมีความหมายที่สุดในสังคมไทย เนื่องจากเป็นประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่สืบเนื่องมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบันเพราะความเชื่อที่ว่าถ้าผู้ใดได้ฟังเทศน์มหาชาติแล้วจะได้กุศลแรง และหากใครตั้งใจฟังให้จบในวันเดียวจะได้เกิดร่วมและพบพระศรีอริยเมตตรัยโพธิสัตว์ซึ่งจะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต ในพระราชสำนักปรากฏเป็นราชพิธีในวังหลวงมาแต่สมัยสุโขทัยแล้ว ในสมัยอยุธยาพระมหากษัตริย์ถึงกับทรงโปรดฯ ให้สร้างพระที่นั่งทรงธรรม ด้วยพระราชประสงค์ให้เป็นที่ทรงธรรมในงานพระราชพิธีเทศน์มหาชาติ พระราชพิธีนี้สืบเนื่องมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงเกณฑ์พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ ทำกระเจาดใหญ่บูชาภัณฑ์เทศนาคราวหนึ่ง แม้พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ครั้งที่ทรงดำรงอยู่ในสมณเพศก็ทรงหัดเทศน์กัณฑ์มัทรีจนกลายเป็นธรรมเนียมให้พระราชโอรสถวายเทศน์มหาชาติในวังหลวง

ในท้องถิ่น โดยเฉพาะในเขตภาคอีสานถือเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของปีจะจัดขึ้นในราวเดือน ๔ เรียกว่า บุญพระเวส ทั้งยังมีประเพณีเกี่ยวเนื่องกับเทศกาลนี้ด้วย เช่น พิธีแห่พระเวสเข้าเมืองและพิธีแห่ข้าวพันก้อนเพื่อบูชาคาถาพัน ทางภาคเหนือ ก็ให้ความสำคัญกับการเทศน์มหาชาติมาก เห็นได้จากมีประเพณีสร้างหลาเงินหรือแผ่นเงินแกะลาย แขนงห้อยรอบฉัตร ถวายเป็นเครื่องขึ้นธัมม์ตั้งธรรมหลวงในงาน ทางภาคใต้นั้นประเพณีเทศน์มหาชาติได้ คลีคลายไป เป็นประเพณีสวดด้านซึ่งคล้ายคลึงกับการสวดโ้เอ้ววิหารรายอย่างกรุงเทพฯ ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

การบวชในพระพุทธศาสนา

ผู้ที่จะบวชเป็นสามเณรหรือพระได้ต้องมีคุณสมบัติดังนี้

๑. เป็นสุภาพชนที่มีความประพฤติดีประพฤติชอบ ไม่มีความประพฤติเสียหาย เช่นติดสุราหรือยาเสพติดให้โทษเป็นต้น และไม่เป็นคนจรจัด
๒. มีความรู้อ่านและเขียนหนังสือไทยได้
๓. ไม่เป็นผู้มีทัญญูวิบัติ
๔. ไม่เป็นคนล้มละลาย หรือมีหนี้สินผูกพัน
๕. เป็นผู้ปราศจากบรรพชาโทษ และมีร่างกายสมบูรณ์ อาจบำเพ็ญสมณกิจได้ ไม่เป็นคนชราไร้ความสามารถหรือทุพพลภาพ หรือพิกลพิการ
๖. มีสมณบริขารครบถ้วนและถูกต้องตามพระวินัย
๗. เป็นผู้สามารถกล่าวคำขอบรรพชาอุปสมบทได้ด้วยตนเอง และถูกต้องไม่วิบัติ

ต่อไปนี้ เป็นลักษณะต้องห้ามสำหรับผู้จะบวชได้แก่

๑. เป็นคนทำความผิด หลบหนีอาญาแผ่นดิน
๒. เป็นคนหลบหนีราชการ
๓. เป็นคนต้องหาในคดีอาญา
๔. เป็นคนเคยถูกตัดสิ้นจำคุกฐานเป็นผู้ร้ายสำคัญ
๕. เป็นคนถูกห้ามอุปสมบทเด็ดขาดทางพระศาสนา
๖. เป็นคนมีโรคติดต่ออันน่ารังเกียจ เช่นวัณโรคในระยยะอันตราย
๗. เป็นคนมีอวัยวะพิการจนไม่สามารถปฏิบัติกิจพระศาสนาได้

การเตรียมตัวก่อนบวช

ผู้จะบวชเรียกว่า อุปสัมปทาเปกข์ หรือ นาค ซึ่งต้องท่องคำบาลีหรือที่เรียกกันว่าขานนาคให้คล่องเพื่อใช้ในพิธี โดยต้องฝึกซ้อมกับพระอาจารย์ให้คล่องก่อนทำพิธีบวชเพื่อจะได้ไม่เคอะเขิน นอกจากนี้มีหลายสิ่งหลายอย่างที่ควรคิด ต้องเตรียมตัว และทำเมื่อคิดจะบวชดังต่อไปนี้ อยากรู้ก็ตาม ไม่ใช่ว่าจะต้องทำทั้งหมดเพราะว่าทั้งนี้ให้คำนึงถึงความเหมาะสม และกำลังทรัพย์ด้วยขั้นตอนบางอย่างไม่จำเป็นต้องมีก็ได้

เครื่องอัฐบริขารและเครื่องใช้อื่นๆ ที่ควรมีหรือจำเป็นต้องใช้ได้แก่

๑. ไตรครอง ได้แก่ สบง ๑ ประคตเอา ๑ อังสะ ๑ จีวร ๑ สังฆาฏิ ๑ ผ้ารัดอก ๑ ผ้ากราบ ๑
๒. บาตร แบบมีเชิงรองพร้อมด้วยฝา ถลกบาตร สายโยค ถุง ตะเคียว
๓. มัดโกน พร้อมทั้งหินลับมีดโกน

๔. เข็มเย็บผ้า พร้อมทั้งกล่องเข็มและด้าย
๕. เครื่องกรองน้ำ (ธมกรก)
๖. เสื้อ หมอน ผ้าห่ม มุ้ง
๗. จีวร สบง อังสะ ผ้าอาบ ๒ ผืน (อาศัย)
๘. ตาลปัตร ย่าม ผ้าเช็ดหน้า ร่ม รองเท้า
๙. โคมไฟฟ้า หรือตะเกียง ไฟฉาย นาฬิกาปลุก
๑๐. สำรับ ปิ่นโต คาว หวาน จานข้าว ช้อนส้อม ผ้าเช็ดมือ
๑๑. ที่ต้มน้ำ กาต้มน้ำ กาขงน้ำร้อน ถ้วยน้ำร้อน เข็ยอกน้ำและแก้วน้ำเย็น กระจกน้ำแข็ง กระจกน้ำร้อน
๑๒. กระจกโบนบัวน กระจกโบนถ่าย
๑๓. ชั้นอาบน้ำ สบู่และกล่องสบู่ แปรงและยาสีฟัน ผ้าขนหนู กระจกชาชำระ
๑๔. สันถัด (อาสนะ)
๑๕. หีบไม้หรือกระเป๋าน้ำสำหรับเก็บไตรครอง

ข้อที่ ๑-๕ เรียกว่าอัฐฐบริวารซึ่งถือเป็นสิ่งจำเป็นที่ขาดเสียมิได้ มีความหมายว่า บริวาร ๘ แบ่งเป็นผ้า ๕ อย่างคือ สบง ๑ ประคตเอาว ๑ จีวร ๑ สังฆาฎิ ๑ ผ้ากรองน้ำ ๑ และเหล็ก ๓ อย่างคือ บาตร ๑ มิตโกน ๑ เข็มเย็บผ้า ๑ นอกจากนั้นก็แล้วแต่ความจำเป็นในแต่ละแห่งและกำลัง

ของที่ต้องเตรียมใช้ในพิธีคือ

๑. ไตรแบ่ง ได้แก่ สบง ๑ ประคตเอาว ๑ อังสะ ๑ จีวร ๑ ผ้ารัดอก ๑ ผ้ากราบ ๑
๒. จีวร สบง อังสะ (อาศัยหรือสำรอง) และผ้าอาบ ๒ ผืน
๓. ย่าม ผ้าเช็ดหน้า นาฬิกา
๔. บาตร แบบมีเชิงรองพร้อมด้วยฝา
๕. รองเท้า ร่ม
๖. ที่นอน เสื้อ หมอน ผ้าห่ม มุ้ง (อาจอาศัยของวัดก็ได้)
๗. จานข้าว ช้อนส้อม แก้วน้ำ ผ้าเช็ดมือ ปิ่นโต กระจกโบน
๘. ชั้นน้ำ สบู่ กล่องสบู่ แปรง ยาสีฟัน ผ้าเช็ดตัว
๙. รูป เทียน ดอกไม้ (ใช้สำหรับบูชาพระรัตนตรัย)
๑๐. รูป เทียน ดอกไม้ *(อาจใช้แบบเทียนแพที่มีกรวยดอกไม้ก็ได้ เอาไว้ถวายพระอุปัชฌาย์ผู้ให้บวช)

*อาจจะเตรียมเครื่องจตุปัจจัยไทยธรรมสำหรับถวายพระอุปัชฌาย์และพระในพิธีนั้นอีกรูปละหนึ่งชุดก็ได้ ขึ้นอยู่กับกำลังทรัพย์และศรัทธา

คำขอขมาบิดา มารดา และญาติผู้ใหญ่เพื่อลาบวช

"กายกรรม วชิกรรม และมโนกรรม ที่ข้าพเจ้าได้เคยประมาทล่วงเกินท่านต่อหน้าก็ดี ลับหลังก็ดี ทั้งตั้งใจก็ดี มิได้ตั้งใจก็ดี ขอให้ท่านจงอโหสิกรรมแก่ข้าพเจ้านับแต่บัดนี้เป็นต้นไปจนตราบเท่านิพพาน เทอญ"

การบวชขนาดและแห่นาค

การจัดกระบวนแห่ประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้ คือ

-หัวโต หรือหัวสิงโต (มีหรือไม่มีก็ได้)

-แตร หรือ เกิดเท็ง (มีหรือไม่มีก็ได้)

-ของถวายพระอุปัชฌาย์ คู่สวด

-ไตรครอง ซึ่งมักจะอุ้มโดยมารดาหรือบุพการีของผู้บวช (มีสัปทนกัน)

-ดอกบัว ๓ ดอก รูป ๓ ดอก เทียน ๒ เล่ม ให้ผู้บวชพนมมือถือไว้ (มีสัปทนกัน)

-บาตร และตาลปัตร จะถือและสะพายโดยบิดาของผู้บวช

-ของถวายพระอันดับ

-บริขารและเครื่องใช้ของอื่นของผู้บวช

เมื่อจัดขบวนเรียบร้อยแล้วก็เคลื่อนขบวนเข้าสู่พระอุโบสถ เวียนขวารอบนอกชั้นธสีมา จนครบ ๓ รอบ ก่อนจะเข้าโบสถ์ก็ต้องวันทาเสมาหน้าพระอุโบสถเสียก่อนว่า

“วันทามิ อาราเม พัทธะเสมายัง โพธิรุกขัง เจติยัง สัพพะ เม ไทสัง ขมะณะ เม กันเต”

เมื่อเสร็จแล้วก็ไปรยทานก่อนเข้าสู่พระอุโบสถโดยให้บิดามารดาจูงติดกันไป อาจจะมีอุ้มข้ามธรณีประตูไปเลยก็ได้ เสร็จแล้วผู้บวชก็ไปกราบพระประธานด้านข้างพระหัตถ์ขวาขององค์พระ รับไตรครองจากมารดาบิดา จากนั้นจึงเริ่มพิธีการบวช

หลวงพ่อพระองค์แสน

หลวงพ่อพระองค์แสน เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะเชียงแสน ประดิษฐานภายในพระวิหารวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

หลวงพ่อพระองค์แสน เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะเชียงแสน ขัดสมาธิราบ ก่ออิฐถือปูนลงรักปิดทองหน้าตักกว้าง ๒ เมตร สูงจากฐานถึงพระเมาลี ๓.๒๐ เมตรประทับนั่งบนแท่นสูง ๑.๓๕ เมตร หันพระพักตร์ไปทางทิศ ตะวันออก หันพระปฤษฎางค์เข้าหาองค์ พระธาตุเชิงชุมเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของชาวสกลนครคู่มาับพระธาตุเชิงชุม ประดิษฐานเป็นพระประธานอยู่ภายในพระวิหาร เป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์มากอีกองค์หนึ่งของประเทศ

จากตำนาน หลวงพ่อพระองค์แสนสร้างขึ้นราวพุทธศักราช ๑๘๐๐ เพื่อแทนหลวงพ่อสวรรณแสนองค์จริงที่เป็นทองคำทั้งองค์ (สร้างโดยพระเจ้า ชัยวรมันที่ ๓)คือในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๓ เกิดศึกสงครามหลายครั้ง จึงย้ายเมืองไปอยู่ที่นครธม ก่อนย้ายได้นำพระสุวรรณแสน ทองคำไปซ่อนไว้ในน้ำ ไม่สามารถนำไปได้ด้วยเหตุว่ากลัวข้าศึกจะมาแย่งชิงในระหว่างทาง พระเจ้าชัยวรมันที่ ๓ ได้สร้างหลวงพ่อ พระองค์แสน(องค์ปัจจุบัน)แทนไว้ให้ ทำด้วยหินเหล็กเส้นชนิดสีเหลี่ยมเป็นโครง (ผูกมัด) แล้วฉาบด้วยทรายผสมปูนขาวแช่น้ำเบสิอก ไม้(ยางบง) น้ำแช่หนัง - มะขาม - น้ำอ้อย และเถา ฝักกรูด ลงรักปิดทอง มีพุทธลักษณะเท่าเดิม ภายในก็บรรจุเครื่องราง ของขลังสมัยก่อนไว้มาก ให้นามว่า "หลวงพ่อพระองค์แสน" เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ต่อมามีการบูรณะซ่อมแซมหลายครั้ง

ในอดีต เมื่อมีการเฉลิมฉลองสมโภธีราชธานีครบ ๒๐๐ ปีตามประกาศรัฐบาล จะมีการบูรณะปฏิสังขรณ์ขยายโบสถ์ โดยตรงทุบองค์หลวงพ่่ออก แล้วสร้างองค์ใหม่ไว้ข้างหลังแทน เมื่อการบูรณะเริ่มขึ้นช่างชาวนวน พยามทุบองค์พระ และพยามลอกทองที่หุ้มออกแต่พอทุบไปครั้งใดก็ได้ยินแต่เสียงหัวเราะดังกังวานออกมา จนภายหลังถึงกลับต้องล้มป่วยไป ด้วยเหตุนี้จึงต้องล้มเลิก

การบูรณะเอาหลวงพ่อกออก จากเหตุดังกล่าวเมื่อท่านมาสักการะหลวงพ่อบุญพระองค์แสน จะเห็นมี หลวงพ่อบุญองค์อื่นอยู่ ๒ องค์ องค์หน้าคือหลวงพ่อบุญองค์เดิม ส่วนองค์หลังเป็นองค์ใหม่ที่จะสร้างขึ้นมา แทน

จากประวัติหลวงพ่อบุญหลายอย่าง ในสมัยก่อนเคยมีพระมอญ ที่เคยมาบำเพ็ญศีลภาวนาที่วัด แล้วพอจะกลับก็บอกพระที่วัดไว้ว่า หลวงพ่อบุญองค์นี้เป็นองค์ปลอม แต่เป็นองค์ปลอมที่ศักดิ์มาก ปู่ย่า ตายายชาวสกลนครและหลายๆคน คงเคยได้ยินตำนานเล่าต่อกันมาว่า บริเวณกลางหนองหานนั้น จะมีจุดที่ลึกมากกว่าปกติ อยู่หลายแห่ง ซึ่งชาวประมงหนองหานจะเรียกว่า ขุม หรือหลุมนั่นเอง และจะมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น ขุมใหญ่ ขุมเต่าอาจ ขุมก้านเหลือง ซึ่งขุมนี้จะลึกประมาณ ๑๕-๒๐ เมตร ที่เดียวเชื่อกันว่าในสมัยก่อนเมื่อพระยาขอม จะย้ายเมืองอพยพผู้คนไปอยู่เขมรนั้น พระองค์ได้เอา หลวงพ่อบุญพระสุวรรณแสน องค์เดิมมาซ่อนไว้ที่ขุมลึกกลางหนองหานชาวประมงจะเรียกจุดนี้ว่า ขุมใหญ่ ซึ่งเป็นขุมที่ลึกที่สุด ในอดีตสมัยรุ่นตา ยาย อาชีพหลักๆของชาวสกลนครก็คือ จับปลา มีอยู่วัน หนึ่งมีคนออกทอดแหหาปลา แต่แหกลับติดอะไรบางอย่างใต้น้ำ จึงดำน้ำลงไปดึงออก เมื่อดำลงไป กำลังดึงแหออกนั้นก็เห็นว่าตนเหยียบอยู่บนบ่าพระพุทธรูปองค์ใหญ่อยู่ จากเหตุการณ์นี้ทำให้คนทั้ง สกลนครเล่าลือกัน และมีคนพบเห็นเรื่อยมา แต่ในปัจจุบันเวลาผ่านไปหลายปี อาจจะเป็นเพราะ สาหร่าย วัชพืชน้ำ ตะกอนต่างๆทับถมกันสูงขึ้นทุกวัน จึงไม่มีคนพบเห็นอีก ด้วยเหตุนี้ชาวสกลนครจึง ถือว่าหนองหาน เป็นหนองน้ำที่ศักดิ์สิทธิ์ประจำจังหวัดด้วย

ด้านศิลปะ

ระเบียบวิธีและขั้นตอนการปฏิบัติงานขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

การขึ้นทะเบียนโบราณสถานในประเทศไทย มีประวัติความเป็นมาปรากฏในเอกสารเรื่อง ประวัติโบราณคดีในประเทศไทยของหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ ว่า “ ในประเทศไทยการสงวนรักษาของ โบราณเป็นทางราชการนั้นนับว่าตั้งต้นช้ากว่าประเทศทั้งหลายในโลก คือเราเพิ่งจะมีประกาศจัดการ ตรวจรักษาของโบราณขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖^๑ ” โดยการดำเนินงานในระยะแรกเป็นการดำเนินงาน โดยกรรมการหอพระสมุทวชิรญาณสำหรับพระนคร ต่อมาจึงโอนภาระหน้าที่นี้ให้แผนกโบราณคดี ของราชบัณฑิตยสภา เมื่อพ.ศ. ๒๔๖๙ ซึ่งการดำเนินงานในระยะแรกราชบัณฑิตยสภาได้ดำเนินการ จัดทำบัญชีจากการสำรวจของผู้สำเร็จราชการมณฑลต่างๆ จนกระทั่งภายหลังการเปลี่ยนแปลงการ ปกครองจึงโอนมาอยู่ในความรับผิดชอบของกรมศิลปากร

กรมศิลปากร ได้ดำเนินการสำรวจและประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานโดยอาศัยอำนาจ ภายใต้อำนาจพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๔๗๘ ดังปรากฏหลักฐานว่ามีการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘ ซึ่งในระยะต่อมาได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ และแก้ไขอีกครั้ง ในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ และในปัจจุบันกรมศิลปากรยังดำเนินการปกป้องคุ้มครองโบราณสถานภายใต้อำนาจ พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕^๒

พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้กำหนดให้อธิบดีกรมศิลปากรมีอำนาจในการประกาศขึ้นทะเบียน โบราณสถานในมาตรา ๗ ว่า “เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาและการควบคุมโบราณสถานให้เป็นไป ตามพระราชบัญญัตินี้ให้อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาขึ้นทะเบียน โบราณสถานใดๆ ตามที่อธิบดีเห็นสมควรได้ และให้มีอำนาจกำหนดเขตดินตามที่เห็นสมควรเป็นเขตของโบราณสถาน โดยให้ถือว่าเป็นโบราณสถานด้วยก็ได้ ประกาศดังกล่าวนี้ อธิบดีจะเพิกถอนหรือแก้ไขเพิ่มเติมก็ได้ กระทบทำได้โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา”

หมายเหตุ

^๑ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชโองการ ให้กรรมการหอพระสมุทวชิรญาณ รับผิดชอบงานตรวจรักษาของโบราณ ตามประกาศเมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๖

^๒ ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๐) กรมศิลปากรกำลังดำเนินการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติโบราณสถานฯ

ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ และกฎหมายฉบับปัจจุบัน

คำว่า “**โบราณสถาน**” นั้น ปรากฏในคำนิยามตามมาตรา ๔ ของพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ว่า “**อสังหาริมทรัพย์** ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปะประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย ”

วัตถุประสงค์ในการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

๑. เพื่อรับรองว่าสถานที่ก่อสร้าง หรือสิ่งก่อสร้างนั้น มีความสำคัญ และมีคุณค่าอย่างใดอย่างหนึ่งทางศิลปะ ประวัติศาสตร์และโบราณคดี หรือทั้งสามประการแสดงถึงวัฒนธรรมของชาติ
๒. เพื่อคุ้มครองป้องกันทางกฎหมายต่อทรัพย์สิน และสภาพแวดล้อมของสถานที่ หรือสิ่งก่อสร้างนั้นมิให้ถูกทำลายโดยทางตรง และทางอ้อม สำหรับเป็นหลักฐานทางราชการ
๓. เพื่อจะได้ทราบจำนวนทรัพย์สินมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ และสงวนรักษาไว้เพื่อเอกลักษณ์ และเกียรติภูมิของท้องถิ่นนั้น
๔. เพื่ออำนวยความสะดวกต่อหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้อง และสาธารณชนผู้สนใจโดยทั่วไปในการรวบรวม/คัดเลือกข้อมูลเพื่อการจัดทำแผนงานการศึกษาวิจัย และการจัดทำโครงการชุดแต่งบูรณะเสริมความมั่นคงในอนาคต
๕. เพื่ออนุรักษ์และพัฒนาให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา สังคม และเศรษฐกิจ

หน่วยงานรับผิดชอบ

การดำเนินการขึ้นทะเบียนโบราณสถานของกรมศิลปากร มีหน่วยงานรับผิดชอบในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค คือ

หน่วยงานส่วนกลาง โดยสำนักโบราณคดี กลุ่มทะเบียนโบราณสถานและสารสนเทศซึ่งปฏิบัติหน้าที่ ดังนี้

๑. จัดทำมาตรฐานการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน และดำเนินการประสานงานให้กระบวนการขึ้นทะเบียนโบราณสถานเป็นไปตามมาตรฐาน
๒. รับผิดชอบดำเนินการสำรวจขึ้นทะเบียนโบราณสถานในเขตกรุงเทพมหานครและตรวจสอบความสมบูรณ์ของรายงานและแผนผังการสำรวจขึ้นทะเบียนโบราณสถานของสำนักงานที่ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาค รวมทั้งของกรุงเทพมหานครก่อนนำเสนอคณะกรรมการวิชาการเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานพิจารณาคุณค่าความสำคัญ ความเหมาะสม และการกำหนดขอบเขตโบราณสถาน
๓. นำเสนอร่างประกาศกรมศิลปากร และหนังสือแจ้งความประสงค์ขอลงประกาศในราชกิจจานุเบกษาต่ออธิบดีกรมศิลปากรโดยผ่านสำนักงานเลขาธิการกรม (กลุ่มนิติการ)

๔. นำเสนอหนังสือแจ้งเจ้าของ/ผู้ครอบครองโบราณสถาน ต่ออธิบดีกรมศิลปากรโดยผ่านสำนักงานเลขาธิการกรม(กลุ่มนิติการ)

๕. รวบรวมข้อมูลการขึ้นทะเบียนโบราณสถานทั่วประเทศเพื่อการบริหารจัดการและบริการแก่หน่วยงาน ประชาชนทั่วไป

หน่วยงานในส่วนภูมิภาค คือ สำนักศิลปากรจะมีหน้าที่ดำเนินการสำรวจขึ้นทะเบียนโบราณสถานในเขตพื้นที่รับผิดชอบของแต่ละสำนักงานแล้วนำเสนอข้อมูลรายงาน/แผนผังเบื้องต้นให้สำนักโบราณคดี กลุ่มทะเบียนโบราณสถานและสารสนเทศตรวจสอบความสมบูรณ์ของเอกสารต่างๆ และดำเนินการตามกระบวนการขึ้นทะเบียนโบราณสถานต่อไป

ทั้งนี้ คณะดำเนินการสำรวจขึ้นทะเบียนโบราณสถานควรประกอบด้วย

-หัวหน้าคณะสำรวจ

-ผู้ปฏิบัติงาน

ด้านโบราณคดี

-เจ้าหน้าที่บริหารงานโบราณคดี

-นักโบราณคดี

-นักวิชาการวัฒนธรรม

-พนักงานเจ้าหน้าที่ นักโบราณคดี

ด้านช่าง

- เจ้าหน้าที่บริหารงานช่าง

- นายช่างสำรวจ / ช่างสำรวจ

- นายช่างโยธา / ช่างโยธา

- นายช่างศิลปกรรม / ช่างศิลปกรรม

- พนักงานเจ้าหน้าที่ ช่างสำรวจ

- พนักงานเจ้าหน้าที่ ช่างศิลปกรรม

- พนักงานเจ้าหน้าที่ ช่างโยธา

- ช่างภาพ

- คนงาน/พนักงานขับรถยนต์

สรุปขั้นตอนและกระบวนการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน

ขั้นตอนที่ ๑ การรวบรวมข้อมูลและการเตรียมการ โดย กลุ่มทะเบียนโบราณสถานฯ หรือ สำนักศิลปากร

- ศึกษา คั่นคว้า รวบรวมข้อมูล เอกสาร ตรวจสอบเอกสารที่ดิน ฯลฯ

- การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ และบุคลากร

ขั้นตอนที่ ๒-๓ การสำรวจ/การจัดทำแผนผังและเอกสารประกอบเพื่อการประกาศขึ้นทะเบียน โดยกลุ่มทะเบียนโบราณสถานฯ หรือสำนักศิลปากร

- ทำหนังสือขออนุญาตเข้าไปสำรวจภาคสนามและสำรวจเก็บข้อมูลในภาคสนาม
- จัดทำรายละเอียดข้อมูลรายงาน/แผนผังพื้นที่โบราณสถาน/ลวดลายศิลปกรรม

ขั้นตอนที่ ๔ การตรวจสอบข้อมูลในรายงานและแผนผัง โดยกลุ่มทะเบียนโบราณสถาน

- การตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลในงานงาน แผนผัง ประกอบการขึ้นทะเบียน

ขั้นตอนที่ ๕ การพิจารณาคุณค่าและความเหมาะสมในการขึ้นทะเบียน

โดยคณะกรรมการฯ ที่อธิบดีกรมศิลปากรแต่งตั้ง

- พิจารณาตาม พระราชบัญญัติโบราณสถาน และเกณฑ์การจัดลำดับความสำคัญ

โบราณสถาน

ขั้นตอนที่ ๖ การประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน โดย กลุ่มทะเบียนโบราณสถาน/
กลุ่มนิติการกรมศิลปากร

- อธิบดีกรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียน โบราณสถาน ตาม พรบ.โบราณสถานฯ

ขั้นตอนที่ ๗ การประกาศในราชกิจจานุเบกษา โดย กลุ่มทะเบียนโบราณสถาน/
กลุ่มนิติการกรมศิลปากร

- แจ้งสำนักเลขาธิการสำนักคณะรัฐมนตรีเพื่อขอลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา ตามระเบียบฯ

ขั้นตอนที่ ๘ การแจ้งเจ้าของ หรือผู้ครอบครอง โดย กลุ่มทะเบียนโบราณสถาน/
กลุ่มนิติการกรมศิลปากร

- แจ้งเจ้าของ/ผู้ครอบครอง ทราบและหน้าที่ของเจ้าของ/ผู้ครอบครองต่อโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้ว

ขั้นตอนที่ ๙ การติดตามตรวจสอบ โดยกลุ่มทะเบียนโบราณสถานฯ และสำนักศิลปากร

- ติดตามตรวจสอบโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้ว เพื่อปรับปรุงทะเบียนโบราณสถาน

* ในกรณีที่เป็นที่วัดร้าง , ที่ราชพัสดุ ฯลฯ หน่วยงานซึ่งเป็นเจ้าของ / ผู้ครอบครองในภูมิภาคไม่สามารถพิจารณาเรื่องขอบเขตได้ ขอให้เจ้าของ / ผู้ครอบครองส่วนกลางพิจารณาขอบเขตร่วมกับคณะกรรมการวิชาการฯ ของกรมศิลปากร ในขั้นตอนการพิจารณาประเมินคุณค่าและความเหมาะสมในการขึ้นทะเบียน

การขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ

มรดกทางศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้สรรค์สร้างขึ้นมา เป็นสมบัติอันมีค่าอย่างยิ่ง ยากที่จะหาสิ่งใดมาเทียบเคียงได้ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เป็นสิ่งที่หาค่ามิได้ หมายความว่า มรดกทางวัฒนธรรมของมนุษยชน เกิดจากภูมิปัญญาของชนเหล่าใด ย่อมแสดงคุณค่าในตัวของตนเองโดยสมบูรณ์ ผิดแผกแตกต่างกันไป เป็นสิ่งที่หายากยิ่ง ไม่สามารถเอาเงินตรา ทองคำหรือสิ่งอื่นใดอันมีค่าจำนวนมาก มาตีค่าเทียบเป็นราคาตลาดได้ นอกจากนี้มรดกทางศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้ เป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองทางอารยธรรมของประเทศชาตินับแต่อดีตกาล จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสงวนรักษา อนุรักษ์โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุเหล่านี้ไว้มิให้สูญหายไปจากผืนแผ่นดินไทย

การขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ จำแนกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑.โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่อยู่ในความดูแลของกรมศิลปากร ซึ่งได้แก่โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่เป็นทรัพย์สินแผ่นดิน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่อยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ แหล่งโบราณคดี อุทยานประวัติศาสตร์ต่าง ๆ โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบจะจัดทำทะเบียนบัญชีแสดงทรัพย์สินของแผ่นดินไว้ในรูปของทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และบัตรประจำวัตถุแต่ละรายการไว้

๒.โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ในครอบครองของวัดและเอกชน โดยการสำรวจทำบัญชีและคัดเลือกโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุขึ้นสำคัญและมีคุณค่าพิเศษและประกาศขึ้นทะเบียนในราชกิจจานุเบกษา

มาตรการการปกป้องมรดกวัฒนธรรม

เนื่องจากสังคมของโลกมีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ และทางวัฒนธรรม เป็นผลกระทบกับมรดกวัฒนธรรมของชาติ ที่มีการโจรกรรมโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ จากวัดวาอาราม แหล่งโบราณสถานและแหล่งโบราณคดี เพื่อประโยชน์ทางการค้า ดังนั้น **โครงการสำรวจและขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุทั่วราชอาณาจักร** จึงเป็นมาตรการหนึ่งที่จะช่วยลดปัญหา การลักลอบโจรกรรม ป้องกันการทำลายสูญหาย ช่วยคุ้มครองและรักษาโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และทรัพย์สินสมบัติของชาติไว้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในทางตรง คือโบราณวัตถุใดที่กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนแล้ว บทลงโทษแก่ผู้ลักลอบโจรกรรม หรือ

ทำลาย มีการลงโทษทั้งจำและปรับ ในทางอ้อมแม้ว่าโบราณวัตถุชิ้นใดที่ถูกโจรกรรมจะปรากฏขึ้นในประเทศใดก็ตามย่อมมีหลักฐานรายละเอียดและภาพถ่ายที่จะฟ้องร้องเรียกคืนได้

การประกาศขึ้นทะเบียนเป็นสมบัติของชาติ โดยอาศัยอำนาจของอธิบดีกรมศิลปากร ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๔ ความว่า "เมื่ออธิบดีเห็นว่าโบราณวัตถุ หรือศิลปวัตถุที่มีได้อยู่ในความครอบครองของกรมศิลปากร มีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดีเป็นพิเศษ อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ หรือศิลปวัตถุนั้น" และเมื่อโบราณวัตถุ หรือศิลปวัตถุ ที่ได้ประกาศขึ้นทะเบียนแล้ว ยังคงอยู่ในความครอบครองดูแลของเจ้าของต่อไป แต่ในกรณีที่อธิบดีเห็นว่าโบราณวัตถุใดไม่ว่าจะได้ขึ้นทะเบียนแล้วหรือไม่ สมควรสงวนไว้เป็นสมบัติของชาติ อธิบดีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดให้โบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุนั้นเป็นโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ห้ามทำการค้า และหากเห็นสมควรเก็บรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติให้อธิบดีมีอำนาจจัดซื้อเก็บรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติ

วัตถุประสงค์ที่สำคัญในการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ

การขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เพื่อการป้องกันรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติที่กระจายอยู่ในความครอบครองของเอกชน และวัดวาอารามต่าง ๆ มิให้มีการเคลื่อนย้ายหรือลักลอบนำออกนอกประเทศ การสำรวจขึ้นทะเบียนทำให้ทราบถึงจำนวน ชนิด ประเภท ขนาด และลักษณะพิเศษของโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่มีอยู่ในประเทศไทย เพื่อเป็นหลักฐานที่สำคัญและเป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าทางด้านศิลปะ ประวัติศาสตร์และโบราณคดีของชาติสืบไป

กระบวนการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ

การขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ มีขั้นตอนการดำเนินการ ๖ ขั้นตอน ดังนี้

๑. สำรวจโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุทั่วราชอาณาจักร ซึ่งมีแหล่งที่ต้องไปสำรวจได้แก่
  - สำรวจวัดที่สำคัญ ๆ หรือวัดที่มีอายุเก่าแก่ตามจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ
  - สำรวจตามบ้านเอกชนที่เก็บรักษาโบราณวัตถุไว้
  - สำรวจตามพิพิธภัณฑสถานของเอกชน
  - สำรวจตามร้านค้าโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ
  - สำรวจตามส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ
๒. ทำบัญชีรายละเอียดและถ่ายภาพโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุทุกชิ้นที่สำรวจพบ
๓. วิเคราะห์ วิจัย และประเมินคุณค่าโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุทุกชิ้นที่สำรวจพบ
๔. นำเสนอข้อมูลโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ โดยละเอียดให้คณะกรรมการระดับกรมตรวจ

พิจารณาคัดเลือก

๕. นำบัญชีรายการโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการฯ เสนอให้อธิบดีกรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิมพ์ประกาศขึ้นทะเบียนในหนังสือราชกิจจานุเบกษา

๖. แจงให้แก่วัด หรือเจ้าของผู้ครอบครองโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่ได้ขึ้นทะเบียนรับทราบ พร้อมแจ้งระเบียบปฏิบัติและการดูแลรักษา ตลอดจนการเผยแพร่และติดตามเมื่อเกิดการโจรกรรม สูญหาย

ขั้นตอนในการประสานงานก่อนออกสำรวจ

๑. ติดต่อประสานงานกับกรมการศาสนา สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยการขอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ

๒. ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อให้ทราบถึงการขอสำรวจในเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบ และการขอข้อมูลโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่มีความสำคัญที่มีอยู่ตามวัดและเอกชน

๓. ติดต่อประสานงานกับเจ้าคณะจังหวัด เพื่อขอให้แจ้งแก่เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบลต่าง ๆ เพื่อขอความร่วมมือในการสำรวจโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ตามวัดต่าง ๆ ตลอดจนการให้ข้อมูล ประวัติเรื่องราว ที่เกี่ยวข้องกับโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุต่าง ๆ

ขั้นตอนการดำเนินการสำรวจ

๑. การสำรวจในส่วนภูมิภาค เนื่องจากการกระจายอำนาจในการบริหารงานของกรมศิลปากรการปฏิบัติงานของส่วนภูมิภาคจึงอยู่ในการดำเนินของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติในส่วนภูมิภาค

๒. การสำรวจในส่วนกลาง ดำเนินงานโดยกลุ่มทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ และทำหน้าที่ประสานกับส่วนภูมิภาคในการปฏิบัติงานการสำรวจทั่วประเทศ

๓. การจัดทำหนังสือจากหน่วยงานต้นสังกัดแจ้งแก่วัดและเจ้าของผู้ครอบครองในการขอสำรวจเพื่อเป็นหลักฐานประกอบและป้องกันการแอบอ้างจากบุคคลอื่น ๆ

๔. ตั้งคณะทำงานในการสำรวจ ได้แก่ ภัณฑารักษ์ เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ และช่างภาพ จำนวนคณะทำงานขึ้นอยู่กับหน่วยงานที่รับผิดชอบที่ดำเนินการแต่งตั้ง เมื่อสำรวจพบโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุชิ้นใดที่มีคุณค่าทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี เห็นสมควรประกาศขึ้นทะเบียน ให้จัดทำรายละเอียดต่าง ๆ ของวัตถุแต่ละชิ้น อาทิ ประวัติ ชนิด ขนาด สภาพ ลักษณะรายละเอียด กำหนดอายุสมัยโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ฯลฯ พร้อมถ่ายภาพอย่างละเอียด

๕. โบราณวัตถุชิ้นใดมีลักษณะพิเศษหรือรายละเอียดพิเศษ เช่น มีจารึกประกอบ ต้อง

ถ่ายรูปหรือคัดลอกจารึกนั้นมาทั้งหมด เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญภาษาโบราณอ่านและแปลต่อไปด้วย

๖. จัดบันทึกรายงานการสำรวจ อันเป็นข้อมูลหลักฐานทางวิชาการเกี่ยวกับโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่เดินทางไปสำรวจพบเพื่อนำมาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ทาง ประวัติศาสตร์และโบราณคดีต่อไป

ขั้นตอนการพิจารณาคัดเลือกเพื่อขึ้นทะเบียน

ภัณฑารักษ์ที่สำรวจโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ต้องกำหนด วิเคราะห์ จำแนกโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุในเบื้องต้น ตามหลักวิชาการในการกำหนดอายุสมัยโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ โดยยึดถือการ วิเคราะห์จำแนก และกำหนดอายุสมัยตามรูปแบบศิลปะในประเทศไทย ตลอดจนการจัดทำบัญชี โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ตามหลักการมาตรฐานการทำบัญชีโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ของพิพิธภัณฑ์สถาน แห่งชาติ จากนั้นดำเนินการจัดแยกเป็นรายอำเภอ จังหวัด พร้อมภาพถ่ายประกอบ นำรายละเอียดที่ได้จัดทำเสนอคณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกเพื่อเตรียมการประกาศขึ้นทะเบียน คณะกรรมการ พิจารณาประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญทางศิลปะและโบราณคดี ทั้งภายในกรมศิลปากร และผู้ทรงคุณวุฒิจากบุคคลภายนอก

หลักเกณฑ์ในการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ในครอบครองของวัดและเอกชน

การพิจารณาประกาศขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ มีองค์ประกอบในการพิจารณา โดยการกำหนดเกณฑ์ในการพิจารณา และประเมินคุณค่าโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุแต่ละรายการโดยวัตถุ ดังกล่าวต้องมีเกณฑ์คุณค่า ดังนี้

๑. เป็นโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่มีคุณค่าทางด้านศิลปะ ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี
๒. มีคุณค่าความสวยงามพิเศษ หรือแสดงถึงเอกลักษณ์ ฝีมือของท้องถิ่นโดยเฉพาะ
๓. เป็นโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่หายากในปัจจุบัน
๔. เป็นโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่มีหลักฐาน ประวัติความเป็นมาที่เด่นชัด เป็นที่เคารพนับถือ ของท้องถิ่น
๕. เป็นโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่มีหลักฐานการจารึกกระบอกความเก่าแก่แห่งอายุสมัยในการ สร้าง
๖. เป็นโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่มีคุณค่าทางศิลปกรรม เป็นแบบอย่างทางสกุลช่างศิลปะ และ ความรู้ทางเทคโนโลยี

ขั้นตอนการประกาศขึ้นทะเบียน

๑. จัดทำทะเบียนบัญชีรายละเอียดโบราณวัตถุตามจำนวนและรายการที่ผ่านคณะกรรมการคัดเลือกแล้วพร้อมภาพถ่ายประกอบแต่ละชิ้น
๒. ผ่านกระบวนการทางกฎหมาย จากกลุ่มนิติการ กรมศิลปากรในการพิจารณาประกาศกรมศิลปากรขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ
๓. นำเสนออธิบดีกรมศิลปากรลงนามประกาศกรมศิลปากร และส่งสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเพื่อพิมพ์ประกาศในราชกิจจานุเบกษา
๔. ทำหนังสือแจ้งผู้ครอบครอง และส่งสำเนาประกาศราชกิจจานุเบกษา และระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการดูแลรักษาให้กับเจ้าอาวาส หรือบุคคล หน่วยงาน ที่เป็นเจ้าของหรือดูแลรักษาโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่ได้ประกาศขึ้นทะเบียน
๕. จัดทำบัตรประจำวัตถุ ฐานข้อมูลโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ที่ได้ขึ้นทะเบียน เพื่อการเก็บหลักฐานและการศึกษาและค้นคว้าวิจัยต่อไป

พระธาตุเชิงชุม

ที่ตั้งและสภาพทั่วไป

พระธาตุเชิงชุม ตั้งอยู่ภายในบริเวณวัดพระธาตุเชิงชุม ในเขตเทศบาลเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร หรือ บริเวณรุ้ง ๑๗° ๐๙, ๔๕" เหนือ แวง ๑๐๔° ๐๙, ๓๐" ตะวันออก พิกัดกริด ๔๘ QVD๑๐๕๙๗๕ (แผนที่ทหาร ลำดับชุด L๗๐๑๗ ระบายที่ ๕๘๕๓III พิมพ์ครั้งที่ ๑-RTSD) พื้นที่ของบริเวณที่ตั้งองค์พระธาตุเชิงชุมเป็นบริเวณเนินที่ลาดเอียงลงสู่ขอบหนองหานซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือห่างไปไม่ถึง ๑ กิโลเมตร จัดเป็นพระธาตุที่ตั้งอยู่ภายในตัวเมืองเก่าสกลนครซึ่งมีความสำคัญมากที่สุดองค์หนึ่งของชาวสกลนคร

ประวัติและตำนาน

ความเป็นมาของชื่อพระธาตุเชิงชุมมีความเกี่ยวข้องกับตำนานอุรังคธาตุซึ่งถือเป็นตำนานสำคัญฉบับหนึ่งของภูมิภาคอีสาน ที่อธิบายถึงการกำเนิดปุชนียสถานต่างๆ หลายแห่ง สำหรับเนื้อหาจากตำนานและเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับพระธาตุเชิงชุมที่ย้อนเหตุการณ์ไปถึงครั้งพระพุทธองค์(สมณโคตม) ยังมีพระชนม์อยู่นั้น พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ ได้เคยสรุปเอาไว้แล้ว ซึ่งขอคัดข้อความมา ดังนี้

ในสมัยพญาสุวรรณภิงคารขึ้นครองเมืองหนองหานนั้น เป็นช่วงระยะเวลาตอนปลายแห่งพระชนมชีพของพระพุทธเจ้าองค์ที่ ๔(พระสมณโคตม) ในครั้งนั้นพระพุทธองค์พร้อมด้วยพระอรหันต์ผู้เป็นสาวก ได้เสด็จจากสวนเชตะวันในประเทศอินเดียมาทางตะวันออก และมาประทับที่ตอยันนทังกริเมืองหลวงพระบาง โปรดสัตว์มาตามลำน้ำโขง ประทับรอยพระบาทมาโดยลำดับ มีพระบาทบัวบกบนภูพาน จังหวัดอุดรธานี พระบาทโพนฉั้นโพนเพลทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ตรงข้ามกับอำเภอพวนพิสัย จังหวัดหนองคาย พระบาทเวินปลา ที่อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครพนม แล้วมาพักแรมที่ภูกำพร้าวอันเป็นที่ตั้งพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม แล้วเสด็จไปบิณฑบาตที่เมืองศรีโคตรบูร ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง หลังจากนั้นจึงเสด็จกลับโดยอ้อมมาทางทิศตะวันตกขึ้นเหนือหนองหานหลวง โปรดเทศนาให้พญาสุวรรณภิงคารทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และที่ภูน้ำรอดนั้น ทรงประทับพระบาททับซ้อนลงบนแผ่นศิลาที่มีรอยพระบาท ซึ่งอดีตพระพุทธเจ้าได้เคยประทับรอยพระบาทของแต่ละพระองค์ซ้อนๆกันไว้แล้ว ๓ รอย และทรงตรัสแก่พญาสุวรรณภิงคารว่า ในอนาคต ยังมีพระพุทธเจ้าองค์ที่ ๕ คือพระศรีอริยเมตไตรย จะได้เสด็จมาประทับรอยพระบาทซ้อนเข้าไว้เป็นรอยที่ ๕ อีกด้วย

พญาสุวรรณภิงคารได้ทรงสดับดังนั้น ทรงมีปีติโสมนัสเป็นอันมาก จึงถอดมงกุฎทองคำ น้ำหนักแสนตำลึง สวมลงบุชารอยพระพุทธรูปบนแผ่นศิลาและเมื่อพระพุทธองค์ได้เสด็จกลับไปแล้ว พญาสุวรรณภิงคารจึงทรงโปรดให้สร้างเจดีย์ก่อด้วยหิน สวมครอบลงบนตำแหน่งอันเป็นที่ประทับรอยพระพุทธรูปนั้น (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, ๒๕๓๒, หน้า ๙๖-๙๗ และดูเพิ่มเติมได้ใน เต็ม วิภาคย์พจนกิจ ๒๕๓๐, หน้า ๒๗๓-๒๗๖)

สำหรับชื่อของ “พระธาตุเชิงชุม” นั้น สามารถจำแนกคำเพื่อแปลความหมายได้ว่า
“พระธาตุ” หมายถึง เจดีย์ที่บรรจุสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันเป็นผลตกทอดมาจากพระพุทธองค์
“เชิง” หมายถึง เป็นคำสุภาพในภาษาไทยที่มีความหมายถึง ดิน(เช่น เชิงเขา คือ ดินเขา
เป็นต้น)

“ชุม” หมายถึง คำที่เรียกสั้นลงมาจากคำว่า ประชุม หรือชุมนุม
ด้วยเหตุนี้จึงแปลความชื่อของพระธาตุเชิงชุมได้ว่า เจดีย์อันเป็นที่ ๆ รอยพระบาทของ
พระพุทธเจ้ามารวมกันอยู่ (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ , ๒๕๓๒, หน้า ๙๗)

รูปแบบและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

องค์พระธาตุเชิงชุม ที่ปรากฏในปัจจุบันนั้น เป็นเจดีย์ที่สร้างครอบปราสาทหินแบบเขมรเอาไว้
ภายใน ชื่อแสดงให้เห็นถึงการให้ความเคารพต่อสิ่งก่อสร้างของบรรพบุรุษในอดีต ทั้งที่อาจมีความ
แตกต่างทางลัทธิศาสนาอยู่ก็ตาม แต่ชุมชนในภายหลังก็ยังให้ความเคารพต่อซากอดีต มิได้ทำลายลง
แต่ใช้วิธีการสร้างศาสนสถานใหม่ครอบทับ ซึ่งเราจะพบวิธีการดังกล่าวเช่น น้อยูเสมอ ใน
โบราณสถานอีกหลายแห่ง

ปราสาทที่อยู่ภายในองค์พระธาตุเชิงชุมที่ได้สร้างขึ้นใหม่นั้น แม้ว่าเราจะไม่สามารถเห็นรูปทรง
ภายนอกได้แล้ว แต่ก็ยังพอศึกษาได้จากโครงสร้างภายในที่สามารถเดินเข้าไปได้ทางประตูด้านทิศ
ตะวันออก(อยู่ทางด้านหลังของวิหารที่ได้สร้างขึ้นในชั้นหลังเพื่อประดิษฐานหลวงพ่อบุระองค์
แสน) ปราสาทหินหลังดังกล่าวก่อสร้างด้วยศิลาแลง มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสเช่นเดียวกับ
ปราสาทเขมรสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๖ (คันสนีย์ แสงบำเพ็ญ, ๒๕๓๙, หน้า ๓๒) สิ่งที่สำคัญคือมีศิลา
จารึกสลักติดอยู่ที่กรอบประตูทางเข้าองค์ปราสาทด้านขวา จารึกนี้มีขนาดกว้าง ๔๙ เซนติเมตร สูง
๕๒ เซนติเมตร จารึกด้วยอักษรขอมโบราณ ภาษาเขมร ซึ่งนายอำเภอ คำโทะ ผู้เชี่ยวชาญด้านอักษร
โบราณของกองหอสมุดแห่งชาติกรมศิลปากร ได้กำหนดอายุไว้ว่าอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗
โดยมีเนื้อความเกี่ยวกับการอุทิศที่ดินและสิ่งต่างๆแก่เทวสถาน ซึ่งจะขอคัดคำอ่าน/แปลศิลาจารึก
ดังกล่าวมาไว้สำหรับการศึกษาต่อไปดังนี้

คำจารึก

อษฎ्ฐมี โจร เซสถ ชุยานกุช
ตร องคารวาร นุเยงสมายุค
ปงคาปตโขลญวาล ตมฺวฺนุริ
เนา มนํเสตงวาหุย ภูมยอายุช
เลงกํลุงโคล คฺเยงปงคาปเนาอ
ปาล ภูมยคฺกํลุงโคล สิงฺนุตโลญ
ตมฺลชฺรเลง เกราวโคล สิงฺตโลญ

ตมุลวนุรวิเนา มทยนกษตร
อาทิตยวาร นุโฆลญวลชวลชวณญ
๔ ตวระ ฤมรบิยทนุยิม สรุ นุเสร
จามลกรานุต นุชาปีทุกนาองคฺย
โฆลญวล คินาอายตโฝง

คำแปล

แรม ๘ ค่ำ เดือน ๗ ชยวันกษัตริ วันอังคาร ด้วยพวกเราพากันไปชี้แจงต่อโฆลญพลผู้เป็นหัวหน้าแห่งหมู่บ้านพระนุรพิเนาตามคำแนะนำของกำเตงว่า ที่ดินที่ชระเลงซึ่งอยู่ภายในหลักเขตนั้น เราได้มอบให้หัวหน้า ที่ดินซึ่งอยู่ภายในหลักเขตให้ขึ้นอยู่กับโฆลญ ผู้เป็นหัวหน้าแห่งหมู่บ้านชระเลงสวณนอกหลักเขตให้ขึ้นอยู่กับโฆลญผู้เป็นหัวหน้าแห่งหมู่บ้านพระนุรพิเนา มทยนกษัตริ วันอาทิตยโฆลญ ประจำปีแก่โฆลญพล เพื่อให้ดูแลในสิ่งทั้งปวง (กรมศิลปากร, ๒๕๒๙ หน้า ๒๘๔-๒๘๖)

สำหรับองค์พระธาตุเชิงชุมที่ก่อสร้างครอบทับไว้ภายนอกที่ตั้งปรากฏอยู่ ก่อด้วยอิฐถือปูน มีฐานล่างเป็นแท่งสี่เหลี่ยมขนาดลดหลั่นซ้อนกันเป็นชั้นๆ ๖ ชั้น และมีกำแพงแก้วล้อมรอบ ล้อมอยู่ ที่มุมของฐานล่างสุดประดับด้วยเสากลม บริเวณกึ่งกลางของฐานทุกด้านทำเป็นซุ้มประตู เหนือซุ้มประตูขึ้นไปคือส่วนขององค์ระฆัง ๔ เหลี่ยมต่อด้วยบัลลังรูปสี่เหลี่ยม (คล้ายฐานบัว) แล้วจึงถึงส่วนยอดที่ทำทรงกรวยเหลี่ยมขึ้นไป

รูปแบบศิลปะและอายุสมัย

ในที่นี้ขอแยกออกเป็น ๒ ส่วน กล่าวคือ ในส่วนของปราสาทหินที่อยู่ภายในนั้น เมื่อ พิจารณาจากจารึกอักษรขอมที่พบ ตลอดจนลักษณะของห้องครรภคฤหะ (ที่อยู่ส่วนกลางของเรือนธาตุ) และการเทียบเคียงกับปราสาทหินหลังอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียงกับตัวเมืองสกลนคร เช่น พระธาตุตุ้มพระธาตุ นารายณ์เจงเวง และพระธาตุภูเพ็ก อาจสันนิษฐานได้ว่า ปราสาทหลังนี้คงมีอายุก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๘ แต่ไม่เก่าไปกว่าพุทธศตวรรษที่ ๑๖ (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, ๒๕๓๒, หน้า ๙๘) ส่วนรูปแบบขององค์พระธาตุด้านนอกที่มาสร้างครอบทับไว้เป็นงานศิลปกรรมที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของศิลปะลาวแบบล้านช้างที่ได้เข้ามาในชั้นหลัง ซึ่งจากรูปทรงองค์เจดีย์สันนิษฐานได้ว่าคงเป็นงานศิลปกรรมสมัยอยุธยาตอนปลาย หรือประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๒ ลงมา (เชิดเกียรติ กุลบุตร, ๒๕๓๓ หน้า ๙๗ และพิเศษ เจียจันทร์พงษ์, ๒๕๓๓ หน้า ๙๘) อย่างไรก็ตามเนื่องจากพระธาตุเชิงชุมถือเป็นศาสนสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งของสกลนคร และภูมิภาคนี้ จึงได้มีการบูรณะซ่อมแซมสืบต่อกันมาโดยตลอด (จังหวัดสกลนคร, ๒๕๓๑, หน้า ๘๔ และดูเพิ่มเติมใน สมพงษ์ วงศ์กาฬสินธุ์, ไม่ปรากฏปีพิมพ์, หน้า ๓๐-๔๑)

พระธาตุดุม

ที่ตั้งและสภาพทั่วไป

“พระธาตุดุม” ตั้งอยู่ภายในวัดพระธาตุดุม บ้านธาตุดุม ถนนโพนทอง ตำบลจันทอน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร หรือ บริเวณรุ้งที่ ๑๗ ๐๘’ ๓๑” เหนือ แวงที่ ๑๐๕° ๑๐’ ๑๐” ตะวันออก พิกัดกริด ๔๘QVD ๑๑๗๕๕๕ (แผนที่ทหาร L๗๐๑๗ ราวที่ ๕๘๕๓ III พิมพ์ครั้งที่ ๑-RTSD)

สภาพพื้นที่โดยรอบของพระธาตุดุม เป็นที่ราบลุ่มอยู่ใกล้กับหนองหานที่อยู่ห่างไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๒ กิโลเมตร และทางด้านทิศใต้ห่างออกไปประมาณ ๓๐๐ เมตร มีลำน้ำ “ห้องน้ำคำ” ไหลผ่าน พื้นที่โดยรอบจึงมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับการทำเกษตรกรรม ปรากฏหินนี้อยู่ห่างตัวเมืองเก่าสกลนครมาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ ๒ กิโลเมตร การเดินทางเข้าสู่บริเวณวัดให้ใช้เส้นทางตามถนนสาย รพช.-โพนทอง ที่จะไปสู่ศูนย์ปฏิบัติการ รพช. จากนั้นเมื่อถึงสามแยกจึงเลี้ยวซ้ายเข้าสู่บริเวณวัด

ประวัติและตำนาน

โบราณสถานแห่งนี้ มีนิทานปรัมปราเล่าต่อกันมาว่า เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จผ่านมาได้ทำดมจิวรตกหาย ประชาชนจึงพากันมาสร้างพระเจดีย์ครอบไว้ ณ ตรงที่นั่น และเรียกกันว่า “ธาตุดุม” (กรมศิลปากร, ๒๕๑๖, หน้า ๕๐๒) แต่บางท่านเชื่อกันว่า คำว่า “ดุม” อาจหมายถึง “ล้อเกวียน” โดยมีตำนานว่า เจ้าผู้ครองนครแถบนี้ได้ให้เกวียนบรรทุกเครื่องบรรณาการไปกราบทูลเจ้าผู้ครองนครแห่งหนึ่งเพื่อขอร้องพระราชธิดา แต่ในระหว่างเดินทางเกวียนที่บรรทุกเครื่องบรรณาการเกิดดุมหักลงจึงทำให้หมากำหนดการขอร้องพระราชธิดาพลาดไป เลยตรอมพระทัยตาย ณ บริเวณนี้ ชาวบ้านและบริวารที่ร่วมเดินทางเลยร่วมสร้างธาตุถวายเพื่อเป็นราชสักการะ พระราชธิดาทราบข่าวจึงเสด็จมาเมื่อเห็นเจ้าผู้ครองนครซึ่งเป็นคู่หมั้นได้เสียชีวิตลงแล้วก็เลยทำการปลงพระชนม์พระองค์เองตามไปด้วยทำให้เจ้านครทั้งสองหมองใจกัน และเกิดสงครามแย่งกันครอบครองอาณาบริเวณพระธาตุดุม ฝ่ายเจ้าผู้ครองนครผู้สูญเสียพระราชธิดา ได้ให้พราหมณ์ปุโรหิตสาปแช่งว่าแผ่นดินบริเวณธาตุดุมนี้จะเป็นของใครไม่ได้นอกจากของพระองค์ ฝ่ายพราหมณ์ปุโรหิตผู้มีความแค้นก็เลยอาสาปลงชีวิตตนเองเพื่อรักษาธาตุนี้ไว้(คำสัมภาษณ์ นางใบ อุปพงษ์ อายุ ๕๕ ปี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐ บ้านเลขที่ ๑๓ หมู่ ๑๓ บ้านธาตุดุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร อ้างไว้ใน สัมฤทธิ์ ทองสุพรรณ, ๒๕๓๐, หน้า ๘) อย่างไรก็ตาม สุรัตน์ วรางค์รัตน์ กล่าวถึงการขุดแต่งของกรมศิลปากร เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕-๓๐ ว่าได้พบศิลาจารึกอักษรไทยน้อย ๓ บรรทัด มีความว่า

บรรทัด ๑ หลักเขตดิน

บรรทัด ๒ พระมหาธา

บรรทัด ๓ ตูเชียงดุมเจ้า

ซึ่งหลักฐานจากจารึกแสดงว่า มีพระภิกษุที่มีผู้เคารพนับถือมาปักเขตวัดในบริเวณคักดีสิทธิ์ ต่อมาจึงได้ตั้งชื่อว่า พระธาตุดุมตามนามพระภิกษุรูปนั้น(สุรัตน์ วราวงศ์รัตน์, ๒๕๓๘, หน้า ๔๗-๔๘)

แผนผังและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

โบราณสถาน “พระธาตุดุม” เป็นอาคารที่สร้างขึ้นในวัฒนธรรมแบบเขมรโบราณ หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “ปราสาทหิน” โบราณสถานนี้มีแผนผังโดยรวมดังนี้ คือ เป็นปราสาทอิฐขนาดเล็ก ๓ หลัง ตั้งเรียงกันอยู่ในแนวทิศเหนือ/ใต้ แต่ปราสาทด้านข้างทั้ง ๒ หลัง (ทิศเหนือ และใต้) พังทลายไปหมดแล้วคงเหลือเฉพาะเพียงฐานศิลาแลงก่อเรียงเป็นรูปสี่เหลี่ยม สำหรับปราสาท หลังกลางมีสภาพดีกว่าปราสาททั้งสองหลังและยังมีผนังก่ออิฐถึงส่วนบนเหนือเรือนธาตุเล็กน้อย นอกจากนี้ทางด้านทิศเหนือและใต้ของปราสาททั้งสามหลังนี้มีสระน้ำโบราณขนาดใหญ่รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า(วางตัวตามแนวทิศตะวันออก/ตะวันตก) อยู่ ๒ สระ เพื่อใช้เป็นขอบเขตและเป็นปริมาตรในการจำลองสัญลักษณ์ของจักรวาลตามคติทางศาสนาที่นับถือกันในขณะนั้น

รูปทรงของปราสาทหลังกลางที่ยังคงเหลือมากกว่าปราสาทด้านข้างนั้นมีผังอยู่กรอบรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม มีขนาดกว้างประมาณ ๕.๕๐ เมตรหน้าไปทางทิศตะวันออก มีประตูทางเข้าด้านหน้าเพียงประตูเดียว ส่วนประตูที่เหลืออีก ๓ ด้านทำเป็นประตูหลอก

ฐานของปราสาทหลังกลางก่อด้วยศิลาแลงเตี้ยๆ เป็นแบบฐานปัทม์ สำหรับเรือนธาตุก่อด้วยอิฐเรียงขึ้นไปเป็นห้องสี่เหลี่ยม (ครรรคฤดูหะ) เดิมคงจะประดิษฐานรูปเคารพเอาไว้ภายใน เรือนยอดต่อขึ้นไปพังทลายชำรุดไปมากแล้ว อาจสันนิษฐานถึงเรือนยอดด้านบนได้ว่าก่ออิฐเหลี่ยม โดยการเลียนแบบเรือนธาตุส่วนกลาง ที่เรียกว่า “ชั้นเชิงบาตร” ซ้อนกันขึ้นไป (ซึ่งยังปรากฏการก่ออิฐเป็นประตูหลอกเหนือห้องเรือนธาตุทางทิศเหนือและใต้อยู่บ้าง) และด้านบนสุดคงเป็นยอดทรงดอกบัว ซึ่งในปัจจุบันได้ตกหล่นและจัดแสดงไว้ที่ด้านข้างของปราสาทบวิวาร

นอกจากการใช้อิฐเป็นวัสดุในการก่อสร้างอาคารแล้ว ช่างยังได้ใช้หินทรายมาเป็นวัสดุสำหรับการก่อสร้างในส่วนของเสากรอบประตู และทับหลังซึ่งเป็นจุดที่ต้องรับถ่ายน้ำหนักจากด้านบนลงมา นอกจากนี้ช่างฝีมือยังได้แกะสลักลวดลายลงบนหินทรายเหล่านี้เพื่อใช้ประดับตกแต่งอาคารด้วยดังที่จะได้กล่าวถึงต่อไปอีกครั้งหนึ่ง

สำหรับฐานปราสาทบวิวารทั้ง ๒ ด้าน ที่ชำรุดพังทลายเหลือเฉพาะส่วนฐานศิลาแลงนั้น มีความแตกต่างกันอยู่บ้างดังนี้

ฐานปราสาทหลังเหนือ มีความกว้าง ๔.๘๐ เมตร ยาว ๕.๗๐ เมตร พบการก่อบันไดเรียงเป็นทางขึ้นอยู่ ๓ ด้าน คือทางทิศตะวันออก ทิศใต้และทิศเหนือ ฐานศิลาแลงปราสาทหลังนี้มีความสูงจากพื้นประมาณ ๑ เมตร ส่วนตัวเรือนธาตุด้านบนพังทลายสูญหายไปหมดแล้ว

ฐานปราสาทหลังใต้ มีความกว้าง ๖.๔๐ เมตร ยาว ๗.๔๐ มีความสูงจากพื้นดินประมาณ ๕๐ เซนติเมตร พบการก่อบันไดเรียงเป็นทางขึ้นอยู่ทางด้านทิศตะวันออก ทิศเหนือ และทิศตะวันตก สำหรับส่วนเรือนธาตุพังทลายไปแล้วเช่นกัน

ชั้นส่วนสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจของพระธาตุคูมที่ปรากฏอยู่ในบริเวณองค์ปราสาท ได้แก่

๑. ทับหลัง เหนือกรอบประตูหลอกทางทิศใต้ของปราสาทประธาน แกะจากหินทรายแดง สลักเป็นภาพของเทพยืนบนหลังสัตว์ เหนือหน้ากาลอยู่ตรงกึ่งกลางของแผ่นทับหลัง หน้ากาลใช้มือทั้งสองหงายรองรับลายก้านขดที่คายออกจากปาก ด้านซ้ายของหน้ากาลสลักเป็นภาพช้างกำลังวิ่งเข้าหาหน้ากาล ด้านบนเหนือหัวช้างมีสัตว์ชนิดหนึ่ง (ม้า หรือสิงห์) ยืนหันหน้าออกไปสู่ด้านปลายของทับหลังสำหรับทางด้านขวาของหน้ากาลสลักเป็นภาพของสิงห์ และช้าง ทำท่าตกใจกำลังวิ่งออกไปสู่ด้านปลายของทับหลัง ภาพสัตว์เหล่านี้สลักอยู่ท่ามกลางลวดลายก้านขดที่มีวนขึ้นด้านบนและห้อยลงด้านล่าง ได้อย่างงดงาม การสลักภาพลายหน้ากาลที่มักพบเสมอในปราสาทหินของเขมรนั้น ส่วนหนึ่ง จะมีความหมายถึงการกลืนกินความชั่วร้ายไม่ให้เข้าไปสู่เทวสถาน สำหรับเรื่องราวของหน้ากาลนั้น ปรากฏในคัมภีร์ปัทมปุราณะของอินเดีย โดยได้กล่าวถึงในชื่อว่ากิริติมุข ซึ่งจะทำไว้ที่ปากทางเข้าสู่ ศาสนสถานของพระศิวะ เพื่อการเคารพบูชาก่อนเข้าไปภายใน ผู้ที่ไม่เคารพกิริติมุขย่อมจะไม่ได้รับพร จากพระศิวะ เพราะพระศิวะยกย่องเหมือนลูกรัก เนื่องจากกิริติมุขมีกำเนิดจากกระหว่างพระขนงของ พระศิวะเองเมื่อเกิดขึ้นมาด้วยความหิวมากอยากกินสิ่งต่างๆ แต่พระศิวะทรงให้กินตัวเองจึงเหลือเพียง หัว พระศิวะทรงสงสารจึงให้อยู่ที่ประตูวิมานของพระองค์ (คันสนีย์ แสงบำเพ็ญ, ๒๕๒๙, หน้า ๙๕) นอกจากนี้ “กาล” ยังอาจมีความหมายถึงเวลา อันแสดงให้เห็นว่า เวลาย่อมกลืนกินทุกสิ่งทุกอย่าง

๒. เสาประดับกรอบประตู เป็นเสาหินทรายแดง ๘ เหลี่ยมแกะสลักเป็นวงแหวนภายในมี ลายประจำยาม ลายเส้นนูนมีลึบบัวคว่ำ-หงายตั้งประกบ และเส้นลวด อยู่ในตำแหน่งกึ่งกลางและที่ เลี้ยวของเสา ปัจจุบันมีเสาประดับกรอบประตูอยู่ที่ประตูหลอกทางทิศใต้และทิศเหนือ ซึ่งก็มีสภาพที่ ไม่สมบูรณ์นัก

๓. ชั้นส่วนยอดปราสาททรงดอกบัว พบอยู่หลายชั้น ปัจจุบันนำมาวางเรียงไว้ที่ด้านหลังและ ด้านทิศใต้ของปราสาทประธาน เป็นงานแกะจากหินทราย ทำเป็นทรงคล้ายดอกบัวที่มีการสลักลาย กลีบบัวอยู่โดยรอบ เข้าใจว่าคงเป็นส่วนเครื่องบนของปราสาทหินที่พระธาตุคูมแห่งนี้เมื่อครั้งอดีต

๔. เสานางจรัล (เสาเทียน หรือ เสานางเรียง) เป็นเสาหินทรายทรงสี่เหลี่ยม มียอดคล้าย ทรงดอกบัวตูม เสานางจรัลนี้โดยปกติจะใช้ปักเป็นแนวอยู่สองข้างของทางเดินเข้าสู่ปราสาท ในปัจจุบัน ได้นำมาปักเอาไว้ที่บริเวณด้านหน้าของประตูปราสาทประธาน

๕. ฐานรูปเคารพ (โยนิไทรณะ) พบอยู่หลายชั้น มีลักษณะคล้ายกัน คือทำจากหินทรายเป็น แท่นหินรูปสี่เหลี่ยม ตัวแท่นสลักเป็นฐานบัว ด้านบนเจาะช่องสำหรับปักรูปเคารพโดยมีการเจาะหิน ด้านบนให้เป็นกรอบรูปสี่เหลี่ยมที่มีพวยยื่นออกไปด้านหน้าเพื่อประโยชน์สำหรับการประกอบพิธีที่ สามารถให้ของเหลวที่ใช้ในการเช่นบูชาไหลออกไปทางพวยดังกล่าวได้

นอกจากนี้ในการบูรณะเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๙ โดยกรมศิลปากร ได้ขุดพบชิ้นส่วนสถาปัตยกรรม และโบราณวัตถุอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่ได้นำไปติดตั้งและเก็บรักษาไว้ในบริเวณวัด และมีบางส่วนเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขอนแก่น (อ้างจากหนังสือราชการของหน่วยศิลปากรที่ ๗ ที่ ศธ ๐๗๑๒.๐๗/๒๓๐ ลงวันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๒๙ ถึง ผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร ซึ่งได้แนบบัญชีทะเบียนโบราณวัตถุที่พบจากการขุดแต่งพระธาตุดุมไปด้วย

รูปแบบศิลปะและอายุสมัย

เมื่อพิจารณาจากรูปทรงของปราสาท ตลอดจนเทคนิคการก่ออิฐพบว่ามีลักษณะเหมือนกับปราสาทเขมรสมัยบาปวน นอกจากนี้เมื่อนำมาพิจารณากับภาพสลักบนแผ่นทับหลัง อาจกำหนดอายุของปราสาทหินหลังนี้ได้ว่า คงสร้างในศิลปะแบบบาปวนตอนปลาย ราวกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ (สมิทธี ศิริภัทร และมยุรี วีระประเสริฐ, ๒๕๓๓, หน้า ๑๒๐)

พระธาตุนารายณ์เจงเวง

ที่ตั้งและสภาพทั่วไป

ปราสาทนารายณ์เจงเวง (พระธาตุนารายณ์เจงเวง) ตั้งอยู่บริเวณบ้านธาตุนาเวง ตำบลนาเวง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร หรือตั้งอยู่ที่รุ้ง $๑๗^{\circ} ๑๑' ๑๐''$ เหนือ แวง $๑๐๕^{\circ} ๐๕' ๕๕''$ ตะวันออก พิกัดกริด ๔๘ QVE ๐๔๑๐๐๑ (แผนที่ทหารลำดับชุด L๗๐๑๗ ระบายที่ ๕๘๔๓III พิมพ์ครั้งที่ ๑-RTSD)

สภาพทั่วไปโดยรอบของปราสาทนารายณ์เจงเวงเป็นพื้นที่เนินสูงกว่าบริเวณรอบข้างอยู่เล็กน้อยโดยมีลำน้ำห้วยทราย ไหลผ่านทางด้านทิศเหนือของวัดห่างประมาณ ๕๐๐ เมตร ในปัจจุบันมีบ้านเรือนของราษฎรอยู่รายรอบวัด การเดินทางเข้าสู่บริเวณวัดสามารถกระทำได้อย่างสะดวก โดยใช้เส้นทางตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๒๒ (สายสกลนคร-อุดรธานี) มาทางทิศตะวันออกของตัวเมืองสกลนคร ประมาณ ๕ กิโลเมตร จนถึงหลักกิโลเมตรที่ ๑๕๖ มีทางแยกซ้ายที่บริเวณบ้านธาตุนาเวงเมื่อเข้าไปอีกประมาณ ๓๐๐ เมตร ก็จะถึงบริเวณวัดพระธาตุนารายณ์เจงเวง

ประวัติและตำนาน

ในตำนานอุรังคธาตุ (หรืออุรังคนิทาน) ซึ่งเป็นตำนานที่เล่าถึงการสร้างสถานที่สำคัญต่างๆ ในภาคอีสานนั้น มีเรื่องราวที่เล่าถึงการสร้างพระธาตุนารายณ์เจงเวง และพระธาตุภูเพ็ก อยู่ด้วยซึ่งจะขอสรุปความจากตำนานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ภายหลังจากพระพุทธองค์เสด็จปรินิพพานแล้ว พญาสุวรรณภิงคารทราบข่าวว่า พระมหากัสสปจะนำพระอุรังคธาตุมาประดิษฐานที่ภูเก้าตามพระพุทธวจนะ จึงโปรดให้ชาวเมืองสกลัดหินมุกและหินแลงเพื่อเตรียมการก่ออุโมงค์ขึ้นบนยอดดอยแทน แต่ฝ่ายหญิงชาวเมือง (นำโดยพระนางจรรยาเจงเวงพระราชชายา) เห็นว่าควรที่จะสร้างที่อุทยานเจงเวง จะได้สามารถสักการะได้ทุกฤดูกาลฝ่ายชายกับหญิงจึงคิดสร้างอุโมงค์แข่งขันกันโดยกำหนดว่า นับแต่วันรุ่งขึ้นพอเห็นลายมือ ก็ให้ลงมือก่อนสร้างจนถึงดาวเพ็ก (ดาวกัลปพฤกษ์) ขึ้นให้ถือเป็นยุติ หากฝ่ายใดก่อสร้างเสร็จก็จะให้เป็นที่ประดิษฐานพระอุรังคธาตุ ฝ่ายหญิงชาวเมืองจึงรวมกำลังก่ออุโมงค์แข่งกับฝ่ายชาย และได้กล่าวว่าฝ่ายชายก็มี ๒ มือ และมีนิ้วข้างละ ๕ นิ้ว เหมือนกัน มิใช่ว่าผู้ชายจะมีมือ ๔ มือ ดังเช่นพระนารายณ์ ฝ่ายชายอวดอ้างว่า ตนมีกำลังมากกว่าฝ่ายหญิง จึงก่อขัว (สะพาน) หินเพิ่มขึ้นอีกแห่งหนึ่ง ยาว ๑๐๐ วา กว้าง ๕ วา ไปถึงตีนดอยแล้วก่อเป็นบันได้แก้วขึ้นไป ซึ่งก็มีชายผู้เฒ่าคนหนึ่งบอกว่าควรก่ออุโมงค์ให้เสร็จก่อนแล้วถ้ามีเวลาเหลือจึงลงมาก่อสะพานและบันได้แก้ว แต่ฝ่ายชายหนุ่มก็ไม่เชื่อฟัง เนื่องจากเชื่อในกำลังของตนเอง เมื่อเสร็จด้านล่างจึงลงมือก่ออุโมงค์ขึ้นทั้ง ๔ ด้าน แต่ยังไม่ทันได้ก่อผนังแต่อย่างได้

ฟ้อนภูไทสกลนคร

การฟ้อนภูไทในจังหวัดสกลนคร เริ่มมีมาตั้งแต่สมัยที่เริ่มสร้างองค์พระธาตุเชิงชุมซึ่งเป็นพระธาตุคู่บ้านคู่เมืองของชาวสกลนครทุกชนเผ่า (คือมีการตัดแปลงปราสาทหินแบบเขมรแล้วครอบทับสร้างเป็นพระธาตุในศิลปะแบบล้านช้างขึ้นแทน) ชาวภูไทเป็นชนเผ่าที่รับอาสาที่จะเป็นผู้ปฏิบัติรักษาหาเครื่องสักการบูชาพระธาตุ ทุกๆปีเมื่อถึงฤดูข้าวออกรวง จะมีการเก็บเกี่ยวข้าวบางส่วนเพื่อนำไปทำเป็น “ข้าวเม่า” ซึ่งชาวภูไทจะนำเอาข้าวเม่ามาถวายการสักการะองค์พระธาตุเชิงชุม ซึ่งมักจะมีขบวนแห่ เรียกว่า “แห่ข้าวเม่า” และมีการฟ้อนรำรอบๆองค์พระธาตุ

แต่เดิมเป็นการฟ้อนรำของผู้ชายเพื่อบูชาพระธาตุในเทศกาลสักการะองค์พระธาตุ แต่ภายหลังก็ได้เปลี่ยนผู้ฟ้อนมาเป็นผู้หญิงทั้งหมด เพราะท่วงท่าและลีลาการฟ้อนซึ่งจะดูสวยงามและอ่อนหวานมากกว่า ผู้ฟ้อนหญิงชาวภูไทจะแต่งกายตามแบบสตรีชาวภูไทสกลนคร และมีการสวมเล็บยาวในการฟ้อนรำอีกด้วย ต่อมาชาวภูไทในท้องถิ่นอื่นในจังหวัดสกลนครได้มาพบเห็นจึงได้นำไปประยุกต์ทำฟ้อนขึ้นอีก และมีการแต่งเนื้อร้องประกอบการแสดงเพิ่มเติมอีกด้วย

ยกตัวอย่างเนื้อร้องฟ้อนภูไทที่กรมศิลปากรนำออกไปเผยแพร่จนรู้จักกันทั่วไป ซึ่งแต่งโดย อ.บุญปั้น วงศ์เทพ โรงเรียนบ้านหนองศาลา ตำบล พังขว้าง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

เนื้อร้องฟ้อนภูไท(สกลนคร)

ไปเยื่อไป ไปโห้เอาชัยเอาของ(ซ้ำ)	ไปโหมพีโหมน้อง ไปร่วมแซ่ฮ้องอวยชัย
เชิงเขาแสนจน หนทางก็ลำบาก(ซ้ำ)	ตัวช้อยสู้ทนยาก มาพอรำให้ท่านชม
ช้อยอยู่เทิงเขา ยังเอาใจมาช่วย(ซ้ำ)	พวกช้อยขออำนาจ อวยชัยให้ละเนื้อ
ขออำนาจไตรรัตน์ จงปกปักรักษา(ซ้ำ)	ชาวไทยทั่วหน้า ให้วัฒนาสืบไป
เวลาก็จวน ช้อยสิต่วนไป(ซ้ำ)	ขอความมีชัย แต่ทุกท่านเทอญ
ช้อยลาละเนื้อ ช้อยลาละเนื้อ.....	

ในปัจจุบันการฟ้อนภูไท นอกจากเป็นการฟ้อนเพื่อบูชาพระธาตุเชิงชุม หรือบ้างก็นำมาฟ้อนบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น พิธีเลี้ยงเจ้าปู่มหัศจรรย์ของชาวมาริชภูมิ ก็ได้นำมาใช้ในการฟ้อนต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองและในงานเทศกาลต่าง ๆ

ท่าฟ้อนภูไทมีผู้สืบทอดและปรับปรุงกันมากมายหลายท่า แต่สะท้อนถึงมีท่าแตกต่างกันไป ท่าหลักที่พบนิยมฟ้อน ได้แก่ ท่าบัวตูม-บัวบาน ท่าแขวงแขวงลงหาด ท่าบังแสง ท่านาคีม้วนหาง ท่านางไอละดอน หรือนางไอละเลียบหาด เป็นต้น

เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการฟ้อนภูไท ได้แก่ แคน กลองหาง พิณ กลองตุ้ม (ตะโพน) กลองเสียงหรือกลองกิ่ง โปงกลาง ฉาบ หมากกั๊กกั๊ก (กรับ) ซ้องโหม่งและพั้งฮาด (ซ้องโบราณไม่มีปี่) การแสดงจะบรรเลงดนตรีหลายภูไทเลาะตูป

เนื้อร้องฟ้อนภูไทสกลนคร

ผู้แต่ง :ครูบุญปั้น วงศ์เทพ

ชุมช้าน้อยเป็นชาวภูไท ถิ่นอยู่ไกลอีสานบ้านเกิด
แดนประเสริฐอุดมสมบูรณ์ ศูนย์โหมใจคือองค์พระธาตุ
(สร้อย) สาวน้อยนางเอย สาวภูไทเอย (ดนตรีและกลองให้จังหวะรับเท่ากับ ๑ เนื้อร้อง)

มีหนองใหญ่ ชื่อว่าหนองหาน มีภูพานเป็นราชนิเวศน์
อยู่ในเขตสกลนคร ทางสัญจรไปมาบายาก
(สร้อย) สาวน้อยนางเอย สาวภูไทเอย (ดนตรีและกลองให้จังหวะรับเท่ากับ ๑ เนื้อร้อง)

ชุมช้าน้อยโหมจิตโหมใจ เป็นคนไทยมีความอัชชาติ
เอกราชคือดังดวงใจ บให้ไผมาตึงเอาได้
(สร้อย) สาวน้อยนางเอย สาวภูไทเอย (ดนตรีและกลองให้จังหวะรับเท่ากับ ๑ เนื้อร้อง)

สามัคคีเป็นของเลิศล้ำ จะบังเกิดให้แต่ทางดี
เขาจึงมีสามัคคีกันไว้ ไทยจักได้อยู่สุขสบาย
(สร้อย) สาวน้อยนางเอย สาวภูไทเอย (ดนตรีและกลองให้จังหวะรับเท่ากับ ๑ เนื้อร้อง)

ชุมชนน้อยขออำนวย ให้ถาวรมีสุขทั่วหน้า
ให้ได้สิ่งสมปรารถนา แต่ทุกบรรดาทุกๆท่านเทอญ
(สร้อย) สาวน้อยนางเอย สาวภูไทเอย (ดนตรีและกลองให้จังหวะรับเท่ากับ ๑ เนื้อร้อง)

การแต่งกาย

เสื้อ นิยมทำเป็นเสื้อแขนกระบอกติดกระดุมธรรมดา กระดุมเงิน หรือเหรียญสตางค์ เช่น เหรียญสตางค์ห้า สตางค์สิบ มาติดเรียงเป็นแถว นิยมใช้เป็นผ้าข้อมกลมเข็มจันด้ามมีผ้าขลิบแดงติดชายเสื้อ เช่น ที่คอสาบเสื้อ ปลายแขนปัจจุบัน นุ่งผ้าชิ้นพื้นสีดำต่อตีนชิ้นขิดยาวกรอมเท้า ผ้าเบี่ยง นิยมใช้ผ้าแพรขิดสีแดง พาดไหล่ซ้ายแล้วไปมัดที่เอวด้านขวา สวมส่วยมือยาว(เล็บ)ทำมาจากกระดาษ หรือโลหะพันด้วยด้ายและมีหูที่ปลายเล็บสีขาวหรือแดง ผมเกล้ามวยมัดมวยผมด้วยผ้าแดงบางครั้งก็ทัดผมด้วยดอกไม้สีขาวหรือไม้ก้านฝ้ายภูไท และสวมเครื่องประดับเงิน เช่น สร้อยคอ ต่างหู กำไล

อ้างอิง : ลัดดา พันสนอก.การละเล่นพื้นเมือง.สกลนคร:ภาควิชานาฏศิลป์ สถาบันราชภัฏสกลนคร, มปป.
ชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ. ศิลปะการฟ้อนภาคอีสาน . มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม, ๒๕๓๒.

รางวัลศิลปินร่วมสมัย'ศิลปาธร'

ทวนขึ้นมาพิจารณาย้อนเวลากลับไปในปี ๒๕๔๗ เพื่อส่งเสริมสนับสนุน เชิดชูเกียรติ “ศิลปินร่วมสมัยรุ่นกลาง” อายุระหว่าง ๒๐-๕๐ ปีโดยประมาณ ซึ่งเป็นผู้มีความมานะสร้างสรรค์ผลงานมาอย่างต่อเนื่อง ให้งานชิ้นในเส้นทางอาชีพ มีกำลังใจ สร้างสรรค์งานอย่างอิสระ รางวัล “ศิลปาธร” ภายใต้โครงการสรรหา “ศิลปินร่วมสมัยดีเด่น” ในความรับผิดชอบของสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม จึงได้ถือกำเนิดขึ้น

“ศิลปาธร” มาจากคำว่า “ศิลปะ” และคำว่า “ธร” โดยศิลปะ หมายถึง ฝีมือ, ฝีมือทางการช่าง, การทำให้วิจิตรพิสดาร ส่วนคำว่า ธร หมายถึง การยึดไว้, ผู้ถือไว้, การทรงไว้, การมีไว้, ผู้รักษาไว้, ผู้ทรงไว้ เมื่อรวมคำแล้ว “ศิลปาธร” จึงหมายถึง “ผู้ทรงไว้ซึ่งศิลปะ” และศิลปินดีเด่นผู้ได้รับรางวัล “ศิลปาธร”

ทั้งนี้ การสรรหาและการคัดเลือกศิลปินร่วมสมัยดีเด่นเพื่อ รับรางวัล “ศิลปาธร” มีการกำหนดเป็น ๔ สาขา ได้แก่

๑. สาขาทัศนศิลป์ หมายถึง ศิลปะที่มองเห็นได้ด้วยตา ทั้งศิลปะสองมิติ และสามมิติ ในประเภทงานวิจิตรศิลป์
๒. สาขาวรรณศิลป์ หมายถึง ศิลปะการประพันธ์ที่เพียบพร้อมไปด้วยคุณค่าทางวรรณศิลป์ มีลักษณะลีลาเฉพาะตน รูปแบบการประพันธ์มีทั้งกวีนิพนธ์ นวนิยาย เรื่องสั้นและบทละคร
๓. สาขาดนตรี หมายถึง ดนตรี และขับร้อง
๔. สาขาศิลปะ การแสดง หมายถึง ศิลปะการแสดงละคร นาฏศิลป์สากล การละเล่น และการแสดงพื้นบ้านประยุกต์
๕. สาขาภาพยนตร์ หมายถึง ศิลปะการถ่ายทำ การเล่าเรื่องการแสดงทั้งที่ผลิตด้วยฟิล์มภาพยนตร์ วิดิทัศน์ สื่อดิจิทัล และอื่น ๆ มีขอบข่ายกว้างขวางตั้งแต่ภาพยนตร์ทดลองภาพยนตร์สารคดี ภาพยนตร์ที่สร้างจากเรื่องจริงทั้งหมด ภาพยนตร์สั้น ภาพยนตร์บันเทิง
๖. สาขาสถาปัตยกรรม หมายถึง การออกแบบและวางผังการแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมภายนอกและภายใน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความปลอดภัยของมนุษย์ โดยการแก้ปัญหาครอบคลุมถึงการ ออกแบบและวางผังพื้นที่ขนาดใหญ่ระดับผังเมือง ภูมิสถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรมภายใน มัณฑนศิลป์ การแก้ปัญหาด้านจิตวิทยามนุษย์ที่มีผลต่อสภาพแวดล้อม แก้ปัญหาด้านความงาม และประโยชน์ใช้สอย แก้ปัญหาด้านวัสดุและเทคโนโลยีที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม แก้ปัญหาเพื่อผู้ด้อยโอกาส เช่น ผู้สูงอายุ เด็ก คนพิการ

๓. สาขามัณฑนศิลป์ หมายถึง สาขาเกี่ยวกับการออกแบบภายใน การออกแบบการตกแต่งพื้นที่ภายในอาคาร โดยใช้ความสำคัญ ของจิตวิทยาสิ่งแวดล้อม สถาปัตยกรรม การออกแบบผลิตภัณฑ์ รวม เข้าด้วยกัน

๔. สาขาเรขศิลป์ หรือกราฟิกดีไซน์ หมายถึง กระบวน การออกแบบเพื่อสื่อสารอันมีการผสมผสานของศิลปะ เทคโนโลยี ข้อมูลผ่านสื่อต่าง ๆ โดยองค์ประกอบที่ใช้ประกอบด้วยภาพหรือตัวอักษรเป็นสำคัญ โดยอาศัยทักษะ ทฤษฎี หลักการ กระบวนการคิด มาช่วยในการแก้ปัญหาในการสื่อสารหรือการรับรู้ เช่น หนังสือ นิตยสาร วารสาร หนังสือพิมพ์ กราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ งานออกแบบตัวอักษร โลโก้ตราสัญลักษณ์ เครื่องหมาย ออกแบบอัตลักษณ์ เรขศิลป์สภาพแวดล้อม ออกแบบสื่อปฏิสัมพันธ์ โฆษณกราฟิก ออกแบบเชิงข้อมูล

๕. สาขาการออกแบบ หมายถึง การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นการสร้างสรรค์งาน และถูกนำไปใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คนในสังคม เกิดการแก้ไขปัญหา เกิดประโยชน์ใช้สอย การใช้ชีวิตที่ดีขึ้น

ทั้งนี้ ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกให้ได้รับรางวัล “ศิลปิน” จะได้รับเงินรางวัล ๑๐๐,๐๐๐ บาท โฉลกประกาศเกียรติคุณ และเข็มเชิดชูเกียรติทองคำประดับอัญมณี เพชร และพลอยมรกต โดยทอม่มีความหมายเป็นตัวแทนของสิ่งที่มีคุณค่าสูงสุด เพชรแทนความคงทนถาวร เปล่งประกายสดใสตลอดกาล และพลอยมรกตสีเขียวแสดงถึงความสดชื่น มีความคิดก้าวไกลไปข้างหน้า และพัฒนาฝีมือในงานสร้างสรรค์อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

คุณสมบัติผู้รับรางวัลศิลปิน

๑. เป็นผู้ม่เชื้อชาติไทยหรือสัญชาติไทย
๒. เป็นผู้ม่ถิ่นฐานในประเทศไทย
๓. มีอายุระหว่าง ๓๐-๕๕ ปี
๔. เป็นผู้ม่ชีวิตอยู่ในวันประกาศผลการคัดเลือก
๕. มีการสร้างสรรค์ผลงานเป็นที่ปรากฏต่อสาธารณชนมาแล้ว ในระยะเวลาหนึ่งสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน
๖. ผลงานสามารถสร้างปรากฏการณ์ใหม่ให้กับวงการศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย
๗. มีคุณค่ามาตรฐานผลงานศิลปะ ของศิลปินผู้ได้รับการสรรหาและคัดเลือก
๘. ผลงานสื่อให้เห็นถึงคุณค่าทางอารมณ์และความคิดในแง่ความดีงาม
๙. ผลงานแสดงออกถึงแนวคิดในการริเริ่มในงานใหม่ของการสร้างสรรค์ งานศิลปะร่วมสมัยจุดประกายการเรียนรู้ในงานศิลปะร่วมสมัยนั้น ๆ ให้เกิดผลกระทบเชิงบวกแก่สังคม
๑๐. ผลงานสร้างสรรค์ก่อให้เกิดความสะท้อนใจกระตุ้นให้เกิดจินตนาการ
๑๑. มีเทคนิคกลวิธีการสร้างสรรค์เฉพาะตน

๑๒. มีการเผยแพร่และยอมรับคุณค่าผลงานของศิลปิน

๑๓. ผลงานสร้างสรรค์มีการเผยแพร่หรือจัดแสดงต่อสาธารณชน มาเป็นระยะเวลา

พอสมควร

๑๔. กรณีสร้างสรรค์และเผยแพร่ผลงานในต่างประเทศ ต้องเสนอในฐานะ เป็นศิลปินไทย

๑๕. ผลงานสร้างสรรค์เป็นที่ยอมรับของศิลปินในวงการเดียวกัน

กาพย์อีสาน

กาพย์ แปลตามรูปคำ ได้ความหมายว่า ถ้อยคำของกวี, วจนะแห่งกวี, หมวดหมู่บทกวี

กาพย์ คือฉันทลักษณ์อย่างหนึ่ง หรือพูดง่าย ๆ ก็คือ คำกลอนที่มีสัมผัสคล้องจองแบบเฉพาะอย่างหนึ่งบทกวีไทยกลาง มีกาพย์หลายแบบ เช่น กาพย์ยานี กาพย์ฉบัง กาพย์สุรางคนางค์ กาพย์เห่เรือ เป็นต้น

บทกวีอีสาน-ลาว มีกาพย์แบบเดียว ซึ่งเรียกว่า **“กาพย์”**

กาพย์อีสาน-ลาว มีลักษณะทางฉันทลักษณ์คล้ายกับกาพย์วชิรบัณฑิต แตกต่างกันว่ากาพย์วชิรบัณฑิต มีวรรคละ ๑๐ พยางค์ แต่กาพย์อีสาน-ลาว มีวรรคละ ๗-๘ พยางค์

วรรณกรรมอีสานที่แต่งเป็นกาพย์ เช่น กาพย์ปู่สอนหลาน กาพย์หลานสอนปู่ กาพย์โลกนิติ เป็นต้น และบทเข็งต่างๆ เช่น เข็งบังไฟ เข็งนางแมว เข็งนางดั่ง ก็แต่งเป็นกาพย์ เช่นกัน

ลักษณะของกาพย์อีสาน-ลาว

- แต่ละวรรค จะมี ๗-๘ พยางค์ (นิยม เป็น ๗ พยางค์มากกว่า) จำนวนวรรค ไม่มีกำหนด สามารถแต่งไปได้เรื่อยๆ จนกว่าจะจบเรื่องราว
- สัมผัสระหว่างวรรค (หรือสัมผัสนอก) พยางค์สุดท้ายของวรรคหน้า สัมผัสกับพยางค์ที่ ๑ หรือ ๒ หรือ ๓ ของวรรคถัดไป ด้วยเสียงโทเนเดียวกัน (นิยมให้สัมผัสกับพยางค์ที่ ๓ เพราะทำให้ความไพเราะมากกว่า)
- ไม่มีบังคับ เอก โท

แผนผัง

ตัวอย่าง กาพย์หลานสอนปู่

ฮีดผู้เฒ่า
อธิบาย
ให้ผู้เฒ่า
ชวนกินทาน

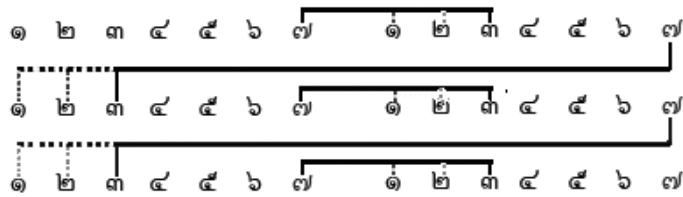
มีแท็บหลาย
หลานจำจื่อได้
ชวนลูกชวนหลาน
ทำบุญอย่าค้ำวน

ชวนลูกบ้าน	ใส่บาตรสุวัน
ชวนลูกหลาน	ฟังธรรมอย่าขาด
ให้ฉลาด	หนแห่งทางขุน
ใจเป็นบุญ	เมตตาแผ่กว้าง
อย่าอวดอ้าง	ย่องว่าตัวดี

ในการเขียน อาจจัดวางแบบนี้ก็ได้

ตัวอย่างภาพจำหมู่หมี่

จำหมู่หมี่ หมู่มกหมู่มน	หักคอคน ใส่หน้านกต
หน้านกต หน้าลิงหน้าลาย	หน้าผีพาย หน้าหยิกหน้าหย่อม..

ภาพยี่ครู (ท่องไว้เพื่อเป็นตัวอย่าง)

ตักแตนโม	สี่โตห้าบาท
ขายโคราช	สี่บาทห้าโต

ด้านวัฒนธรรม

ฮีตสิบสอง-ครองสิบสี่

เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสานที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแสดงถึงความเป็นชาติเก่าแก่และเจริญรุ่งเรืองมานาน เป็นเอกลักษณ์ของชาติและท้องถิ่น และมีส่วนช่วยให้ชาติดำรงความเป็นชาติของตนอยู่ตลอดไป

ฮีตสิบสอง มาจากคำสองคำ คือ ฮีต และ สิบสอง

ฮีต มาจากคำว่า จาริต ซึ่งหมายถึง ความประพฤติ ธรรมเนียม ประเพณี ความประพฤติที่ดี
สิบสอง มาจากคำว่า สิบสองเดือน

ดังนั้นคำว่า ฮีตสิบสอง หมายถึง ประเพณีที่ประชาชนในภาคอีสานปฏิบัติกันมาในโอกาสต่างๆ ทั้งสิบสองเดือนของแต่ละปี

ฮีตแต่ละอย่างกำหนดให้ปฏิบัติในแต่ละเดือนครบทั้ง ๑๒ เดือน เดือนใดมีจาริตประเพณีอะไร ประจำเดือน นักปราชญ์โบราณได้วางฮีต ๑๒ ไว้ ดังนี้

๑. เดือนเจียง(เดือนอ้าย) บุญเข้ากรรม

บุญเข้ากรรมเป็นกิจกรรมของสงฆ์ เรียกว่า เข้าปริวาสกรรม โดยให้พระภิกษุสงฆ์ที่ต้องอาบัติ (กระทำความผิด) สังฆาทิเสสได้สารภาพต่อหน้าคณะสงฆ์เพื่อเป็นการฝึกจิตสำนึกถึงความบกพร่องของตน แล้วปรับตัวประพฤติตนให้ถูกต้องตามพระวินัย พิธีเข้าปริวาสกรรมกำหนดไว้ ๙ ราตรี กำหนดให้พักอยู่ในสถานที่สงบ ไม่มีคนพลุกพล่าน (อาจเป็นบริเวณวัดก็ได้) โดยมีกุฏิชั่วคราวเป็นหลัง ๆ พระภิกษุสงฆ์เข้าปริวาสกรรมคราวหนึ่ง ๆ จะมีจำนวนเท่าใดก็ตาม แต่ต้องบอกพระภิกษุสงฆ์จำนวน ๔ รูปไว้ก่อนว่าตนเองจะเข้ากรรม และเมื่อถึงเวลาออกกรรมจะมีพระสงฆ์ ๒๐ รูป มารับออกกรรม เรียกว่า สวดอัปภาณ แปลว่า รับกลับเข้าพวก พิธีทำบุญเข้ากรรมไม่ถือว่าเป็นการล้างบาป แต่เป็นการวาระณาตนว่าจะไม่กระทำความผิดอีก ส่วนกิจของชาวพุทธในบุญเข้ากรรมนี้ คือ การหาข้าวของเครื่องอุปโภค บริโภคถวายพระ เชื่อว่าจะได้บุญมากกว่าการทำบุญตักบาตรทั่วไป

๒. เดือนยี่ บุญคุณลาน การทำบุญคุณลาน

จะทำเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ในพิธีนี้จะมีการทำบุญตักบาตร เลี้ยงพระ ประพรมน้ำพระพุทธมนต์แก่ชาวบ้าน ลานข้าว ที่นาและต่อข้าวบริเวณใกล้ลานข้าวถือว่าเป็นสิริมงคล ทำให้ข้าวในนาอุดมสมบูรณ์ เจ้าของนาจะอยู่เป็นสุข ฝนตกต้องตามฤดูกาล ข้าวกล้าจะงอกงามและได้ผลดีในปีต่อไป เมื่อเสร็จพิธีทำบุญคุณลานข้าวแล้ว ชาวบ้านจึงจะขนข้าวใส่ยุ้งและเขมือขวัณข้าว คือ พระแม่โพสพไปยังยุ้งข้าว และทำพิธีสวัญกับสุ่ข้าวเล้า (ยุ้ง) ข้าวเพื่อเป็นสิริมงคลต่อไป

๓. เดือนสาม บุญข้าวจี

เป็นการทำบุญในช่วงเทศกาลวันมาฆบูชา ชาวบ้านจะมาร่วมกันทำบุญตักบาตรในตอนเช้า ตอนค่ำจะมีการเวียนเทียนรอบพระอุโบสถ ชาวบ้านจัดเตรียมข้าวจีแล้วนำไปถวายพระภิกษุสามเณรที่วัด เมื่อพระฉันเสร็จแล้วมีการฟังเทศน์ฉลองข้าวจีและรับพร มูลเหตุที่มีการทำบุญข้าวจี ซึ่งเป็นอาหารที่คนยากจนกินเป็นประจำ ไปถวายพระพุทธเจ้า พลังคิดว่า ขนมแบ่งข้าวจีเป็นเพียงขนมของทาสที่ต่ำต้อยพระพุทธองค์คงไม่ฉัน ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงหยั่งรู้จิตใจของนาง จึงทรงฉันแบ่งข้าวจีต่อหน้าทำให้เกิดความปิติใจ ครั้นตายไปก็จะได้ขึ้นสวรรค์ ชาวอีสานจึงได้แบบอย่างในการทำแบ่งข้าวจี ทำบุญข้าวจีถวายพระมาโดยตลอดจวบจนปัจจุบัน

๔. เดือนสี่ บุญพระเวส

(บุญพระเวสสันดรหรือบุญมหาชาติ) คำนี้ออกเสียงว่า พระเวศ เป็นสำเนียงของชาวอีสาน ที่มาจากคำว่า พระเวส ซึ่งหมายถึงพระเวสสันดร การทำบุญพระเวส เป็นการทำบุญและฟังเทศน์ เรื่องพระเวสสันดรชาดก หรือเทศน์มหาชาติ ซึ่งมีจำนวน ๑๓ กัณฑ์ ทั้งนี้เพื่อเป็นการรำลึกถึงพระเวสสันดร ผู้ซึ่งบำเพ็ญบารมีอันยิ่งใหญ่ด้วยการให้ทานหรือทานบารมีในชาติสุดท้าย ก่อนที่จะมาเสวยชาติและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า บุญพระเวสเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่ของชาวอีสาน นิยมทำกันทุกหมู่บ้าน ด้วยความเชื่อว่าหากได้ฟังเทศน์มหาชาติทั้ง ๑๓ กัณฑ์จบภายในวันเดียว อานิสงส์จะดลบันดาลให้ไปเกิดในศาสนาของพระศรีอาริยมตไตรย ซึ่งเป็นยุคแห่งความสุข ความสมบูรณ์ตามพุทธคติที่มีมาแต่ครั้งพุทธกาล

๕. เดือนห้า บุญสงกรานต์

(บุญสงรงน้ำ) เป็นการทำบุญวันขึ้นปีใหม่ของไทยแต่โบราณ นิยมทำในเดือนห้าเริ่มตั้งแต่วันที่ ๑๓ เมษายนถึงวันที่ ๑๕ เมษายน คำว่า สงกรานต์ เป็นคำสันสกฤต แปลว่า ผ่านหรือเคลื่อนย้ายเข้าไป ในที่นี้ หมายถึง พระอาทิตย์ผ่านหรือเคลื่อนย้ายเข้าไปในจักรราศีหนึ่ง เป็นเดือนที่เริ่มต้นปีใหม่ การทำบุญสงกรานต์จะมีพิธีสงรงน้ำพระพุทธรูป พระสงฆ์ ผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าผู้แก่ นอกจากนี้ ชาวบ้านจะทำบุญตักบาตรก่อพระเจดีย์ทรายและมีการเล่นสาดน้ำกันอย่างสนุกสนานนานตลอดทั้ง ๓ วัน

๖. เดือนหก บุญบังไฟ

บุญบังไฟเป็นงานสำคัญของชาวอีสานก่อนลงมือทำนา ด้วยความเชื่อว่าเป็นการขอฝนเพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ชาวอีสานในนาอุดมสมบูรณ์ ประชาชนอยู่อย่างมีความสุข ในงานจะมีการแห่บังไฟ และจุดบังไฟ เพราะเชื่อว่าเป็นการส่งสัญญาณขึ้นไปบอกพญาแถน ให้ส่งน้ำฝนลงมา ระหว่างที่มีการจุดบังไฟชาวบ้านจะมีการแข่งอย่างสนุกสนาน การทำบุญบังไฟนับเป็นการชุมนุมที่สำคัญของคนในท้องถิ่น ที่มาร่วมงานบุญกันอย่างสนุกสนานเต็มที่ มีการนำสัญลักษณ์ทางเพศมาล้อเลียนในขบวนแห่บังไฟ โดยไม่ถือว่าเป็นเรื่องหยาบคาย การทำบุญบังไฟนี้บางที่จะตรงกับประเพณีบุญวันวิสาขบูชาด้วย

๗. เดือนเจ็ด บุญข้าฮะ (บุญข้าระ)

เป็นการทำบุญเพื่อชำระล้างสิ่งที่ไม่ดีเป็นเสนียดจัญไรอันจะทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่บ้านเมือง เป็นการปลดปล่อยความชั่วร้ายให้ออกจากหมู่บ้าน ชาวบ้านจะพากันเก็บกวาดบ้านเรือนให้เรียบร้อยเป็นการทำความสะอาดครั้งใหญ่ในรอบปี สิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายให้ขจัดออกไป เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของทุกคนในหมู่บ้าน มูลเหตุที่มีการทำบุญข้าฮะ เนื่องมาจากสมัยพุทธกาลมีโรคห่า (อหิวาตกโรค) ระบาดมีผู้คนล้มตายกันเป็นจำนวนมากที่เมืองไพศาลี พระพุทธเจ้าจึงได้เสด็จมาโปรดทำให้เกิดฝนท่าใหญ่มาชำระบ้านเมือง มีการสวดปัดรังควานและประพรมน้ำมนต์ตามหมู่บ้านและแก่ชาวบ้าน เพื่อเป็นสิริมงคลนอกจากทำบุญข้าฮะแล้วยังมีการทำพิธีบูชาผีบรรพบุรุษ ผีบ้าน ผีเมือง ผีปู่ตา ผีตาแฮก (ผีประจำไร่นา) และเช่นสรวงหลักเมืองเพื่อเป็นการระลึกถึงผู้มีพระคุณเพื่อให้บ้านเมืองสงบสุข

๘.เดือนแปด บุญเข้าพรรษา

การเข้าพรรษาเป็นกิจของภิกษุสามเณรที่จะต้องอยู่เป็นประจำในวัดใดวัดหนึ่งตลอด ๓ เดือน กำหนดเอาตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ห้ามมิให้พระภิกษุสามเณรไปพัก แรมคืนที่อื่น การทำบุญเข้าพรรษาเป็นประเพณีทางศาสนาโดยตรง จึงคล้ายกับภาคอื่นๆ ในประเทศไทย ในพิธีจะมีการทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุ สามเณร มีการฟังธรรมเทศนา ชาวบ้านจะหล่อเทียนขนาดใหญ่ถวายวัดเป็นพุทธบูชาและเก็บไว้ตลอดพรรษา การทำเทียนถวายวัด ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา มีความเชื่อแต่โบราณว่า หากใครทำเทียนไปถวายวัด เมื่อเกิดชาติใหม่ ผู้นั้น จะได้เสวยสุข หากมิได้ขึ้นสวรรค์ แต่เกิดบนโลกมนุษย์ผู้นั้นจะมีความเฉลียวฉลาด มีสติปัญญาไหวพริบเป็นเลิศ ประดุจแสงเทียนอันสว่างไสว

๙. เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน

เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว เมื่อถึงวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๙ ชาวบ้านจากันทำข้าวปลาอาหารคาวหวานพร้อมหมากพลูตั้งแต่เช้ามีดห่อใส่ใบตอง เรียกว่า ข้าวประดับดิน นำไปวางไว้ตามโคนต้นไม้ในบริเวณวัด เพื่อให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วนั้นมากิน เพราะเชื่อว่า ในช่วงเดือนเก้าผู้ที่ล่วงลับแล้วจะได้รับการปลดปล่อยให้ออกมาท่องเที่ยวได้ ในพิธีบุญข้าวประดับดิน ชาวบ้านจะวางข้าวประดับดินไว้ พร้อมจุดเทียนบอกกล่าวให้มารับเอาอาหารและส่วนบุญนี้ จากนั้น ชาวบ้านจะเอาอาหารไปทำบุญตักบาตรถวายทานแด่พระภิกษุสามเณร สมาทานศีล ฟังเทศน์และ กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว

๑๐.เดือนสิบ บุญข้าวสาก

เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย โดยมีการทำสลากให้พระจับ เพื่อที่จะได้ถวายของตามสลากนั้น เป็นการทำบุญที่ต่อเนื่องจากพิธีในเดือนเก้า เพราะถือว่าเป็นการทำบุญส่งดวงลับไปแล้วที่ได้ออกมาท่องเที่ยว ให้กลับสู่แดนของตน ในเดือนสิบนี้ชาวบ้านจะนำห่อข้าวสากไปวางไว้บริเวณวัด พร้อมจุดเทียนและบอกให้ญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว มารับอาหารและผลบุญที่อุทิศให้

๑๑.เดือนสิบเอ็ด บุญออกพรรษา

จัดทำในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นการทำบุญที่สืบเนื่องมาจากบุญเข้าพรรษาในเดือนแปดที่พระภิกษุสามเณรได้เข้าพรรษาเป็นเวลานานถึง ๓ เดือน ดังนั้น ในวันที่ครบกำหนด พระภิกษุสามเณรเหล่านั้นจะมารวมกันทำพิธีออกวัสสาบวาระวัน นี้เป็นวันที่ภิกษุสามเณรมีโอกาสมาชุมนุมกันอย่างพร้อมเพรียงกันที่วัด ชาวบ้านถือว่าเป็นวันสำคัญและเป็นระยะที่ชาวบ้านหมดภาระในการทำนาไร่ อากาศในช่วงนี้จะเย็นสบายจึงถือโอกาสมาร่วมกันทำบุญ มีการตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุ สามเณร มีการกวนข้าวทิพย์ถวาย รับศีลสวดมนต์ฟังเทศน์และถวายผ้าจำนำพรรษา ตอนค่ำจะมีการจุดประทีปโคมไฟในบริเวณวัดและหน้าบ้าน บางท้องถิ่นอยู่ใกล้บริเวณแม่น้ำจะมีการไหลเรือไฟ (ล่องเฮือไฟ) เพื่อเป็นการบูชาคารวะแม่คงคา บางแห่งมีการแข่งเรือยาวเพื่อความสนุกสนานและสามัคคีร่วมกันในงานอีกด้วย

๑๒. เดือนสิบสอง บุญกฐิน

เป็นการถวายผ้าจีวรแด่พระสงฆ์ที่จำพรรษาครบ ๓ เดือน งานบุญนี้มีระยะเวลาทำตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ จนถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ มูลเหตุที่มีการทำบุญกฐินนั้น มีเรื่องเล่าว่า มีพระภิกษุจำนวนหนึ่งได้เดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ระหว่างการเดินทางนั้นยังเป็นช่วงหน้าฝน และระยะทางไกลจึงทำให้ผ้าจีวรของพระภิกษุเหล่านั้นเปียกน้ำเปรอะเปื้อนโคลน ไม่สามารถหาผ้าผัดเปลี่ยนได้ พระพุทธเจ้าได้เห็นถึงความยากลำบากนั้น จึงมีพุทธบัญญัติให้ภิกษุแสวงหาผ้าและรับผ้ากฐินได้ เป็นเวลาหนึ่งเดือนหลังออกพรรษา ชาวบ้านจึงได้จัดผ้าจีวรนำมาถวายพระภิกษุในช่วงเวลาดังกล่าว จนกลายเป็นประเพณีทำบุญกฐินมาจวบจนปัจจุบัน ก่อนการทำกฐินเจ้าภาพจะต้องจองวัดและกำหนดวันทอดกฐินล่วงหน้า เตรียมผ้าไตรจีวรพร้อมอัฐบริขารและเครื่องไทยทาน มีการบอกบุญแก่ญาติมิตร ตอนเช้าในพิธีจะแห่ขบวนกฐินเพื่อนำไปทอดที่วัด และแห่กฐินเวียนประทักษิณรอบอุโบสถ ๓ รอบ จึงทำพิธีถวายผ้ากฐินจากปูยฝ้ายจนสามารถนำไปทอดให้เสร็จภายใน ๒๔ ชั่วโมงนับแต่เวลาเริ่มทำเชื่อว่าจะได้บุญมากกว่าอย่างอื่น

เรือนสามน้ำสี่

คำว่า **เรือนสามน้ำสี่** คือ คุณสมบัติของกุลสตรีไทยทั่วทุกภาคที่ควรปฏิบัติ เพื่อเป็นการรักษาบ้านเรือนให้น่าอยู่ อีกทั้งเป็นประโยชน์ต่อการออกแขกออกเรือยชน เพื่อให้ครอบครัวที่ออกไปใหม่ มีความเพียบพร้อมด้วยความน่าอยู่

เรือนสามน้ำสี่ บางตำราก็กล่าวแบ่งแยกย่อย ว่า เรือน ๓ อย่างนั้น มีอะไรกันบ้าง แต่โดยภาพรวมแล้วก็ไม่ได้ต่างกันมากนัก เพราะเป็นสิ่งดีๆทั้งนั้น ทางภาคอีสาน เรือนสามน้ำสี่ก็ต่างจากภาคกลาง ดั่งบทลาล่องข้างบน เป็นเรือนสามน้ำสี่ที่มาจากทางภาคอีสาน ส่วนภาคอื่นๆ จะขอกกล่าวต่อไป

เรือนสามน้ำสี่ ประกอบด้วยอะไรบ้าง

เรือนสาม

เรือน หรือ บ้าน หรือ ทางภาคอีสานจะเรียกว่า ฮ้าน หรือ เอือน เป็นสถานที่ที่มีความสำคัญต่อทุกๆก้าวอย่าง เป็นสถานที่ที่มีผลต่อความเป็นอยู่ บ้านคือปัจจัยสี่ที่สำคัญ แต่ภายในเรือน หรือฮ้านของผู้หญิง จะมีความสำคัญเพิ่มขึ้นมา ซึ่งต้องดูแลให้ดี เพราะเป็นที่กุลสตรีไทยใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ที่นี้

เรือนที่ ๑. เรือนนอน

ผู้หญิงย่อมมีโลกส่วนตัวของตัวเอง ที่นอนคือ สถานที่บอกได้ว่า คุณเป็นคนที่ระเบียบมากน้อยเพียงใด การเข้านอนของผู้หญิง ที่นอนที่เป็นระเบียบ

เรือนที่ ๒. เรือนครัว

เรือนครัว คือ สถานที่ที่ผู้หญิงใช้ในการประกอบอาหาร อาหารจะดี อาหารจะอร่อย ก็มาจากส่วนนี้ แยกไปไทยมาจะต้องมีการเลี้ยงข้าวปลาอาหาร หากเรือนนี้ สกปรก รกรุงรัง หรือ ไม่สะอาด ก็ยากที่จะปรุงอาหารให้อร่อยได้ เรือนครัว ทั้งคนที่อยู่ในบ้าน เช่น พ่อแม่ หรือ สามี หรือแม่แต่แขกที่มาบ้าน ก็จะได้รับรู้ถึงเสน่ห์ที่ปลายจวัก ได้กินอาหารที่สะอาด และอร่อย มีแต่คนชื่นชม

เรือนที่ ๓. เรือนผม

คำว่า เรือนผม เป็นการกล่าวโดยรวม โดยยกตัวอย่างผมมาเป็นตัวแทนของความสวยความงาม ผู้หญิงที่มีผมงาม ถือว่าเป็นเบญจกัลยาณี

เบญจกัลยาณี (แปลว่า ผู้มีความงาม ๕ ประการ) หมายถึงสตรีผู้มีความงามหรือลักษณะที่งาม ๕ประการ คือ

๑. ผมงาม คือมีผมเหมือนหางนกยูง เมื่อสยายออกทั้งตัวลงมาถึงชายผ้า

๒. เนื้องาม คือมีริมฝีปากแดงเหมือนลูกตำลึงสุก เรียบสนิทชนิดดี

๓. ฟินงาม คือขาวเหมือนสังข์และเรียบเสมอเหมือนเพชรเรียง
๔. ผิวงาม คือถ้าผิวดำก็ดำสม่าเสมอเหมือนดอกอุบล ถ้าขาวก็ขาวเหมือนกลีบดอกกรรณิการั้
๕. วียงาม คืองามทุกวัย แม้อคลอดบุตรมาแล้ว ๑๐ ครั้งก็ยั้งดูสาวพริ้งอยู่ ดำนานว่า นางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นเบญจกัลยาณีคนหนึ่งในสมัยพุทธกาล

ผมของสตรี หากหวี หากสระ ให้สวย และสะอาดอยู่เสมอก็เป็นที่ตั้งดูดีใจของบรรดาหนุ่มๆ ให้มีคนดีๆมาให้คุณให้เลือก แยกไปไทยมาก็สดชื่น อยากรู้อยากเจอจา

น้ำสี

น้ำที่ ๑. น้ำจิตน้ำใจ

น้ำใจ สตรีที่ดีต้องมีน้ำใจเอื้ออาทรแก่ผู้ที่อยู่ในบ้านเรือนของตน ตั้งแต่พ่อเรือนหรือสามีของตน ไปจนถึงบริวารในบ้าน การผูกพันกันด้วยน้ำใจนี้ ทำให้ครอบครัวมีความสุขแน่นแฟ้นอย่างที่เรียกกันว่า ล้อมรั้วด้วยรัก ซึ่งน้ำใจนี้ควรจะมีเอื้อเพื่อแผ่ไปถึงพ่อแม่และบุคคลในครอบครัวของสามีด้วย เพราะสังคมไทยต่างจากสังคมตะวันตก ที่เมื่อแต่งงานแล้วจะแยกครอบครัวออกจากพ่อแม่อย่างเด็ดขาด ในสังคมไทยการแต่งงานไม่ได้หมายถึงแต่งงานกับผู้ชายที่เป็นสามีของเราคนเดียว แต่หมายรวมไปถึงแต่งงานกับครอบครัวของเขาด้วย การที่ภรรยายอมรับและเป็นที่ยอมรับในครอบครัวของสามีได้จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง

น้ำที่ ๒. น้ำดื่มน้ำกิน

น้ำดื่ม ทุกๆบ้าน หากขาดซึ่งสิ่งนี้แล้วหาได้เป็นบ้านไม่ เพราะไม่ว่า จะกินกรรมอะไรก็ต้องมีการกินการดื่ม การจัดเตรียมน้ำให้พอเพียงและสะอาดนั้น เป็นสิ่งที่ควรทำอย่างยิ่ง ทุกบ้านเมื่อรับประทานอาหารเสร็จ น้ำดื่มถือเป็นสิ่งจำเป็น หากข้าวติดคอ ไม่เตรียมน้ำดื่มไว้ อาจตายได้ และน้ำนี้แหละที่เอาไว้สำหรับปรุงอาหาร เพราะมีความสะอาด และรสชาติไม่จัดเกินไป

จากคำโบราณ ที่บอกว่า "เป็นธรรมเนียมไทยแท้แต่โบราณ ใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ" สิ่งแรกที่จะให้กันได้ คือ การมีน้ำดื่มสักแก้วสักขัน เพื่อให้แขกได้พักผอน หรือก่อนที่จะเจรจากันต่อไป บ้านทุกบ้าน แม้ไม่ได้มีอะไรเลิศเลอ ขอเพียงน้ำดื่มสักขันก็เพียงพอแล้ว

นอกจากนี้ ความสำคัญของภาชนะใส่น้ำก็สำคัญ บ้านบางหลังจะมีแอ่งน้ำ (น้ำที่บรรจุในภาชนะหม้อดิน) ซึ่งหม้อดินมีคุณสมบัติพิเศษคือ การถ่ายเทความร้อน น้ำในแอ่งน้ำจะเย็นกว่าใสในโอ่ง การรักษาระดับน้ำในแอ่งน้ำก็เป็นความจำเป็น บ่งบอกว่า ลูกสาวบ้านไหนขยัน หรือ ขี้เกียจปล่อยให้แอ่งน้ำแห้ง เป็นการแสดงความเอาใจใส่ด้วย แอ่งน้ำของสาวบางบ้าน มีตะไคร่น้ำขึ้นตลอด แต่ข้างในแอ่งนั้นสะอาด น้ำใส บ่งบอกว่า บ้านนั้นมีการเติมเต็มน้ำตลอด และมีการล้างแอ่งตลอด การมีตะไคร่น้ำ จะทำให้น้ำนั้นเย็นยิ่งขึ้นกว่าการไม่มีตะไคร่

สมัยก่อน สมัยที่ยังไม่มีน้ำประปา จะมีแอ่งบ้านไว้ให้แขกไปไทยมาที่หน้าบ้าน ใครใคร่กิน กิน ใครใคร่ดื่ง ก็ดื่ง แยกพ่อค้า ก็ได้อาศัยน้ำนี้แหละประทังชีวิตให้เดินขายของต่อไป

น้ำที่ ๓. น้ำอาบ

น้ำอาบ หมายถึงรวมคือน้ำใช้ทั่วไป ทางภาคอีสาน จะเรียกว่า "น้ำเซอะ" คือ ใช้ในกิจการทั่วไป ใช้อาบใช้ล้างภาชนะ ใช้ทำความสะอาดบ้าน ก่อนขึ้นบ้านก็จะมีน้ำนี้ล้างเท้าก่อน เพื่อให้บ้านไม่เลอะคราบสกปรกจากการทำงาน น้ำอาบสตรีไทยต้องเตรียมไว้ เพื่อให้พ่อให้พี่ ให้สามีได้อาบเพราะผู้ชายจะทำงานมาเหนื่อยๆไม่มีเวลาได้ไปตักน้ำมาให้อาบหรอก อย่าให้ขาด

สมัยนี้มีน้ำประปาที่ดีหน่อยแต่ความหมายของน้ำอาบ คือ การรักษาระดับน้ำใช้ให้เพียงพออยู่เสมอนั่นเอง

น้ำที่ ๔. น้ำเต่าปรง หรือ น้ำปรง

น้ำชนิดนี้ เป็นน้ำที่ให้กับบรรพบุรุษหรือ ผู้ที่มีพระคุณ ที่คอยปกป้องรักษา บ้านทุกบ้านจะมีเทวดาประจำบ้าน บ้างก็ว่า ผีเหย้าผีเรือน บ้างก็ว่า เจ้าที่เจ้าฐาน การมีน้ำชนิดนี้ไว้ในบ้าน อาจจะเป็นหิ้งพระ หรือ ศาลพระภูมิบ้าน ก็จะเป็นการดี กลางคืน เราไม่รู้หรือว่าจะเกิดอะไรขึ้น เพราะทุกคนต่างอยู่ในภาวะหลับไหล การรักษาบ้านของเทวดา ไม่จำเป็นที่ท่านจะช่วย เพียงแต่ให้เรารู้สึกตัวเมื่อมีเหตุการณ์อันไม่พึงประสงค์ การมีน้ำเต่าปรงไว้อาจจะไล่เครื่องหอม เช่น ขมิ้น แป้งหอม หรือดินสอพองบ้างก็จะดี เสมือนหนึ่งว่า เป็นน้ำทิพย์ให้ท่านเทวราช นั่นเอง

เรือนสามน้ำสี่ บางตำราจะบอกว่า เรือนสาม ประกอบไปด้วย บ้านเรือน เรือนผม เรือนกาย บางตำราก็ว่า บ้านเรือน เรือนชะตา เรือนผม บ้างก็ว่า เรือนที่อยู่อาศัย, เรือนหูกทอผ้า(เปลี่ยนจากเรือนชะตา) และเรือนผม

ส่วนน้ำสี่ ก็มีน้ำกิน น้ำใช้ น้ำใจ น้ำปูน (สมัยก่อนกินหมากเลยต้องมีของต้อนรับเป็นเชื่อนหมาก มีปูนด้วย) บ้างก็ว่า น้ำในโองที่เก็บไว้กินใช้ประจำวัน, น้ำในขันที่ตักแบ่งจากน้ำอย่างแรกมาใช้, น้ำในหม้อปลาร้าที่เอาไว้ปรุงรสเป็นน้ำปลา และสุดท้ายก็น้ำใจเหมือนกันเพียงข้อนี้

ทั้งหมด คือ เรือนสามน้ำสี่ กุลสตรีของไทย ใครเอาไปใช้รับรองว่า จะมีแต่สิ่งดีเกิดขึ้นในชีวิต เป็นปราชญ์อย่างหนึ่งของบรรพบุรุษของเราที่ได้ให้ไว้ เป็นคติสอนใจ ให้รู้จักการการครองเรือนนี้เป็นตำราที่ข้าพเจ้ารวบรวม บางตำราก็แตกต่างกันไปบ้าง แต่เป้าหมายโดยรวม คือ ความเป็นกุลสตรีที่งดงามนั่นเอง

ประเพณีทำขวัญข้าว

ประเพณีทำขวัญข้าว เป็นประเพณีที่สืบทอดมาแต่โบราณ ซึ่งจะกระทำกันในช่วงที่ข้าวตั้งท้อง แต่เดิมจะอยู่ในราวกลางเดือน ๑๐ หรือประมาณเดือนตุลาคม - พฤศจิกายน ของทุกปี แต่อย่างไรก็ตามจะต้องกระทำให้เสร็จสิ้นก่อนวันขึ้น ๓ ค่ำเดือน ๓

ลักษณะความเชื่อ เชื่อว่าถ้าได้ทำขวัญข้าว และถ้าพระแม่โพสพได้รับเครื่องสังเวทแล้ว ไม่ทำให้เมล็ดข้าวล้ม หนอง สัตว์ต่าง ๆ มากลักกราย ได้ผลผลิตอุดมสมบูรณ์ ตลอดจนถวายแก่พระสงฆ์ เมื่อข้าวนาสุกดีแล้ว เมื่อนวดข้าวเสร็จก็จะกำหนดวันพฤหัสบดีหรือวันศุกร์นำข้าวขึ้นยุ้ง ชาวบ้านก็จะมาร่วมทำขวัญข้าว

ร้องเพลงทำขวัญแม่โพสพ

เครื่องสังเวท ให้นำเครื่องสังเวทไปบูชาแม่โพสพในแต่ละครั้ง

ช่วงข้าวในนากำลังตั้งท้อง กล้วย อ้อย ถั่ว งา ส้ม อย่างละ ๑ คำ ใส้ตะกร้าสาน หมาก พลุจิบ ๑ คำ เมื่อเกี่ยวข้าวและนำขึ้นยุ้งข้าว หมาก พลุจิบ ๑ คำ บุหรี่ ๑ มวน ข้าวที่เกี่ยวแล้ว ๑ กำ ฝาแดง ฝาขาว ขนาด ๑ คืบ อย่างละ ๑ ฟืน

ความสำคัญ การทำขวัญข้าวนั้น เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับชาวนาให้รู้ว่า การทำนาปลูกข้าวของตนนั้น จะไม่สูญเปล่า เพราะพระแม่โพสพเป็นผู้ดูแล และเมื่อมีการเกี่ยวข้าวก็จะมาช่วยกันเกี่ยวข้าว เป็นการสร้างความสมัครสมานสามัคคี และที่สุดคือการร่วมสนุกสนานเมื่อทุกคนเหนื่อยยาก และประสบความสำเร็จด้วยดี

พิธีกรรม ช่วงแรกเมื่อข้าวตั้งท้อง ชาวนาจะนำตาแหลวไปปักไว้ที่หัวนา และขอบูชาพระแม่โพสพ ให้รับเครื่องสังเวย อันประกอบด้วยกล้วย อ้อย ถั่ว งา ส้ม มัดแขวนไว้กับตาแหลว และนำหมาก พลูจีบ ๑ คำ ไส้กรวยไว้หัวนา เมื่อถึงช่วงเกี่ยวข้าว ก็จะเอาหมาก พลูจีบ ๑ คำ บุหรี่มวน ๑ มวน ไปเชิญพระแม่โพสพ ผู้หญิงจะเกี่ยวข้าว ๑ กำนำไปบูชาเป็นข้าวแม่โพสพในยุ้ง พร้อมผ้าแดง ผ้าขาว ขนาด ๑ คืบ อย่างละ ๑ ผืน ไส้กระบุง

วันขึ้นปีใหม่

ความหมาย ของ วันขึ้นปีใหม่

วันขึ้นปีใหม่ ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของคำว่า ปี หมายถึง เวลาชั่วโลกโคจรรอบดวงอาทิตย์ครั้งหนึ่งราว ๓๖๕ วัน และ เวลา ๑๒ เดือนตามสุริยคติ

ความเป็นมา ของ วันขึ้นปีใหม่

นานาชาติ ในสมัยโบราณนั้น แต่ละชาติต่างก็ไม่มีวันขึ้นปีใหม่ตรงกัน เช่นในประเทศเยอรมัน ชาวเยอรมันในสมัยโบราณจะมีวันขึ้นปีใหม่ในปลายเดือนพฤศจิกายน ซึ่งเป็นเวลาที่กำลังมีอากาศหนาวเย็น ประชาชนที่แยกย้ายออกไปหากินในที่ต่าง ๆ ตั้งแต่ในช่วงฤดูร้อน หลังจากเก็บเกี่ยวพืชผล และ นำขึ้นยุ้งฉางเสร็จแล้ว ก็จะมาร่วมฉลองขึ้นปีใหม่ในระยนี้ ต่อมาเมื่อชาวโรมันได้เข้ามา รุกราน จึงได้เลื่อนการฉลองปีใหม่มาเป็น วันที่ ๑ มกราคม ชาติโบราณ เช่น โอยคุปต์ เชนิเซียนและอิหร่านเริ่มปีใหม่ราว วันที่ ๒๑กันยายน รวมถึงชาวโรมันก็เริ่มปีใหม่วันนี้เช่นเดียวกัน

ครั้งมาถึงสมัยของซีซาร์ที่ใช้ปฏิทินแบบจูเลียน จึงเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่มาเป็นวันที่ ๑ มกราคม แต่พวกยิวจะขึ้นปีใหม่ อย่างเป็นทางการประมาณวันที่ ๖ กันยายน ถึงวันที่ ๕ ตุลาคมและทางศาสนา เริ่มวันที่ ๒๑ มีนาคม ส่วนชาวคริสเตียนในยุคกลางจะเริ่มปีใหม่ในวันที่ ๒๕ มีนาคม คนอังกฤษ เชื้อสายแองโกลซัคซอนได้เริ่มปีใหม่วันที่ ๒๕ ธันวาคม ภายหลังเมื่อพระเจ้าวิลเลียม (William the Conqueror) ได้เป็นราชาธิราชแห่งเกาะอังกฤษ จึงเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่มาเป็นวันที่ ๑ มกราคม ต่อมาเมื่อถึงยุคกลางชาวอังกฤษก็เปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่เป็นวันที่ ๒๕ มีนาคม เช่นเดียวกับชาวคริสเตียนอื่น ๆ แต่ต่อมาเมื่อมีการใช้ปฏิทินแบบกริกอเรียน ชาวคริสเตียนนิกายโรมันคาทอลิกก็กลับมาขึ้นปีใหม่วันที่ ๑ มกราคมกันอีก

ไทย ประเพณีปีใหม่ของไทยสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๕ ตอนต้น ถือวันทางจันทรคติเป็นวันขึ้นปีใหม่ สำหรับพระราชพิธีปีใหม่นั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายหน้าเสด็จเข้าไปรับพระราชทานเลี้ยง ณ ท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระราชทานฉลากแก่ พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการบางคน ครั้นพระราชทานสิ่งของตามฉลากแล้วเสด็จพระราชดำเนินมาที่ศาลาหน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทอดพระเนตรละครหลวงแล้วเสด็จฯ กลับ

ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้พุทธศักราช แทน รัตนโกสินทรศก ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๕ และต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๕๖ โปรดให้รวมพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์เถลิงศกสงกรานต์พระราชพิธีศรีสังข์จปานกาลถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาเข้าด้วยกันเรียกว่า พระราชพิธีตรุษสงกรานต์

ครั้งต่อมาในรัชกาลที่ ๘ คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ประกาศให้ใช้วันที่ ๑ มกราคม เป็น วันขึ้นปีใหม่ เพราะวันที่ ๑ มกราคม ใกล้เคียงวันแรม ๑ ค่ำ เดือนอ้าย เป็นการใช้ฤดูหนาวเริ่มต้นปีและเป็นการสอดคล้องตามจารีตประเพณีโบราณของไทยต้องตามคติแห่งพระบรมพุทธานุศาสน์และตรงกับนานาประเทศ โดยให้เริ่มใช้ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ตามราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๘ หน้า ๓๑ เป็นต้นไป

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เมื่อ พ.ศ.๒๔๙๐ คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์โปรดให้ยกการพระราชกุศลสดับปกรณ์ผ้าคู่ในวันขึ้นปีใหม่ ไปใช้ในพระราชพิธีสงกรานต์ ซึ่งฟื้นฟูขึ้นใหม่ตามโบราณราชประเพณีซึ่งเป็นเทศกาล สงกรานต์ในวันที่ ๑๓ - ๑๔ - ๑๕ เมษายน

โรคติดเชื้อไวรัสเอนเทอโร(ENTEROVIRUS DISEASES) : โรคมือเท้าปาก(HAND, FOOT AND MOUTH DISEASE : HFMD)

๑. ลักษณะโรค : เป็นโรคติดเชื้อไวรัสที่เกิดเฉียบพลัน และสามารถหายได้เอง เกิดจากเชื้อไวรัสซึ่งมีหลายสายพันธุ์ เช่น ในกลุ่มไวรัสเอนเทอโรหรือไวรัสในลำไส้ มักเกิดในกลุ่มเด็กทารกและเด็กเล็กตามสถานรับเลี้ยงเด็ก โรงเรียนอนุบาลฯ โดยมีปัจจัยหลักที่โน้มนำให้เกิดการระบาดมาจากความแออัด ระบบการถ่ายเทอากาศไม่ดี สุขอนามัยสิ่งแวดล้อมและสุขวิทยาส่วนบุคคลบกพร่อง เด็กอายุต่ำกว่า ๕ ปี มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อมากกว่าคนในกลุ่มอายุอื่น ผู้ใหญ่ในพื้นที่ที่มีโรคนี้เกิดเป็นประจำมักมีภูมิคุ้มกันต่อโรคนี้แล้วบางส่วน

๒. ระบาดวิทยา : สถานการณ์ทั่วโลก : โรคนี้พบผู้ป่วยและการระบาดได้ทั่วโลก มีรายงานการระบาดรุนแรงที่มีสาเหตุจากเชื้อไวรัสเอนเทอโร ๗๑ ในหลายประเทศในภูมิภาคเอเชีย เช่น มาเลเซีย (พ.ศ. ๒๕๔๐) และไต้หวัน(พ.ศ. ๒๕๔๑) เป็นต้น ประเทศในเขตร้อนชื้น สามารถเกิดโรคนี้ได้แบบประปรายตลอดปี พบมากขึ้นในช่วงฤดูฝน ซึ่งอากาศเย็นและชื้น การระบาดมักเกิดขึ้นในศูนย์เด็กเล็กและโรงเรียนอนุบาล

สถานการณ์โรคในประเทศไทย : นับแต่มีรายงานการระบาดของโรคมือ เท้า ปาก ที่มีอาการรุนแรงจากการติดเชื้อไวรัสเอนเทอโร ๗๑ ในประเทศต่าง ๆ ของภูมิภาคเอเชียตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๐ กระทรวงสาธารณสุขได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงมอบหมายให้สำนักระบาดวิทยา และสำนักโรคติดต่อทั่วไป (ขณะนี้แยกออกมาเป็นสำนักโรคติดต่ออุบัติใหม่) กรมควบคุมโรค ร่วมกับสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สาธารณสุข กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ เริ่มมีการเฝ้าระวังรายงานและสอบสวนผู้ป่วยสงสัยติดเชื้อ เอนเทอโร ๗๑ และป้องกันควบคุมโรคนับตั้งแต่นั้นมา โดยเพิ่มเติมโรคมือ เท้า ปาก ในระบบรายงานผู้ป่วยในข่ายเฝ้าระวัง ลักษณะการเกิดโรคกระจัดกระจายหรือระบาดเป็นครั้งคราว มักมีผู้ป่วยเพิ่มขึ้นในช่วงฤดูร้อนต่อต้นฤดูฝน (พฤษภาคม-มิถุนายน)มักเป็นกับเด็กอายุต่ำกว่า ๑๐ ปี ไม่ค่อยพบในวัยรุ่น การระบาดมักเกิดขึ้นบ่อยในกลุ่มเด็ก เช่น สถานรับเลี้ยงเด็กโรงเรียนอนุบาล กลุ่มเสี่ยงต่อโรค พบสูงสุดในเด็กกลุ่มอายุต่ำกว่า ๕ ปี โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ไม่ถูกสุขลักษณะอยู่กันอย่างแออัด และถ้ามีการระบาดเป็นระยะเวลานานจะทำให้มีโอกาสที่จะแพร่ไปสู่เด็กที่มีอายุมากขึ้นจนถึงวัยรุ่น และความรุนแรงของโรคก็จะเพิ่มมากขึ้น

๓. อาการของโรค : มีได้หลายลักษณะ ดังนี้

๓.๑ โรคแผลในคอกออย มีไข้ เจ็บคอ มีตุ่มพองใสขนาด ๑-๒ มิลลิเมตรบนฐานซึ่งมีสีแดง กระจายอยู่บริเวณคอกออย และตุ่มพองใสจะขยายกลายเป็นแผลคล้ายแผลร้อนใน โดยมากพบที่

บริเวณด้านหน้าของต่อมทอนซิล เพดานปากด้านหลัง ลิ้นไก่ และต่อมทอนซิลและมักเป็นอยู่นาน ๔-๖ วัน หลังเริ่มมีอาการมีรายงานพบว่าอาจพบอาการชักจากไข้สูงร่วมได้ร้อยละ ๕ แต่ไม่มีรายงานผู้เสียชีวิต

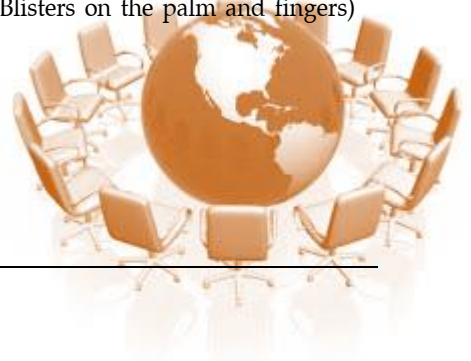
๓.๒ โรคมือ เท้า ปาก แผลในปากค่อนข้างกระจายกว้างในช่องปาก กระพุ้งแก้ม และเหงือก รวมทั้งด้านข้างของลิ้น (ตั้งรูปที่ ๒๖) ลักษณะตุ่มพองใสอาจอยู่นาน ๗-๑๐ วัน และจะมีผื่นหรือตุ่มพองใส เกิดที่บริเวณฝ่ามือ นิ้วมือ (ตั้งรูปที่ ๒๗) และฝ่าเท้า (ตั้งรูปที่ ๒๘) หรือบริเวณก้น โดยทั่วไปหายได้เอง พบน้อยมากที่ทำให้เสียชีวิตในเด็กทารก

รูปที่ ๒๖ แผลบนลิ้นและนิ้วหัวแม่มือ โรคมือเท้าปาก (Ulcers in the mouth and on the thumb)

รูปที่ ๒๗ ผื่นบนฝ่ามือและนิ้วตุ่มพองใสบนฝ่ามือและนิ้ว โรคมือ เท้า ปาก (Blisters on the palm and fingers)

รูปที่ ๒๘ ตุ่มพองใสบริเวณหลังเท้า โรคมือ เท้า ปาก (Blisters on the soles of the feet)

๓.๓ **โรคคอกออักเสบมีต่อมน้ำเหลืองโต** แผลที่ค่อนข้างแข็ง หนอง กระจาย มีตุ่มก้อนสีขาวหรือเหลืองขนาดประมาณ ๓-๖ มิลลิเมตรอยู่บนฐานรอบสีแดง และพบมากบริเวณลิ้นไก่ ด้านหน้าต่อมทอนซิล และคอหอยด้านหลัง แต่ไม่พบผื่นหรือตุ่มพอง

๔. **ระยะพักตัวของโรค** : โดยเฉลี่ย ๓-๕ วัน สำหรับโรคแผลในคอหอยและโรคมือ เท้า ปาก และโรคคอกออักเสบมีต่อมน้ำเหลืองโต มีระยะพักตัวประมาณ ๕ วัน

๕. **การวินิจฉัยโรค** : สามารถพบเชื้อได้จากตัวอย่างจากป้ายแผล ช่องปาก และอุจจาระ มาเพาะแยกเชื้อ หรือฉีดเพาะเชื้อในลูกหนู (suckling mice) และเนื่องจากเชื้อมีหลายสายพันธุ์ย่อยซึ่งทำให้เกิดอาการคล้ายกัน และไม่มีแอนติเจนที่ใช้ร่วมกัน การตรวจหาทางน้ำเหลืองจึงต้องกำหนดการส่งตรวจเชื้อเพื่อการวินิจฉัยแบบเฉพาะเจาะจงของเชื้อชนิดนั้นๆ

๖. **การรักษา** : ไม่มีการรักษาเฉพาะ ใช้การรักษาตามอาการ

๗. **การแพร่ติดต่อโรค** : จากการสัมผัสโดยตรงกับเชื้อที่ปนเปื้อนในน้ำมูก น้ำลาย หรืออุจจาระของผู้ป่วย หรือผู้ที่มีเชื้อแต่ไม่แสดงอาการ หรือการไอจามรดกัน แต่ไม่พบหลักฐานการแพร่เชื้อติดต่อผ่านทางแมลง น้ำ อาหารหรือท่อน้ำทิ้ง

๘. **มาตรการป้องกันโรค** : ลดการสัมผัสแพร่กระจายเชื้อระหว่างคนสู่คน เช่น การลดความแออัด และการมีระบบถ่ายเทอากาศที่ดี การล้างมือบ่อยๆ และการปฏิบัติตามสุขอนามัยส่วนบุคคล และอนามัยสิ่งแวดล้อมที่ดีอย่างสม่ำเสมอ

๙. **มาตรการควบคุมการระบาด**: กรณีมีผู้ป่วยเพิ่มขึ้นผิดปกติ ต้องรีบแจ้งสถานการณ์ของโรคและลักษณะของโรคให้แพทย์และบุคลากรสาธารณสุขทราบ เพื่อการเฝ้าระวังการระบาด รวมทั้งควรแยกผู้ป่วยและเด็กที่มีใช้สิ่งสัมผัสติดเชื้อไม่ให้คลุกคลีกับเด็กปกติ และระมัดระวังการสัมผัสน้ำมูก น้ำลายหรือสิ่งขับถ่ายของผู้ป่วยถ้าพบผู้ป่วยในห้องเรียนเดียวกันมากกว่า ๒ คน อาจพิจารณาปิดโรงเรียน/สถานศึกษาชั่วคราวเป็นเวลา ๕-๗ วัน เพื่อทำความสะอาดพื้นผิวต่างๆ ที่เด็กป่วยสัมผัส

ทั้งในบ้านสถานศึกษา สถานที่สาธารณะ เช่น ห้างสรรพสินค้าแนะนำให้ทำความสะอาดด้วยสบู่ หรือ พงช้กฟอกปกติก่อนแล้วตามด้วยน้ำยาฟอกผ้าขาว เช่น คลอรีนไฮเตอร์ ทิ้งไว้ ๑๐ นาที แล้วล้าง/ เช็ด/ แ่ ด้วยน้ำสะอาดเพื่อป้องกันสารเคมีตกค้าง ส่วนของเล่นที่เด็กอาจเอาเข้าปากได้ ให้ทำความสะอาดด้วยสบู่หรือพงช้กฟอกตามปกติและนำไปผึ่งแดด ลดโอกาสการแพร่กระจายของโรค

เอกสารอ้างอิง:

๑. กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์. คู่มือการเก็บตัวอย่างส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการ. ใน: การตรวจวินิจฉัยโรคจากไวรัสกลุ่มเอนเตอโร. กระทรวงสาธารณสุข; ๒๕๕๒. หน้า ๒๕.
๒. Heymann DL., Editor, Control of Communicable Diseases Manual ๑๙th Edition, American Association of Public Health, ๒๐๐๘.

ยาเสพติดและสารเสพติด

ความหมายของยาเสพติดและสารเสพติด

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) ให้ความหมายว่า ยาเสพติด หมายถึง สิ่งที่เสพเข้าไปแล้วจะเกิดความต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจต่อไป โดยไม่สามารถหยุดเสพได้และจะ ต้องเพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อยๆ จนในที่สุดจะทำให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บต่อร่างกายและจิตใจขึ้น

องค์การสหประชาชาติ ให้ความหมายว่า ยาเสพติด หมายถึง สารใด ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือได้จากธรรมชาติ หรือจากการสังเคราะห์ที่มีผลต่อจิตใจและระบบประสาท

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายว่า ยาเสพติด หมายถึง ยาหรือสารเคมีซึ่งเมื่อเสพหรือฉีดเข้าสู่ร่างกายติดต่อกันชั่วระยะเวลาหนึ่งก็จะติดก่อให้เกิดพิษเรื้อรัง ทำให้ร่างกายและจิตใจเสื่อมโทรม เช่น ฝิ่น กัญชา เฮโรอีน ยานอนหลับ สุรา

พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.๒๕๒๒ มาตรา ๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ (ฉบับที่ ๒๐) พ.ศ. ๒๕๒๘ มาตรา ๔ ให้ความหมาย ยาเสพติด ให้โทษหมายถึง สารเคมีหรือวัตถุชนิดใดๆ ซึ่งเมื่อเสพเข้าสู่ร่างกาย ไม่ว่าจะโดยรับประทาน ดม สูบ ฉีดหรือด้วยประการใดๆ แล้ว ทำให้เกิดผลต่อร่างกายและจิตใจในลักษณะสำคัญ เช่น ต้องเพิ่มขนาดการเสพเรื่อยๆ มีอาการถอนยาเมื่อขาดยา มีความต้องการเสพทั้งร่างกายและจิตใจอย่างรุนแรงอยู่ตลอดเวลา และสุขภาพโดยทั่วไปจะทรุดโทรมลง กับให้รวมตลอดถึงพืชหรือส่วนของพืชที่เป็นหรือให้ผลผลิตเป็นยาเสพติดให้โทษหรืออาจใช้ผลิตเป็นยาเสพติดให้โทษและสารเคมีที่ใช้ในการผลิตยาเสพติดให้โทษดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขประกาศในราชกิจจานุเบกษา แต่ไม่หมายความถึงยาสามัญประจำบ้านบางตำรับ ตามกฎหมายว่าด้วยยาที่มียาเสพติดให้โทษผสมอยู่

ประเภทของยาเสพติดและสารเสพติด

ยาเสพติด สามารถแบ่งได้ตามลักษณะต่างๆ ดังต่อไปนี้

ก. แบ่งได้ตามแหล่งที่เกิด ได้แก่

๑. ยาเสพติดธรรมชาติ (Natural Drugs) คือ ยาเสพติดที่ผลิตได้มาจากพืช เช่น ฝิ่น พืชกระท่อม กัญชา

๒. ยาเสพติดสังเคราะห์ (Synthetic Drugs) คือ ยาเสพติดที่ผลิตขึ้นด้วยกรรมวิธีทางเคมี เช่น เฮโรอีน แอมเฟตามีน

ข. แบ่งตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ ได้แก่

ประเภท ๑ ยาเสพติดให้โทษชนิดร้ายแรงไม่เป็นประโยชน์ทางการแพทย์ เช่น เฮโรอีน (Heroin) แอมเฟตามีน (Amphetamine) เมทแอมเฟตามีน (Methamphetamine) แอลเอสดี (LSD) เอ็กซ์ตาซี (Ecstasy) หรือ MDMA

ประเภท ๒ ยาเสพติดให้โทษทั่วไป เช่น ฝิ่น (Opium) มอร์ฟีน (Morphine) โคเคนหรือโคคาอีน (Cocaine) โคเดอีน (Codeine) เมทาโดน (Methadone)

ประเภท ๓ ยาเสพติดให้โทษที่มียาเสพติดให้โทษประเภท ๒ ผสมอยู่ เช่น ยาแก้ไอที่มีโคเดอีน ผสมอยู่

ประเภท ๔ สารเคมีที่ใช้ในการผลิตยาเสพติดให้โทษประเภท ๑ หรือประเภท ๒ เช่น อาเซติก แอนไฮไดรด์ (Acetic anhydride) อาเซทิลคลอไรด์ (Acetyl chloride) เอทิลิดีนไดอะเซเตต (Ethylidene diacetate) ไลเซอร์จิก อาซิก (Lysergic acid)

ประเภท ๕ ยาเสพติดให้โทษที่มีได้เข้าอยู่ในประเภท ๑ ถึง ประเภท ๔ เช่น พืชกัญชา พืชกระท่อม พืชฝิ่น (ซึ่งหมายความรวมถึงพันธุ์ฝิ่น เมล็ดฝิ่น ก้านฝิ่น ฟางฝิ่น) พืชเห็ดขี้ควาย

ค. แบ่งตามการออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท ได้แก่

๑. ยาเสพติดประเภทกดประสาท เช่น ฝิ่น มอร์ฟีน เฮโรอีน ยากล่อมประสาท สารระเหย
๒. ยาเสพติดประเภทกระตุ้นประสาท เช่น แอมเฟตามีน โคคาอีน
๓. ยาเสพติดประเภทหลอนประสาท เช่น แอลเอสดี ดีเอ็มที เห็ดขี้ควาย
๔. ยาเสพติดประเภทออกฤทธิ์ผสมผสาน (อาจกด กระตุ้นหรือหลอนประสาทร่วมกัน) เช่น กัญชา

ธรรมชาติของผู้ติดยาเสพติด

ธรรมชาติของผู้ติดยาเสพติดสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะทางธรรมชาติและลักษณะเฉพาะตัวบุคคล

๑. ลักษณะทางธรรมชาติของผู้ติดยาเสพติด

มนุษย์ต้องการแสวงหาความสุขและความพึงพอใจในการดำรงชีวิต การได้มาซึ่งความสุขของแต่ละคนนั้นก็แตกต่างกันออกไป การใช้ยาเสพติดจึงเป็นการแสวงหาความสุขอย่างรวดเร็ววิธีหนึ่ง สภาวะสุขที่เกิดขึ้นจากการใช้ยาเสพติดเป็นสภาวะที่เกิดขึ้นเพียงชั่วคราวเท่านั้น และจะหมดไปในระยะเวลาหนึ่ง จะกลับคืนมาใหม่เมื่อได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้าตัวเดิมนั้นก็คือ “ยาเสพติด”

เมื่อฤทธิ์ของยาเสพติดหมดไปสภาวะเดิมก่อนเสาก็จะกลับคืนมา โดยเป็นสภาวะเดิมที่เพิ่มเติมด้วยความรู้สึกรำคาญความทุกข์ทรมาน กระวนกระวาย หงุดหงิดรำคาญจากการที่ไม่ได้เสพยา ร่วมไปด้วย เนื่องจากมนุษย์ต้องการแสวงหาความสุขเฉพาะหน้ามากกว่าการคิดคำนึงถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

๒. ลักษณะเฉพาะที่เป็นส่วนบุคคล

ส่วนใหญ่จะมีลักษณะทางพฤติกรรม ความคิดความรู้สึก บุคลิกลักษณะและสภาพจิตใจที่ไร้ซึ่งพลัง ซึ่งสามารถสังเกตอาการของผู้ติดยาบ้าได้ ดังนี้

๒.๑ ด้านร่างกาย จะสามารถสังเกตเห็นอาการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายได้ ดังนี้

- ออกฤทธิ์กระตุ้นประสาทและจิตอารมณ์อย่างรุนแรงในช่วง ๔-๖ ชั่วโมงหลังเสพ
- มีอาการนอนไม่หลับ
- อารมณ์หงุดหงิด
- เบื่ออาหาร
- หายใจเร็วและแรง
- หัวใจเต้นแรงและเร็ว ความดันเลือดสูง
- รุ่มาตาขยาย และตื่นตื้นง่าย
- อยู่ได้นานโดยไม่ต้องนอน ทำงานได้นานเกินปกติ
- อยู่ไม่นิ่ง มือสั่น ใจสั่น เหงื่อออกมาก
- ท้องเสียหรือท้องผูก
- ปากและจมูกแห้ง ริมฝีปากแตก
- คนที่สูบบุหรี่อยู่แล้ว จะสูบบุหรี่มากขึ้น มวนต่อมวน
- อาจมีอาการคลื่นไส้และอาเจียน หรือพะอืดพะอมได้

๒.๒ ด้านจิตใจ

- จิตหวาดระแวงเกิดอาการหลงผิดคิดว่ามีคนมาทำร้ายตน
- พยายามหาที่ซุกซ่อนตัวเอง อยู่คนเดียว
- พุดจาไม่รู้เรื่อง
- มักเห็นภาพหลอน ต่างๆนานา ซึ่งนำไปสู่อันตรายต่อตัวเองหรือผู้อื่น เช่น ตกใจกลัว

ปืนตึกหรือเสา ถูกรถชน หรือหลงผิดว่า มีคนมาทำร้าย จึงทำร้ายผู้อื่นก่อน

- บางรายที่ใช้ยามากๆอาจจะมีอาการไข้ขึ้น ความดันโลหิตสูงมาก ใจสั่น หายใจไม่ออก กล้ามเนื้อกระตุก ชัก หหมดสติ ถึงตายได้

ผลของการเสพยาบ้าเป็นระยะเวลานาน

- สมองได้รับการกระตุ้นเสมอ ไม่ได้รับการพักผ่อน ร่างกายฝืนให้ทำงานหนักตลอดเวลา มีผลทำให้ร่างกายสุขภาพทรุดโทรม ส่งผลให้เกิดโรคต่างๆได้ง่าย เช่น โรคติดเชื้อต่างๆ โรคตับอักเสบ โรคปอด ไตเสื่อม

- ผลต่อจิตใจเกิดอารมณ์แปรปรวน ภาวะทางจิตเสื่อมโทรมก่อให้เกิดโรคจิตเรื้อรังหรือบ้าได้ตลอดไป

อาการของการเลิกใช้ยาบ้าหรือกอนยา

- เมื่อหยุดการใช้ยา ก็เกิดอาการ ได้แก่ รู้สึกร่างกายอ่อนเปลี้ยเพลียแรงมากจนกระทั่งไม่มีแรงแม้จะทานอาหาร
- จะมีอาการกระวนกระวาย กระสับกระส่าย ความคิดสับสน ปวดศีรษะ เหงื่อแตกมาก ปวดเมื่อยตามกล้ามเนื้อ ปวดบิดในท้อง รู้สึกร้อนสลับหนาว
- อาจทุรนทุราย เอะอะอาละวาด ทำร้ายผู้อยู่ใกล้เคียงได้
- อาจฆ่าตัวตายเนื่องจากมีอาการซึมเศร้ามาก

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.๒๕๔๖

มาตรา ๔ ในพระราชบัญญัตินี้

“เด็ก” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ แต่ไม่รวมถึงผู้ที่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส

“นักเรียน” หมายความว่า เด็กซึ่งกำลังรับการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ทั้งประเภทสามัญศึกษาและอาชีวศึกษาหรือเทียบเท่าอยู่ในสถานศึกษาของรัฐหรือเอกชน

“นักศึกษา” หมายความว่า เด็กซึ่งกำลังรับการศึกษาระดับอุดมศึกษาหรือเทียบเท่าอยู่ในสถานศึกษาของรัฐหรือเอกชน

มาตรา ๒๖ ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่น ไม่ว่าเด็กจะยินยอมหรือไม่ ห้ามมิให้ผู้ใดกระทำการ ดังต่อไปนี้

(๑) กระทำหรือละเว้นการกระทำอันเป็นการทารุณกรรมต่อร่างกายหรือจิตใจของเด็ก

(๒) จงใจหรือละเลยไม่ทำให้สิ่งจำเป็นแก่การดำรงชีวิตหรือรักษาพยาบาลแก่เด็กที่อยู่ในความดูแลของตน จนน่าจะเกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจของเด็ก

(๓) บังคับ ชูเชื้อ ชักจูง ส่งเสริม หรือยินยอมให้เด็กประพฤติตนไม่สมควรหรือน่าจะทำให้เด็กมีความประพฤติเสี่ยงต่อการกระทำผิด

(๔) โฆษณาทางสื่อมวลชนหรือเผยแพร่ด้วยประการใด เพื่อรับเด็กหรือยกเด็กให้แก่บุคคลอื่นที่มีโชฎติของเด็ก เว้นแต่เป็นการกระทำของทางราชการหรือได้รับอนุญาตจากทางราชการแล้ว

(๕) บังคับ ชูเชื้อ ชักจูง ส่งเสริม ยินยอม หรือกระทำด้วยประการใดให้เด็กไปเป็นขอทาน เด็กเร่ร่อน หรือใช้เด็กเป็นเครื่องมือในการขอทานหรือการกระทำผิด หรือกระทำด้วยประการใดอันเป็นการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากเด็ก

(๖) ใช้ จ้าง หรือวานเด็กให้ทำงานหรือกระทำการอันอาจเป็นอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจมีผลกระทบต่อการศึกษาเติบโต หรือขัดขวางต่อพัฒนาการของเด็ก

(๗) บังคับ ชูเชื้อ ใช้ ชักจูง ยุยง ส่งเสริม หรือยินยอมให้เด็กเล่นกีฬาหรือให้กระทำการใดเพื่อแสวงหาประโยชน์ทางการค้าอันมีลักษณะเป็นการขัดขวางต่อการเจริญเติบโตหรือพัฒนาการของเด็กหรือมีลักษณะเป็นการทารุณกรรมต่อเด็ก

(ด) ใช้หรือยินยอมให้เด็กเล่นการพนันไม่ว่าชนิดใดหรือเข้าไปในสถานที่เล่นการพนัน สถานค้าประเวณี หรือสถานที่ที่ห้ามมิให้เด็กเข้า

(ด) บังคับ ชูเชื้อ ใช้ ชักจูง ยุยง ส่งเสริม หรือยินยอมให้เด็กแสดงหรือกระทำการ อันมีลักษณะลามกอนาจาร ไม่ว่าจะเข้าไปเพื่อให้ได้มาซึ่งค่าตอบแทนหรือเพื่อการใด

(๑๐) จำหน่าย แลกเปลี่ยน หรือให้สุราหรือบุหรี่แก่เด็ก เว้นแต่การปฏิบัติทางการแพทย์

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งมีโทษตามกฎหมายอื่นที่หนักกว่าก็ให้ลงโทษตามกฎหมายนั้น

มาตรา ๖๕ นักเรียนและนักศึกษาต้องประพฤติตนตามระเบียบของโรงเรียนหรือสถานศึกษาและตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา ๗๘ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๒๖ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินสามหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

กฎกระทรวงกำหนดความประพฤติของนักเรียนและนักศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๘

ข้อ ๑ นักเรียนและนักศึกษาต้องไม่ประพฤติตน ดังต่อไปนี้

- (๑) หนีเรียนหรือออกนอกสถานศึกษาโดยไม่ได้รับอนุญาตในช่วงเวลาเรียน
- (๒) เล่นการพนัน จัดให้มีการเล่นการพนัน หรือมั่วสุมในวงการเล่นการพนัน
- (๓) พกพาอาวุธหรือวัตถุระเบิด
- (๔) ชื้อ จำหน่าย แลกเปลี่ยน เสพสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ สิ่งมีเงินเมา บุหรี่ หรือยาเสพติด
- (๕) ลักทรัพย์ ครอบครองทรัพย์ ช่มชู้ หรือบังคับขืนใจเพื่อเอาทรัพย์บุคคลอื่น
- (๖) ก่อเหตุทะเลาะวิวาท ทำร้ายร่างกายผู้อื่น เตรียมการหรือกระทำการใดๆ อันน่าจะก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยหรือขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน
- (๗) แสดงพฤติกรรมทางชู้สาวซึ่งไม่เหมาะสมในที่สาธารณะ
- (๘) เกี่ยวข้องกับการค้าประเวณี
- (๙) ออกนอกสถานที่พักเวลากลางคืน เพื่อเที่ยวเตร่หรือรวมกลุ่ม อันเป็นการสร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองหรือผู้อื่น

มาตรา ๘๕ ผู้ใดกระทำการอันเป็นการยุยง ส่งเสริม ช่วยเหลือ หรือสนับสนุนให้นักเรียนหรือนักศึกษาฝ่าฝืนบทบัญญัติตามมาตรา ๖๕ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินสามหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องตีมแอลกอฮอล์ พ.ศ.๒๕๕๑

มาตรา ๓ ในพระราชบัญญัตินี้

“**เครื่องตีมแอลกอฮอล์**” หมายความว่า สุราตามกฎหมายว่าด้วยสุรา ทั้งนี้ ไม่รวมถึงยา
วัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ยาเสพติดให้โทษตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

“**ขาย**” หมายความว่า รวมถึง จำหน่าย จ่าย แจก แลกเปลี่ยน ให้ เพื่อประโยชน์ในทางการค้า

มาตรา ๒๗ ห้ามขายเครื่องตีมแอลกอฮอล์ในสถานที่หรือบริเวณดังต่อไปนี้

- (๑) วัดหรือสถานที่สำหรับปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา
- (๒) สถานบริการสาธารณสุขของรัฐ สถานพยาบาลตามกฎหมายว่าด้วยสถานพยาบาลและ
ร้านขายยาตามกฎหมายว่าด้วยยา
- (๓) สถานที่ราชการ ยกเว้นบริเวณที่จัดไว้เป็นร้านค้าหรือสโมสร
- (๔) หอพักตามกฎหมายว่าด้วยหอพัก
- (๕) สถานศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ
- (๖) สถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิงตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง หรือร้านค้า
ในบริเวณสถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิง
- (๗) สวนสาธารณะของทางราชการที่จัดไว้เพื่อการพักผ่อนของประชาชนโดยทั่วไป
- (๘) สถานที่อื่นที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ

มาตรา ๓๙ ผู้ใดขายเครื่องตีมแอลกอฮอล์โดยฝ่าฝืนมาตรา ๒๗ หรือมาตรา ๒๘ ต้องระวางโทษ
จำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๒๙ ห้ามมิให้ผู้ใดขายเครื่องตีมแอลกอฮอล์แก่บุคคลดังต่อไปนี้

- (๑) บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์
- (๒) บุคคลที่มีอาการมึนเมาจนครองสติไม่ได้

มาตรา ๔๐ ผู้ใดขายเครื่องตีมแอลกอฮอล์โดยฝ่าฝืนมาตรา ๒๙ หรือมาตรา ๓๐ (๑) ต้องระวางโทษ
จำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๐ ห้ามมิให้ผู้ใดขายเครื่องตีมแอลกอฮอล์โดยวิธีการหรือในลักษณะ ดังต่อไปนี้

- (๑) ใช้เครื่องขายอัตโนมัติ
- (๒) การเร่ขาย
- (๓) การลดราคาเพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมการขาย
- (๔) ให้หรือเสนอให้สิทธิในการเข้าชมการแข่งขัน การแสดง การให้บริการการชิงโชค การชิง
รางวัล หรือสิทธิประโยชน์อื่นใดเป็นการตอบแทนแก่ผู้ซื้อเครื่องตีมแอลกอฮอล์ หรือแก่ผู้นำหีบห่อ
หรือสลากหรือสิ่งอื่นใดเกี่ยวกับเครื่องตีมแอลกอฮอล์มาแลกเปลี่ยนหรือแลกซื้อ

(๕) โดยแจก แถม ให้ หรือแลกเปลี่ยนกับเครื่องตีมแอลกอฮอล์ หรือกับสินค้าอื่น หรือการให้บริการอย่างอื่นแล้วแต่กรณี หรือแจกจ่ายเครื่องตีมแอลกอฮอล์ในลักษณะเป็นตัวอย่างของเครื่องตีมแอลกอฮอล์ หรือเป็นการจูงใจสาธารณชนให้บริโภคเครื่องตีมแอลกอฮอล์ รวมถึงการกำหนดเงื่อนไขการขายในลักษณะที่เป็นการบังคับซื้อเครื่องตีมแอลกอฮอล์โดยตรงหรือทางอ้อม

(๖) โดยวิธีหรือลักษณะอื่นใดตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยคำแนะนำของคณะกรรมการ **มาตรา ๔๑** ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๓๐ (๒) (๓) (๔) (๕) หรือ (๖) ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๒ ห้ามมิให้ผู้ใดโฆษณาเครื่องตีมแอลกอฮอล์หรือแสดงชื่อหรือเครื่องหมายของเครื่องตีมแอลกอฮอล์อันเป็นการอวดอ้างสรรพคุณหรือชักจูงใจให้ผู้อื่นตีมโดยตรงหรือโดยอ้อม

มาตรา ๔๓ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๓๒ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

นอกจากต้องระวางโทษตามวรรคหนึ่งแล้ว ผู้ฝ่าฝืนยังต้องระวางโทษปรับอีกวันละไม่เกินห้าหมื่นบาทตลอดเวลาที่ยังฝ่าฝืนหรือจนกว่าจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง

มาตรา ๔๕ บรรดาความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ให้คณะกรรมการควบคุมมีอำนาจเปรียบเทียบได้ และในการนี้ให้คณะกรรมการควบคุมมีอำนาจมอบหมายให้คณะอนุกรรมการ พนักงานสอบสวน หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการเปรียบเทียบได้ โดยจะกำหนดหลักเกณฑ์ในการเปรียบเทียบหรือเงื่อนไขประการใด ๆ ให้แก่ผู้ได้รับมอบหมายตามที่เห็นสมควรก็ได้

ในการสอบสวน ถ้าพนักงานสอบสวนพบว่าบุคคลใดกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ และบุคคลนั้นยินยอมให้เปรียบเทียบให้พนักงานสอบสวนส่งเรื่องมายังคณะกรรมการควบคุมหรือผู้ซึ่งคณะกรรมการควบคุมมอบหมายให้มีอำนาจเปรียบเทียบตามวรรคหนึ่งภายในเจ็ดวัน นับแต่วันที่ผู้นั้นแสดงความยินยอมให้เปรียบเทียบ

เมื่อผู้กระทำความผิดได้เสียค่าปรับตามที่เปรียบเทียบแล้วให้ถือว่าคดีเลิกกันตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ.๒๕๓๕

มาตรา ๓ ในพระราชบัญญัตินี้

“ผลิตภัณฑ์ยาสูบ” หมายความว่า ยาสูบตามกฎหมายว่าด้วยยาสูบและผลิตภัณฑ์อื่นใดที่มีส่วนประกอบของใบยาสูบหรือพืชนิโคติเนียนาตาแบกั้ม (NICOTIANATABACUM) ไม่ว่าจะใช้เสพโดยวิธีสูบ ดูด ตม อม เคี้ยว กิน เป่าหรือพ่นเข้าไปในปากหรือจมูก หรือโดยวิธีอื่นใดเพื่อให้ได้ผลเป็นเช่นเดียวกัน

มาตรา ๔ ห้ามมิให้ผู้ใดจำหน่าย ขาย แลกเปลี่ยนหรือให้ผลิตภัณฑ์ยาสูบแก่บุคคลซึ่งตนรู้หรือผู้ซื้อหรือผู้รับเป็นผู้มีอายุไม่ครบสิบแปดปีบริบูรณ์

มาตรา ๑๗ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๔ หรือมาตรา ๕ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

เนื่องจากบทลงโทษ ตามมาตรา ๑๗ นี้ มีโทษน้อยกว่าบทลงโทษตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.๒๕๔๖ มาตรา ๒๖(๑๐) ที่ระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๓ เดือนหรือปรับไม่เกินสามหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตรวจพบจะใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.๒๕๔๖ แทน

มาตรา ๘ ห้ามมิให้ผู้ใดโฆษณาผลิตภัณฑ์ยาสูบหรือแสดงชื่อหรือเครื่องหมายของผลิตภัณฑ์ยาสูบในสิ่งพิมพ์ ทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เป็นการโฆษณาได้ หรือใช้ชื่อหรือเครื่องหมายของผลิตภัณฑ์ยาสูบในการแสดง การแข่งขัน การให้บริการหรือการประกอบกิจกรรมอื่นใดที่มีวัตถุประสงค์ให้สาธารณชนเข้าใจว่าเป็นชื่อ หรือเครื่องหมายของผลิตภัณฑ์ยาสูบ

มาตรา ๑๔ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๘ วรรคหนึ่ง ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองแสนบาท

มาตรา ๑๓ ห้ามมิให้ผู้ใดขายผลิตภัณฑ์ยาสูบที่มีได้แสดงฉลากตามที่กำหนดในมาตรา ๑๒ บนหีบห่อผลิตภัณฑ์ยาสูบ

(ข้อสังเกต ตามมาตรานี้ คือ การแบ่งบุหรี่ยาย ไม่ได้ขายทั้งซอง)

มาตรา ๒๒ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๑๓ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองหมื่นบาท

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกรกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ.๒๕๕๐

มาตรา ๓ ในพระราชบัญญัตินี้

“ความรุนแรงในครอบครัว” หมายความว่า การกระทำใด ๆ โดยมุ่งประสงค์ให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพ หรือกระทำโดยเจตนาในลักษณะที่น่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพของบุคคลในครอบครัว หรือบังคับหรือใช้อำนาจครอบงำผิดคลองธรรมให้บุคคลในครอบครัวต้องกระทำการ ไม่กระทำการ หรือยอมรับการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดโดยมิชอบแต่ไม่รวมถึงการกระทำโดยประมาท

มาตรา ๕ ผู้ใดกระทำการอันเป็นความรุนแรงในครอบครัว ผู้นั้นกระทำความผิดฐานกระทำความรุนแรงในครอบครัว ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ให้ความผิดตามวรรคหนึ่ง เป็นความผิดอันยอมความได้ แต่ไม่ลบล้างความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาหรือกฎหมายอื่น หากการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นความผิดฐานทำร้ายร่างกายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๙๕ ด้วย ให้ความผิดดังกล่าวเป็นความผิดอันยอมความได้

มาตรา ๕ ผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว หรือผู้ที่พบเห็นหรือทราบการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว มีหน้าที่แจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ เพื่อดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้

การแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง เมื่อได้กระทำโดยสุจริต ย่อมได้รับความคุ้มครองและไม่ต้องรับผิดทั้งทางแพ่ง ทางอาญา และทางปกครอง

มาตรา ๖ การแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา ๕ อาจกระทำโดยวาจา เป็นหนังสือ ทางโทรศัพท์ วิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ หรือวิธีการอื่นใด

เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้พบเห็นการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวหรือได้รับแจ้งตามมาตรา ๕ แล้ว ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจเข้าไปในเคหสถานหรือสถานที่ที่เกิดเหตุเพื่อสอบถามผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัว ผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวหรือบุคคลอื่นที่อยู่ในสถานที่นั้นเกี่ยวกับการกระทำที่ได้รับแจ้ง รวมทั้งให้มีอำนาจจัดให้ผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวเข้ารับการรักษาจากแพทย์ และขอรับคำปรึกษาแนะนำจากจิตแพทย์ นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ ในกรณีที่ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวประสงค์จะดำเนินคดี ให้จัดให้ผู้นั้นร้องทุกข์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ถ้าผู้นั้นไม่อยู่ในวิสัยหรือมีโอกาสที่จะร้องทุกข์ได้ด้วยตนเองให้พนักงานเจ้าหน้าที่เป็นผู้ร้องทุกข์แทนได้

ฝ้าย้อมครามสกลนคร

ประวัติความเป็นมาแบบย่อ

สีครามเป็นสีย้อมธรรมชาติที่เก่าแก่มาก ซึ่งมนุษย์รู้จักกันมากกว่า ๖,๐๐๐ปี ประชากรที่อาศัยในเขตร้อนของโลกล้วนเคยทำสีครามจากต้นไม้อชนิดต่างๆตามภูมิภาคนั้นๆ แต่สีครามคุณภาพดีผลิตจากเอเชีย ดังเช่น สีครามจากอินเดียเป็นที่นิยมของคนอังกฤษมากกว่า สีครามจากเยอรมันและฝรั่งเศส แต่การใช้สีครามลดลงเหลือเพียง ๔% ของทั่วโลกในปี ๒๕๕๗

ต่อมาประมาณปี พ.ศ.๒๕๓๕ ประเทศของเราพบกับปัญหา มลพิษจากสิ่งแวดล้อม สาเหตุหนึ่ง เกิดจากสารเคมีสังเคราะห์ซึ่งรวมถึงสีย้อมด้วย สีย้อมผ้าส่วนใหญ่เป็นออกไซด์ของโลหะหนัก ซึ่งโลหะหนักหลายชนิดเป็นสารก่อมะเร็ง ใส่แล้วรู้สึกร้อน ดังนั้น จึงหันมานิยมสีย้อมธรรมชาติ ซึ่งในขณะ เดียวกันก็ได้นำภูมิปัญญาเก่า ๆ ที่ได้สืบทอดกันมาแต่สมัยโบราณจากเดิมเกือบสูญหายไปแล้ว นั้น กลับมาพัฒนาเป็นอาชีพหลักของลูกหลานในทุกวันนี้

ปัจจุบัน ถ้าจะกล่าวถึงฝ้าย้อมครามในจังหวัดสกลนครนั้น ต้องนึกถึงฝ้าย้อมครามของกลุ่มแม่บ้านเกษตร บ้านถ้ำเต่า ตำบลสามัคคีพัฒนา อำเภออากาศอำนวย ฝ้าย้อมครามเป็นที่สนใจและต้องการมาก แต่ฝ้าย้อมครามคุณภาพดี ยังออกสู่ตลาดน้อย ขณะที่ฝ้าย้อมครามคุณภาพปานกลาง ออกสู่ตลาดจำนวนมาก ส่วนฝ้าย้อมครามหรือสีครามคุณภาพดี สีจะเข้มหรือจาง ก็ต้องสีสดใส่ สะอาด ติดทน สีไม่ตก ซึ่งคุณภาพเหล่านี้เป็นผลมาจาก คุณภาพของวัตถุดิบและความรู้ความชำนาญ ของผู้ผลิต การเตรียมสีครามและย้อมสีครามมีเทคนิคพิเศษกว่าการย้อมสีธรรมชาติอื่นๆ

เริ่มตั้งแต่การเลือกใบครามอายุพอดีและอยู่ในสภาพใบสด ดังนั้นจะต้องเก็บใบครามอายุประมาณ ๓-๔ เดือน ในตอนเช้ามีดก่อนน้ำค้างแห้ง และแช่น้ำปริมาณท่วมใบครามพอดีทันทีและแช่ประมาณ ๑๘-๒๔ ชั่วโมง หากใช้เวลาแช่มากหรือน้อยกว่านี้จะได้ปริมาณสีครามน้อยกว่า การแช่ใบครามสดในน้ำไม่ใช่แช่ให้สีครามละลายน้ำดังเช่นการต้มเปลือกไม้ แต่แช่ให้สารเคมี ๒ ชนิดในใบครามสดทำปฏิกิริยากันเกิดเป็นสีครามที่ละลายน้ำได้ ถ้าใบครามแห้งสารเคมีชนิดหนึ่งในใบครามเสียสภาพธรรมชาติ ไม่สามารถเกิดปฏิกิริยากับสารอีกชนิดหนึ่งได้ ดังนั้นถ้าปล่อยให้ใบครามแห้งก่อนแล้วนำมาแช่น้ำจะไม่ได้สีครามในน้ำแช่ เช่นเดียวกันกับการต้มใบครามก็ไม่ได้สีครามเช่นกัน เราสามารถย้อมผ้าในสีครามในน้ำแช่หรือที่เรียกว่าน้ำครามได้ แต่ต้องทำอย่างรวดเร็วแข่งกับอากาศ เพราะสีครามในน้ำแช่เป็นสารที่ทำปฏิกิริยากับอากาศได้ติดกลายเป็นสีครามสีน้ำเงินซึ่งไม่ละลายน้ำ ไม่สามารถซึมเข้าเกาะจับเนื้อใยของใยฝ้ายได้ พูด่างๆ ก็คือสีครามสีน้ำเงินใช้ย้อมผ้าไม่ได้ แต่ถ้าเอาสีครามสีน้ำเงินไปหมักในน้ำขี้เถ้าในสัดส่วนที่พอเหมาะ และปรับความเป็นกรดเป็นด่าง ให้พอเหมาะ สีครามสีน้ำเงินจะเปลี่ยนเป็นสีครามสีเหลืองละลายในน้ำขี้เถ้า ซึ่งสีครามสีเหลืองนี้ทำปฏิกิริยาได้ดีกับอากาศกลายเป็นสีครามสีน้ำเงิน

เป็นสีคราม สีน้ำเงินเช่นกันกับสีครามในน้ำแช่ ผิวหน้าของน้ำย้อมจึงเป็นสีน้ำเงินแต่น้ำย้อมข้างล่างเป็นสีเหลือง สีครามที่ใช้ย้อมผ้าได้คือสีครามสีเหลือง ไม่ใช่สีครามสีน้ำเงิน

ขั้นตอนการผลิตผ้าย้อมคราม

ขั้นตอนที่ ๑ การผลิตเส้นฝ้าย

ฝ้ายที่มีเมล็ดนำไปอ้ว

การอ้วฝ้ายเพื่อเอาเมล็ดออก

การติดฝ้ายให้เป็นเนื้อฝ้ายที่ละเอียด

การล้อฝ้ายเพื่อนำไป織

การเข็นฝ้ายให้เป็นเส้น

การมัดหมี่ตามลวดลายที่ต้องการ

ขั้นตอนที่ ๒ การผลิตน้ำครามคุณภาพดี

ต้นคราม

การนำต้นครามมามัดเป็นก้อน

การแช่คราม แช่ประมาณ ๑-๒ คืน

เก็บต้นครามที่แช่ออก ตีผสมด้วยปูนขาว

น้ำครามที่ตีแล้ว

น้ำมากรอง

เนื้อครามที่กรองแล้ว

ก๋อหม้อครามตามสูตร

น้ำครามที่พร้อมสำหรับย้อม

ขั้นตอนที่ ๓

การผลิตฝ้ายย้อมคราม

นำฝ้ายที่เข็นมาย้อมกับน้ำครามที่ได้คุณภาพที่

ตากฝ้ายที่ย้อมครามแล้วในที่ร่ม

นำฝ้ายที่แห้งแล้วมาคั่นหูกและสับหูก

ทำการขึ้นหูกไล่หูก(ฝ้ายเส้นยืน) + ฝ้ายมัดหมี่ (ฝ้ายเส้นพุ่ง)

ทำการทอตามลวดลายที่มัดหมี่ไว้

เป็นผ้าฝ้ายย้อมคราม

ผลิตภัณฑ์จากฝ้ายย้อมคราม

พิธีบายศรีสู่ขวัญ

พิธีสู่ขวัญ บางทีเรียกว่า พิธีบายศรี หรือ บายศรีสู่ขวัญ เป็นประเพณีสำคัญอย่างหนึ่งของชาวอีสาน ประเพณีสู่ขวัญทำกันแทบทุกโอกาส ทั้งในมูลเหตุแห่งความดีและไม่ดี ชาวอีสานถือว่าเป็นประเพณีเรียกขวัญ ให้มาอยู่กับตัว พิธีสู่ขวัญนี้เป็นได้ทั้งการแสดงความชื่นชมยินดี และเป็นการปลอบใจให้เจ้าของขวัญจากคณะ ญาติมิตรและบุคคลทั่วไป

ผู้ได้ตีมีโชคหรือผู้หลักผู้ใหญ่ที่เราเคารพนับถือมาเยี่ยมเราก็มยินดีจัดพิธีสู่ขวัญให้ ประเพณีสู่ขวัญจึงเป็น ประเพณีทำกันอย่างกว้างขวาง คำว่าขวัญนั้นเชื่อว่าเป็นสิ่งไม่มีตัวตนคล้ายกับจิตหรือวิญญาณแฝง อยู่ในตัวคนและสัตว์ ตั้งแต่เกิดมาทุกคนมีขวัญกันทั้งนั้นและในบางแห่งเรามักแปลว่ากำลังใจ ก็มีคำว่า ขวัญ ยังมีความหมายอีกว่าเป็นที่รักที่บูชา เช่นเรียกเมียที่รักว่า เมียขวัญ หรือ จอมขวัญ เรียกลูกรักหรือลูกแก้วว่า ลูกขวัญ สิ่งของที่ผู้เคารพรักใคร่นับถือกันนำมาฝาก นำมาให้เพื่อเป็นการทะนุ ถนอมน้ำใจกันเราก็เรียกว่า ของขวัญ

ขวัญ อีกความหมายหนึ่ง หมายถึง คน หรือผม ที่ขึ้นเวียนเป็นกันหอย พิธีสู่ขวัญเป็นพิธีเก่าแก่ของชาวไทยเราแทบทุกภาค การทำพิธีก็ผิดเพี้ยนกันไปบ้างแต่ก็ยังยึดหลักใหญ่อยู่เหมือนกัน พิธีสู่ขวัญในบทความนี้ จะกล่าวถึงพิธีของชาวอีสานเป็นส่วนใหญ่ การทำพิธีสู่ขวัญเราอาจทำได้ถึง ๒ วิธีพร้อม ๆ กัน คือวิธีทางพุทธศาสนาและวิธีทางพราหมณ์ศาสนา วิธีทางพุทธศาสนา โดยการนิมนต์พระสงฆ์อย่างน้อย ๕ รูป มาเจริญพระพุทธมนต์ ตั้งบาตรน้ำมนต์ เสร็จแล้วประพรมน้ำมนต์ พระสงฆ์สวดชัยมงคลคาถาถ้ามีศรัทธาพอจะถวายภัตตาหารเช้า หรือเพลพระสงฆ์ด้วยก็ได้ ส่วนพิธีทางพราหมณ์ ก็คือการสู่ขวัญซึ่งจะได้อธิบายให้ละเอียดต่อไป

การทำพิธีสู่ขวัญต้องเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ หลายอย่างดังนี้...

พาวขวัญหรือพานบายศรี

คำว่า บายศรี นี้ น่าจะมาจากภาษาเขมร คือคำว่า บาย + ศรีข้าว (สูก) ที่เป็นมงคลข้าวนี้จะเป็นส่วนประกอบของการจัดพานบายศรี จะขาดไม่ได้ การจัดพาวขวัญนี้ ปกติต้องจัดด้วยพานทองเหลืองและมีสัมฤทธิ์ (ขันลงหิน) หลาย ๆ ใบ ซ้อนกัน มีใบตอง ดอกไม้สด ด้ายสำหรับผูกข้อมือ (ผูกแขน) ปัจจุบันเริ่มมีการนำเอากระดาษสีต่างๆ แต่ก็ผิดธรรมเนียมของท้องถิ่นไป พาวขวัญอาจจัดเป็นชั้นๆ จะเป็น ๓ ชั้น ๕ ชั้น ๗ ชั้น แล้วแต่ความสามารถ แต่คนเก่าคนแก่ของเมืองอุบล ฯ กล่าวว่พาวขวัญ ๓ ชั้น ๕ ชั้น เป็นของบุคคลธรรมดา ส่วน ๗ ชั้น และ ๙ ชั้นนิยมจัดเฉพาะสำหรับเชื้อพระวงศ์และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ชั้นล่างของพาวขวัญจะเป็นพานมีบายศรี (ทำด้วยใบตอง) ดอกไม้ ข้างต้ม ไข่ต้ม ขนม กัวย้อย บั๊นข้าว เงินฮาง มีด้ามแก้ว ชั้น ๒ , ๓, ๔ จะได้รับการตกแต่งด้วยใบศรี และ ดอกไม้ซึ่ง มักจะ

เป็นดอกฝาง ดอกดาวเรือง ดอกกรัก ใบเงิน ใบคำ ใบคูณ ใบยอป่า อย่างสวยงาม ส่วนชั้นที่ ๕ จะมีใบศรี และด้ายผูกข้อมือ เทียนเวียนหัว (ทำด้วยขี้ผึ้ง) ของเจ้าของขวัญ นอกจากพาขวัญแล้วจะมีเครื่องบูชาและอื่นๆ เช่น ชันบูชา มีพานขนาดกลางสำหรับวางผ้า ๑ ผืน แพร ๑ วา หวี กระจกเงา น้ำอบ น้ำหอม สร้อย แหวน ของผู้เป็นเจ้าของขวัญ

ด้ายสำหรับผูกข้อมือ (ด้ายผูกแขน)

ต้องเป็นด้ายดิบนำมาจับเป็นวงยาวพอที่จะพันรอบข้อมือได้ โบราณถือว่า คนธรรมดา วงละ ๓ เส้น ผู้ดีมีศักดิ์ตระกูล ๕ เส้น (อาชญา ๕ ขี้ข้า ๓) เมื่อวงแล้วให้เด็ดหรือดึงให้ขาด เป็นเส้นๆห้ามใช้มีดตัดจะใช้มีดตัดได้เฉพาะด้ายที่มัดศพเท่านั้น ถ้าเป็นพาขวัญงานแต่ง คนจะเริ่มจัดพาขวัญต้องเป็นคนบริสุทธิ์ (ปลอด) คือเป็นคนดีผิวเดียวเมียวเดียว ถ้าจัดไม่เป็นเพียงมาจับพอเป็นพิธีแล้วให้คนอื่นจัดต่อ ไปจนเสร็จต้องจัดทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง พาขวัญฝ่ายชายจะให้หญิงบริสุทธิ์ (เด็กหญิงยังไม่มีประจำเดือน) หาบด้วยไม้ม้วนผ้าทอทุกเพราะถือเคล็ดเอาความสามัคคีรักใคร่ของผ้าและไม้ และการสูตรขวัญต้องสูตรเวลา ค่าประมาณ ๓ - ๔ พุ่มหลังรับประทานอาหารค่ำเสร็จถือว่าเป็นเวลาหนูเข้ารู (ยามหนูเข้ารู) พาขวัญงานแต่ง จะต้องม้ออาหารคาวหวานเป็นส่วน ประกอบอีกด้วย พาขวัญแต่งเสร็จแล้วจะตั้งวางไว้ในที่อันเหมาะสมก่อนพอได้เวลาสูตรขวัญ คือจะทำพิธีจึงให้ยกไป ตั้งท่ามกลางญาติมิตรบนผ้าห่มหรือผ้าเช็ดตัวของเจ้าของขวัญ ข้างๆพาขวัญนอกจากจะมีอุปกรณ์ต่างๆ ดังกล่าวแล้วยังต้องมีแก้วน้ำเย็น แก้วใส่น้ำส้มป่อย (กระถินป่า) และแก้วเหล้าสำหรับหมอมสูตรขวัญจะได้ดื่ม หรือพนหรือจุ่มด้วยดอกไม้สดใส่พาขวัญซึ่งเรียกว่า ฮดพ่าย

การสวดหรือการสูตรขวัญ

เจ้าภาพผู้จัดพิธีขวัญจะต้องจัดหาหมอนวดหรือสูตรขวัญซึ่งมักเรียกว่า พรหมณ์ หรือพ่อพรหมณ์ ไว้ล่วงหน้า ปกตินี้พ่อพรหมณ์มักจะเป็นผู้ที่ทราบประเพณีสู่ขวัญเป็นที่นับถือของ ชาวบ้าน ในหมู่บ้านนั้น หมอมสูตรขวัญสมัยก่อนๆ นุ่งหม้อธรรมดาเพียงให้มีผ้าขาวหรือให้มีผ้าขาวม้าพาดบ่า ก็พอ ปัจจุบันนิยมนุ่งขาวห่มขาว นับว่าเป็นการพัฒนาให้เหมาะสม สมกับสังคมสมัยใหม่

ก่อนลงมือสวด เจ้าภาพต้องเตรียม ด้ายผูกแขนพรหมณ์ ไว้เป็นด้ายผูกข้อมือธรรมดาเป็น แต่เพียง มัดธูปเป็นคำบูชาพรหมณ์จำนวนมากหรือน้อยแล้วแต่เจ้าภาพจะเห็นสมควร และเจ้าภาพจะเป็นคนผูกข้อมือพรหมณ์ด้วยด้ายผูกแขนพิเศษนี้

พรหมณ์จะจัดให้เจ้าของขวัญนั่งให้หันหน้าไปในทิศทางต่างๆ ตามตำรา เจ้าของขวัญนั่งลงแล้วยกมือไหว้ พรหมณ์เสร็จแล้วใช้มือขวาจับพาขวัญตั้งจิตอธิฐานขอให้เทวดาบันดาลให้เป็นไปดังหมอมขวัญหรือพรหมณ์สูตร ญาติพี่น้องจะนั่งล้อมเป็นวงด้านหลังตั้งจิตอธิฐานให้เจ้าของขวัญมีความสุขความเจริญ จงเกิดแก่เจ้าของขวัญแล้ว อ่อนอ่อนเทวดาเป็นภาษาบาลีว่า สัก เค กา เม จ รูเป ... จบแล้ววานโม ๓ จบแล้วกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย ครั้นจบแล้วจะสู่ขวัญอะไรก็เลือกเอาตามต้องการให้เหมาะกับงาน การสวดต้องให้เสียงชัดเจน สละสลวย ไพเราะฟังแล้วเกิดความรู้สึกศรัทธาอุทิศสาธุ ในการทำความดียิ่งขึ้นจึงจะเป็นสิริมงคลแก่เจ้าตัวถ้าป่วยไข้ ไข้จะหาย ถ้าได้ดีได้

เลื่อนยศ เลื่อนตำแหน่งก็จะรักษาความดีไว้ให้คงทนไม่ฟุ้งเพื่อเออheimจนลืมตัวเมื่อสวดเสร็จ จจะว่า สัพพพุทธานุภาเวณ สัพพธัมมานุภาเวณ สัพพสังฆานุภาเวณสัพพโสตถิ ภวันตุ เต ยถา สัพพี ภวตุ สัพ พฯ การเข้านั่งล้อมพาวชวัญถ้าเป็นการแต่งงานคู่บ่าวสาวพร้อมด้วยเพื่อนเจ้าบ่าวเจ้าสาวจะเข้าร่วม พิธีด้วย จะจัดให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวนั่งชิดกันเวลาจับพาวชวัญให้แขนเจ้าบ่าวทับแขนเจ้าสาวเพื่อนๆ เจ้าบ่าว จะ พยายามเบียดให้เจ้าสาวนั่งชิดกับเจ้าบ่าวให้มากๆ จะมีการแกล้งเจ้าบ่าวต่างๆ นานาเป็นที่ สนุกสนาน

การมาร่วมพิธีชวัญนี้คนโบราณได้เล่าว่าเมื่อครั้ง ๗๐ ปีก่อนบ้านเมืองอุบลฯ อุทุมสมบูรณไป ด้วยการเลี้ยงไหมของชวัญผู้มาร่วมพิธีชวัญจึงเป็นไหมเส้นเป็นใจๆนับว่าเป็นของชวัญที่พอ เหมาะ พอควรและไม่เคยมีการนำเอาเงินมาเป็นของชวัญไหมที่เจ้าของชวัญรับไว้ก็จะนำไปทอเป็นผ้าได้ ภายหลัง

การเชิญชวัญ

ก่อนสูตรชวัญถ้ามีเวลาพอก็ให้ว่าคำเชิญชวัญเสียก่อนทุกครั้งการเชิญชวัญเป็นพิธีที่ต้อย่าง หนึ่งคือเราขอความสำเร็จความศักดิ์สิทธิ์จากพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ เทวดา อินทร์ พรหม ผู้มี อิทธิฤทธิ์มาประสิทธิ์ประสาทพรให้จะได้มีวาจาศักดิ์สิทธิ์เพราะผู้สวดและผู้ฟังไม่ใช่คนมีอิทธิฤทธิ์เมื่อ เราขอท่านท่านก็คงเมตตาประทานให้ตามคำขอ

คำเชิญชวัญ คำเชิญชวัญนั้นมีหลายสำนวนไม่มีแบบตายตัว ต่างหมอต่างสรรหาสำนวนที่เห็น ว่า เหมาะกับเหตุการณ์เช่น คำเชิญชวัญสำหรับบุคคลธรรมดา ก็อีกสำนวนหนึ่ง สำหรับเชื้อพระวงศ์ก็ อีกสำนวน หนึ่งเป็นต้น

การผูกแขนหรือข้อมือ

เมื่อพราหมณ์สูตรชวัญจบแล้วญาติพี่น้องจะเอาข้าว ไข่ กกล้วย ใส่มือเจ้าของชวัญมือซ้ายหรือ มือขวา ก็ได้ให้พราหมณ์ผูกข้อมือให้ก่อนปกติจะผูกข้อมือซ้ายเพราะแขนซ้ายถือเป็นแขนชวัญ เป็น แขนที่อ่อนแอใช้งาน หนักไม่ได้ เป็นแขนที่นารักทะนุถนอม ในเวลาผูกข้อมือนั้นทุกคนยื่นมือขวา ออกไปพุง (โถม) แขนของเจ้าของ ชวัญที่พราหมณ์กำลังทำพิธีผูกข้อมือให้ถ้าอยู่ห่างก็ยื่นมือจับแขน หรือแตะตัวกันต่อๆ มาเป็นเส้นสายเหมือน เชือกสอดแสดงถึงความสัมพันธ์ทางกายและใจเป็นอย่างยิ่ง แล้วตั้งจิตอธิษฐานขอให้เจ้าของชวัญมีความสุขความเจริญเมื่อผูกข้อมือเสร็จแล้วให้ผู้เป็นเจ้าของชวัญ มีความ สุขความเจริญเมื่อผูกข้อมือเสร็จแล้วให้ผู้เป็นเจ้าของชวัญประนมมือไหว้ผู้ให้พร เป็นการรับ เอาพร เมื่อพราหมณ์ผูก เสร็จแล้ว ต่อไปก็เป็นโอกาสของญาติมิตรต่างๆไปจะเข้ามาผูกข้อมือให้กับ เจ้าของชวัญ

ด้ายผูกแขน (ด้ายผูกข้อมือ) ถือเป็นของดี ของศักดิ์สิทธิ์ควร รักษา ไว้อย่าเพิ่งดั่งทิ้ง ให้ล่วง ๓ วัน เสียก่อนจึงดั่งออกเวลาที่อย่าทิ้ง ลงที่สกลปรก เพราะด้ายผูกแขนเป็นของขาวของบริสุทธิ์ เป็นจุด รวมแห่งจิตใจบริสุทธิ์หลาย ดวงจึงควรรักษาไว้ให้ดี ผู้เฒ่าผู้แก่เคยเล่าให้ฟังว่าด้ายผูกแขนที่เก็บรักษา

ไว้เป็นของศักดิ์สิทธิ์ ป้องกันอันตรายได้เช่น มีใจมาปล้น อธิฐานขอให้จิต ทุกดวงช่วยก็ปลอดภัยจากอันตรายได้และเป็นเสน่ห์ดึงดูดจิต ใจให้คนรัก-ใคร่ชอบ พอได้

การผูกแขน (ผูกข้อมือ)

การผูกแขนที่จะอำนวยประโยชน์สุขให้แก่เจ้าของ ขวัญควรประกอบ ด้วยองค์ ๔ คือ :-

- ผู้ผูก หรือพราหมณ์
- ผู้รับผูก หรือเจ้าของขวัญ
- ผู้เกี่ยวข้อง คือญาติมิตร
- คำกล่าวขณะที่ผูก

คำกล่าวขณะที่ผูกเป็นคำเรียกร้องเชิญขวัญซึ่งเป็นคำที่ไพเราะ อ่อนหวาน สุภาพ เรียกร้อยมีความหมายไปในทางที่ดีงาม โอกาสจัดพิธีสู่ขวัญ มีหลายโอกาสเช่น การวะพระพุทธรูป บายศรีพระสงฆ์ สู่ขวัญแม่ออกกรรม (คลอดบุตรออกไฟ) สู่ขวัญเด็กน้อย สู่ขวัญเอือน สู่ขวัญคนธรรมดา สู่ขวัญแต่งงาน สู่ขวัญหลวง สู่ขวัญเกวียน สู่ขวัญขึ้นเล่า (ยุง) สู่ขวัญน้อยก่อนแต่งงาน สู่ขวัญคนป่วย สู่ขวัญขึ้นบ้านใหม่ สู่ขวัญวัวขวัญควาย

จะเห็นได้ว่าพิธีสู่ขวัญนี้เป็นประเพณี ขนบประเพณี คือประเพณีชาวอีสานได้เคยตั้งหรือร่างเป็นระเบียบแบบแผนขึ้นไว้เป็นธรรมดาของประเพณีที่อาจมีส่วนปลีกย่อย แปรเปลี่ยนแตกต่างกันออกไปบ้างในลักษณะของการพัฒนาเป็นลักษณะของความเจริญให้เหมาะสมกับกาลสมัยแต่ส่วนสำคัญ อันเป็นมูลฐานของประเพณีนี้ก็ยังคงอยู่และเป็นหน้าที่ของพวกเรารุ่นต่อไปจะเป็นผู้รับช่วงระวังรักษาไว้ให้มรดก อันสำคัญนี้ยั่งยืนสืบไป เพื่อแสดงความเก่าแก่ของชาติบ้านเมืองเรา...ฯลฯ

แนวปฏิบัติเกี่ยวกับธงชาติ

ตามนัย พระราชบัญญัติธง พ.ศ.๒๕๒๒ ประมวลกฎหมายอาญา ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการใช้ การชัก หรือการแสดงธงชาติและธงของต่างประเทศในราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๒๙ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๖ มติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๔๖ และมติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๔๖ ได้กำหนดข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้ การชัก หรือการแสดงธงชาติที่สำคัญ ดังนี้

ขนาดและสีธงชาติ

มีขนาดเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๖ ส่วน ยาว ๙ ส่วน ด้านกว้างแบ่งเป็น ๕ แถบ ตลอดความยาวของผืนธง ตรงกลางเป็นแถบสีน้ำเงินแก่ กว้าง ๒ ส่วน ต่อจากแถบสีน้ำเงินแก่ออกไปทั้งสองข้างเป็นแถบสีขาวกว้างข้างละ ๑ ส่วน ต่อจากแถบสีขาวออกไปทั้งสองข้างเป็นแถบสีแดงกว้างข้างละ ๑ ส่วน

การแสดงธงชาติ

หมายความว่า การที่บุคคลหรือคณะบุคคลได้ทำหรือสร้างให้ปรากฏเป็นรูปร่างไม่ว่าจะเป็นวัตถุ รูป ภาพ หรือสสาร ที่มีลักษณะเป็นสีที่มีความหมายถึงธงชาติ หรือแถบสีธงชาติ

ลักษณะธงชาติที่นำมาใช้

ธงชาติที่จะนำมาใช้ ชัก หรือแสดง ต้องมีสภาพดีเรียบร้อย ไม่ขาดวิน และสีไม่ซีดจนเกินควร

ขนาดเสาธงและผืนธงชาติ

เสาธงชาติจะมีขนาดสูง ต่ำ ใหญ่หรือเล็กเพียงไร ควรจะอยู่ ณ ที่ใด และจะใช้ผืนธงขนาดเท่าใดนั้น ให้อยู่ในดุลพินิจของหัวหน้าส่วนราชการระดับกรม หรือผู้ปกครองสถานที่หรือเอกชนผู้ครอบครองอาคารสถานที่ จะพึงพิจารณาให้เหมาะสมเป็นสง่างามแก่อาคารสถานที่นั้นๆ

การประดับธงชาติและกำหนดเวลาชักธงชาติขึ้นและลง

๑. เพื่อสร้างความรู้สึกรักนิยมและภาคภูมิใจในความเป็นชาติ อีกทั้งเป็นการเผยแพร่ธงชาติให้เป็นที่ปรากฏชินตาแก่ผู้พบเห็น คณะรัฐมนตรีได้กำหนดให้ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นของรัฐประดับธงชาติไว้ในสถานที่อันควร ในบริเวณที่ทำการทุกวันและตลอดเวลา สำหรับภาคเอกชนและบ้านเรือนประชาชนโดยทั่วไปก็ให้อนุโลมดำเนินการไปในแนวทางเดียวกัน

๒. นอกเหนือจากข้อ ๕.๑ ถ้าต้องมีการชักธงชาติขึ้นและลง ณ สถานที่ หรือบริเวณใด โดยปกติให้เป็นไปตามกำหนดเวลาดังต่อไปนี้

๒.๑ ชักขึ้นเวลา ๐๘.๐๐ นาฬิกา

๒.๒ ชักลงเวลา ๑๘.๐๐ นาฬิกา

๓. สถานที่และยานพาหนะของฝ่ายทหาร การชักธงชาติขึ้นและลงให้ปฏิบัติตามระเบียบหรือข้อบังคับของทหาร
๔. เรือเดินทะเล การชักธงชาติขึ้นและลง ให้ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวเรือ
๕. สถานที่ราชการพลเรือน ถ้าในบริเวณเดียวกันมีสถานที่ราชการหลายแห่งจะสมควรชักธงชาติ ณ ที่ใด ให้อยู่ในดุลพินิจของหัวหน้าหน่วยงานผู้ปกครองสถานที่นั้น ๆ
๖. สถานที่ราชการฝ่ายพลเรือนที่ตั้งอยู่ในเขตพระราชฐาน การชักธงชาติโดยการจัดตั้งเสาธงชาติต่างหากจากตัวอาคาร ให้ได้รับความเห็นชอบจากเลขาธิการพระราชวัง
๗. สถาบันการศึกษาในสังกัดหรือในความควบคุมของกระทรวงศึกษาธิการ ให้ชักธงชาติตามระเบียบที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด
๘. เรือเดินในลำน้ำ ถ้าจะชักธงชาติให้ชักไว้ที่ท้ายเรือ
๙. ที่สาธารณสถานและสถานที่ของเอกชน ถ้าจะชักธงชาติ ให้ปฏิบัติตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีโดยอนุโลม

วิธีการชักธงชาติ

๑. ผู้มีหน้าที่ชักธงชาติ ต้องแต่งกายเรียบร้อย
๒. เมื่อใกล้กำหนดเวลาชักธงขึ้น ให้เตรียมธงชาติผูกติดกับสายเชือกทางด้านขวาของผู้ชักธงให้เรียบร้อย
๓. เมื่อถึงกำหนดเวลา ให้คล้องขาติออกเต็มผืน แล้วดึงเชือกให้ธงชาติขึ้นช้า ๆ ด้วยความสม่ำเสมอ จนถึงสุดยอดเสาธง แล้วจึงผูกเชือกไว้ให้ตึง ไม่ให้ธงลדת่ำลงมาจากเดิม
๔. เมื่อชักธงลงให้ดึงเชือกให้ธงชาติลงช้า ๆ ด้วยความสม่ำเสมอ และสายเชือกตึงจนถึงระดับเดิมก่อนชักขึ้น
๕. ในกรณีที่มีการบรรเลงเพลงเคารพหรือมีสัญญาณให้การชักธงขึ้นและลง จะต้องชักธงชาติขึ้นและลงให้ถึงจุดที่สุด พร้อมกับจบเพลงหรือสัญญาณนั้นๆ

วันพิธีสำคัญที่ต้องชักธงและประดับธงชาติ

๑. วันขึ้นปีใหม่ วันที่ ๑ มกราคม ๑ วัน
๒. วันมาฆบูชา ๑ วัน
๓. วันพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และวันที่ระลึกมหาจักรีบรมราชวงศ์ วันที่ ๖ เมษายน ๑ วัน
๔. วันสงกรานต์ วันที่ ๑๓ เมษายน ๑ วัน
๕. วันฉัตรมงคล วันที่ ๕ พฤษภาคม ๑ วัน
๖. วันพืชมงคล ๑ วัน

๗. วันวิสาขบูชา	๑ วัน
๘. วันอาสาฬหบูชา	๑ วัน
๙. วันเข้าพรรษา	๑ วัน
๑๐. วันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ วันที่ ๑๒ สิงหาคม	๑ วัน
๑๑. วันสหประชาชาติ วันที่ ๒๔ ตุลาคม	๑ วัน
๑๒. วันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว วันที่ ๕, ๖ และ ๗ ธันวาคม	๓ วัน
๑๓. วันรัฐธรรมนูญ วันที่ ๑๐ ธันวาคม	๑ วัน

นอกจากนี้สุดแต่ทางราชการจะประกาศให้ทราบเป็นครั้งคราว ส่วนงานพิธีอื่นๆ ตามประเพณีนิยม หากจะชักธงและประดับธงชาติก็ทำได้ แต่ต้องทำด้วยความเคารพ

การลดธงชาติครึ่งเสา

การลดธงชาติครึ่งเสากรณีใด เป็นเวลาเท่าใด ทางราชการจะประกาศให้ทราบเป็นคราว ๆ ไป ในทางปฏิบัติที่ผ่านมา การลดธงชาติครึ่งเสาจะกระทำในกรณีที่ประมุขหรือบุคคลสำคัญของประเทศต่างๆ เสียชีวิต โดยปกติทางราชการจะประกาศให้ลดธงชาติครึ่งเสาทั่วราชอาณาจักรเป็นเวลา ๓ วัน

การลดธงชาติครึ่งเสาให้ปฏิบัติเหมือนการชักธงขึ้นเช่นปกติ แต่เมื่อธงถึงยอดเสาแล้วจึงลดลงให้อยู่ในระดับความสูงประมาณ ๒ ใน ๓ ส่วนของความสูงของเสาธงนั้น และเมื่อจะชักธงลงให้ชักธงขึ้นจนถึงยอดเสาก่อน แล้วจึงชักธงลงเช่นเดียวกับเรื่องวิธีการชักธงชาติ

การทำความเคารพธงชาติ

๑. เมื่อมีการชักธงชาติขึ้นและลง ให้แสดงความเคารพโดยการยืนตรง หันไปทางเสาธงอาคาร หรือสถานที่ที่มีการชักธงชาติขึ้นและลง จนกว่าจะเสร็จการ

๒ ในกรณีที่ได้ยินเพลงชาติหรือสัญญาณการชักธงชาติ จะเห็นหรือไม่เห็นการชักธงชาติก็ตาม ให้แสดงความเคารพโดยหยุดนิ่งในอาการสำรวม จนกว่าการชักธงชาติหรือเสียงเพลงชาติ หรือสัญญาณการชักธงชาติจะสิ้นสุดลง

การดูแลรักษาธงชาติ

๑. ให้หัวหน้าส่วนราชการ หัวหน้าหน่วยงานผู้ปกครองอาคารสถานที่ราชการหรือสถานที่ทำการของหน่วยงานของรัฐและเอกชนผู้ครอบครองอาคารสถานที่ที่มีการใช้ การชักหรือการแสดงธงชาติกวดขันดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบโดยเคร่งครัด

๒. ให้เจ้าหน้าที่หรือบุคคลผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบในการใช้ การซัก หรือการแสดงธงชาติเก็บรักษาธงชาติไว้ด้วยความเคารพในสถานที่และที่เก็บอันสมควร

๓. การเชิญธงชาติจากที่เก็บรักษาเพื่อนำไปใช้ ซัก หรือแสดง ในกรณีที่ธงชาติเป็นผืนผ้าให้เชิญไปในสภาพที่พับเรียบร้อย และด้วยอาการเคารพเมื่อถึงที่ที่จะใช้หรือแสดงจึงควรถือธงออกเพื่อใช้หรือแสดงต่อไป

๔. การเชิญธงชาติจากที่ที่ใช้ ซัก หรือแสดง ไปเก็บไว้ ณ ที่เก็บรักษา ให้ดำเนินการในลักษณะเดียวกับที่กำหนดไว้ในข้อ ๓

การประดับธงชาติคู่หรือร่วมกับธงอื่น

๑. การประดับธงชาติคู่หรือร่วมกับธงอื่น ยกเว้นธงพระอิสริยยศจะต้องไม่ให้ธงชาติอยู่ในระดับต่ำกว่าธงอื่น ๆ และโดยปกติให้จัดธงชาติอยู่ที่เสาธงแรกด้านขวา (เมื่อมองดูออกมาจากภายในหรือจุดของสถานที่ที่ใช้ซัก แสดง หรือประดับธงเป็นหลัก)

๒. การประดับธงชาติคู่กับธงอื่นในงานพิธีซึ่งมีแทนหรือมีที่สำหรับประธาน ให้จัดธงชาติอยู่ด้านขวาของแทนพิธีและธงอื่นอยู่ด้านซ้าย

๓. การประดับธงชาติคู่กับธงอื่น เมื่อรวมกับธงชาติแล้วเป็นจำนวนคี่ ให้ธงชาติอยู่กลาง

๔. การประดับธงชาติคู่กับธงอื่น เมื่อรวมกับธงชาติแล้วเป็นจำนวนคู่ ให้ธงชาติอยู่กลางด้านขวา

การประดับธงชาติคู่หรือร่วมกับพระพุทธรูปหรือพระบรมรูป

การประดับธงชาติร่วมกับพระพุทธรูปและพระบรมรูปในพิธีการต่างๆ ให้จัดธงชาติอยู่ด้านขวาของพระพุทธรูป พระบรมรูปอยู่ด้านซ้าย

การประดับธงชาติคู่หรือร่วมกับธงของต่างประเทศ

๑. การประดับธงชาติคู่หรือร่วมกับธงของต่างประเทศ จะต้องเป็นไปในลักษณะที่เท่าเทียมกัน เช่น ขนาดและสีของธง และความสูงต่ำของธง เป็นต้น

๒. ถ้าประดับหรือซักธงของต่างประเทศประเทศเดียว ต้องให้ธงชาติอยู่ด้านขวาของธงต่างประเทศ

๓. ถ้าประดับธงของต่างประเทศเกินกว่าหนึ่งประเทศ เมื่อรวมกับธงชาติแล้วเป็นจำนวนคี่ ให้ธงชาติอยู่ตรงกลาง

๔. ถ้าประดับธงของต่างประเทศเกินกว่าหนึ่งประเทศ เมื่อรวมกับธงชาติแล้วเป็นจำนวนคู่ ให้ธงชาติอยู่กลางด้านขวา

๕. การประดับธงชาติในสถานที่ หรือมีข้อตกลงระหว่างประเทศ หรือประเทศภาคีกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น เช่น ให้ใช้เรียงตามลำดับอักษร หรือเรียงตามลำดับการเป็นสมาชิก ก็ให้ปฏิบัติตามข้อตกลงนั้น

๖. การประคับประคองชาติในการแข่งขันกีฬาระหว่างประเทศ โดยปกติให้เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับของสมาคมกีฬาระหว่างประเทศ หรือตามหลักสากลที่ยอมรับกันมานานอารยประเทศ

๗. การประคับประคองชาติคู่กับธงของต่างประเทศสำหรับรถยนต์ ให้ปักธงชาติไว้ทางด้านขวา และธงของต่างประเทศไว้ทางด้านซ้าย

๘. ยานพาหนะอื่นให้ใช้ทำนองเดียวกับข้อ ๗ เว้นแต่การประดับบนเรือให้เป็นไปตามธรรมเนียมประเพณีของชาวเรือ

การใช้ธงชาติกับผู้เสียชีวิต

๑. การใช้ธงชาติประกอบเกียรติยศศพหรืออัฐิ ให้ใช้กับบุคคลดังต่อไปนี้

๑.๑ ประธานองคมนตรี

๑.๒ ประธานรัฐสภา

๑.๓ นายกรัฐมนตรี

๑.๔ ประธานศาลฎีกา

๑.๕ ผู้ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นโบราณมงคลนพรัตนราชวราภรณ์

๑.๖ ผู้ที่เสียชีวิตเนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่สู้รบหรือต่อสู้ หรือช่วยเหลือการสู้รบ หรือต่อสู้ หรือเนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ราชการ หรือช่วยเหลือราชการในการป้องกันอธิปไตย หรือรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศ หรือปราบปรามการกระทำผิดต่อความมั่นคงของรัฐ หรือปราบปรามการกระทำความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท และผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

๑.๗ ผู้ที่เสียชีวิตเนื่องจากได้แสดงความกล้าหาญ ช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ให้เป็นประโยชน์อย่างสำคัญแก่ทางราชการ โดยไม่เกรงภัยอันจะเกิดแก่ชีวิตของตน

๑.๘ บุคคลนอกจากข้อ ๑.๑ - ๑.๗ และเป็นผู้ที่ทางราชการเห็นสมควร

๒. บุคคลตามข้อ ๑.๑ - ๑.๔ ต้องเป็นผู้เสียชีวิตในขณะดำรงตำแหน่ง

การใช้ธงชาติคลุมศพ

การใช้ธงชาติคลุมศพ ให้ใช้ในกรณี ดังนี้

๑. ในพิธีรับพระราชทานน้ำอาบศพหรือพิธีรดน้ำศพ

๒. ในพิธีปลงศพตามประเพณีของทหารเรือ

๓. ในระหว่างการเคลื่อนย้ายศพเพื่อประกอบพิธีทางศาสนา

การใช้ธงชาติคลุมหีบศพ หรืออัฐิ

การใช้ธงชาติคลุมหีบศพหรืออัฐิ ให้ใช้ในกรณี ดังนี้

๑. เมื่อเชิญหรือเคลื่อนย้ายศพหรืออัฐิ เพื่อประกอบพิธีรับพระราชทานน้ำอาบศพ รดน้ำศพ หรือบำเพ็ญกุศลตามพิธีทางศาสนา

๒. ในระหว่างการประกอบพิธีทางศาสนา

๓. ในระหว่างการตั้งศพเพื่อรับพระราชทานเพลิงศพประกอบการฌาปนกิจ หรือเคลื่อนย้ายศพไปประกอบพิธีฝัง

วิธีการใช้ธงชาติคลุมศพหรือหีบศพ

๑. ปกติให้ใช้คลุมตามความยาวของธง โดยให้ด้านต้นของผืนธงอยู่ทางส่วนศีรษะของศพ และจะต้องปฏิบัติไม่ให้เป็นการเสื่อมเสียเกียรติแก่ธงชาติ
๒. ห้ามมิให้วางสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงบนธงชาติที่คลุมศพหรือหีบศพ
๓. เมื่อจะรับพระราชทานน้ำอาบศพ บรรจุหรือฝังศพ ประชุมเพลิงศพตอนเผาจริงให้เชิญธงชาติที่คลุมศพหรือหีบศพพับเก็บให้เรียบร้อย โดยมีให้ส่วนหนึ่งส่วนใดของธงสัมผัสพื้น
๔. ผู้ได้รับพระราชทานโกศหรือหีบหลวงประกอบเกียรติยศศพอยู่แล้ว ถ้ามีสิทธิใช้ธงชาติคลุมศพด้วย ให้กระทำโดยวิธีเชิญธงชาติในสภาพที่พับเรียบร้อยใส่พานตั้งไว้เป็นเกียรติยศ ที่หน้าที่ตั้งศพเช่นเดียวกับการตั้งเครื่องยศและเครื่องราชอิสริยาภรณ์ แต่ต้องไม่ต่ำกว่าเครื่องยศและเครื่องราชอิสริยาภรณ์
๕. ห้ามใช้ธงชาติหรือแถบสีธงชาติคลุมทับหรือตกแต่งโกศหรือหีบศพที่พระราชทานประกอบเกียรติยศศพ

การแสดงธงชาติที่สินค้า

การแสดงธงชาติไว้ที่สิ่งบรรจุ หีบห่อ สิ่งหุ้มห่อ สิ่งผูกมัด ผลิตภัณฑ์ หรือสินค้าใดๆ ที่มีได้มีลักษณะเป็นการเหยียดหยามต่อธงชาติ ประเทศไทยหรือชาติไทย ให้ทำได้ในกรณีดังต่อไปนี้

๑. เป็นการแสดงธงชาติที่กระทำโดยส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ
๒. เป็นการแสดงธงชาติที่กระทำโดยเอกชน เพื่อประโยชน์ทางการพาณิชย์ โดยได้รับความเห็นชอบจากส่วนราชการที่ได้รับมอบหมายจากกระทรวงพาณิชย์ หรือกระทรวงอุตสาหกรรมแล้วแต่กรณี โดยหลักเกณฑ์และวิธีการขอความเห็นชอบให้เป็นไปตามที่กระทรวงพาณิชย์หรือกระทรวงอุตสาหกรรมประกาศกำหนด
๓. เป็นการแสดงธงชาติที่กระทำโดยเอกชนในกรณีอื่นๆ ตามที่สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการธงจะประกาศกำหนด

การกระทำอันเป็นการเหยียดหยามหรือไม่สมควรต่อธงชาติ

๑. การกระทำอันเป็นการเหยียดหยามต่อธงชาติ ได้แก่ การกระทำต่อธงชาติรูปจำลองของธงชาติ หรือแถบสีธงชาติ ด้วยเจตนาเหยียดหยามประเทศชาติ เช่น ฉีกทำลาย ถ่มน้ำลายรด ใช้เท้าเหยียบ วางเป็นผ้าเช็ดเท้า ซึ่งเป็นการแสดงความดูถูกดูหมิ่นเหยียดหยามชาติไทย
๒. การกระทำที่ไม่สมควรต่อธงชาติ รูปจำลองของธงชาติ หรือแถบสีธงชาติ เช่น
  - ๒.๑ การประดิษฐ์รูป ตัวอักษร ตัวเลข หรือเครื่องหมายอื่นในผืนธงรูปจำลองของธง หรือแถบสีของธง

๒.๒ การใช้ ชัก หรือแสดงธง รูปจำลองของธง หรือแถบสีของธงอันมีลักษณะตาม
ข้อ ๒.๑

๒.๓ การใช้ ชัก หรือแสดงธง รูปจำลองของธง หรือแถบสีของธงไว้ ณ สถานที่
หรือวิธีอื่นไม่สมควร

๒.๔ การประดิษฐ์ธง รูปจำลองของธงหรือแถบสีธงไว้ ณ ที่หรือสิ่งใด ๆ โดยไม่
สมควร

๒.๕ แสดงหรือใช้สิ่งใด ๆ ที่มีรูปธง รูปจำลองของธง หรือแถบสีธงอันมีลักษณะ
ตามข้อ ๒.๔

โทษ

การกระทำการต่อธงชาติโดยไม่ให้ความเคารพ มีความผิดและต้องรับโทษตามกฎหมาย ดังนี้

๑. กระทำการใดๆ ต่อธง หรือเครื่องหมายอื่นใด อันมีความหมายถึงรัฐ เพื่อเหยียดหยาม
ประเทศชาติ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา
๑๑๘ แห่งประมวลกฎหมายอาญา)

๒. กระทำการใดๆ ที่ไม่สมควรต่อธงชาติ รูปจำลองของธงชาติ หรือแถบสีของธงชาติ ตาม
ข้อ ๒.๑ - ข้อ ๒.๕ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ
(มาตรา ๕๓ แห่ง พ.ร.บ. ธง พ.ศ. ๒๕๒๒)

ข้อมูลจาก :

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ

สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

ประเพณีลอยกระทง

ประวัติความเป็นมาของเทศกาลวันลอยกระทง

คติที่มาจากวันลอยกระทงมีอยู่หลายตำนาน ดังนี้

๑. การลอยกระทง เพื่อขอขมาแก่พระแม่คงคา
๒. การลอยกระทง เพื่อบูชาพระผู้เป็นเจ้าของตามคติพราหมณ์ คือบูชาพระนารายณ์ซึ่งบรรทมสินธุ์อยู่ในมหาสมุทร
๓. การลอยกระทง เพื่อต้อนรับพระพุทธเจ้า ในวันเสด็จกลับจากเทวโลก เมื่อครั้งเสด็จไปจำพรรษาอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อทรงเทศนาอภิธรรมโปรดพระพุทธมารดา
๔. การลอยกระทง เพื่อบูชาพระพุทธบาท ของพระพุทธเจ้า ที่หาดทรายริมแม่น้ำนัมมทานที เมื่อคราวเสด็จไปแสดงธรรมโปรดในนาคพิภพ
๕. การลอยกระทง เพื่อบูชาพระจุฬามณีบนสวรรค์ ซึ่งเป็นที่บรรจุพระเกศาของพระพุทธเจ้า
๖. การลอยกระทง เพื่อบูชาท้าวพกาพรหม บนสวรรค์ชั้นพรหมโลก
๗. การลอยกระทง เพื่อบูชาพระอุคุตตะเถระ ซึ่งบำเพ็ญเพียรบริกรรมคาถาอยู่ในท้องทะเลลึกหรือสะดือทะเล

ประวัติการลอยกระทงในประเทศไทย

การลอยกระทงในเมืองไทย มีมาตั้งแต่ครั้งสุโขทัย เรียกว่า การลอยพระประทีป หรือ ลอยโคม เป็นงานนักขัตฤกษ์รื่นเริงของประชาชนทั่วไป ต่อมานางนพมาศหรือท้าวศรีจุฬาลักษณ์สนมเอกของพระร่วง ได้คิดประดิษฐ์ดัดแปลงเป็นรูปกระทงดอกบัวแทนการลอยโคม การลอยกระทงหรือลอยโคมในสมัยนางนพมาศ กระทำเพื่อเป็นการสักการะรอยพระพุทธบาทที่แม่น้ำนัมมทานที ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหนึ่งอยู่ในแคว้นทักขิณภพของประเทศอินเดีย ปัจจุบันเรียกว่า แม่น้ำเนรพุททา

การลอยกระทงเพื่อบูชารอยพระพุทธบาท

รอยพระพุทธบาทของพระพุทธเจ้า ที่ไปปรากฏอยู่ริมฝั่งแม่น้ำนัมมทานที มีความเป็นมาเกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ คือ ครั้งหนึ่งพญานาคอุลอรอาธนาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้เสด็จไปแสดง

ธรรมโปรดในนาคพิภพ เมื่อพระองค์จะเสด็จกลับ พญานาคทูลขออนุสาวรีย์ไว้กราบไหว้บูชา พระพุทธองค์จึงทรงประดิษฐานรอยพระพุทธบาทไว้ที่หาดทราย ริมฝั่งแม่น้ำนัมมทานที เพื่อให้บรรดานาคทั้งหลายได้สักการะ บูชา การลอยกระทงที่มีความเป็นมาเกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ ยังมีอีก ๒ เรื่องคือ

๑. การลอยกระทงเพื่อบูชาพระจุฬามณีบนสวรรค์ และ
๒. การลอยกระทงเพื่อต้อนรับพระพุทธองค์ในวันที่เสด็จกลับจากเทวโลก

ตำนานการลอยกระทงเพื่อบูชาพระจุฬามณี

เมื่อครั้งที่เจ้าชายสิทธัตถะ เสด็จออกจากพระนครกบิลพัสดุ์ในเวลากลางคืนด้วยม้ากัณฐกะพร้อมนายฉันทะมหาดเล็กผู้ตามเสด็จ ครั้นรุ่งอรุณก็ถึงฝั่งแม่น้ำอโนมาณี เจ้าชายทรงขับม้ากัณฐกะกระโจนข้ามแม่น้ำไปโดยสวัสดิ์

เมื่อทรงทราบว่าพื้นเขตกรุงกบิลพัสดุ์แล้ว เจ้าชายสิทธัตถะจึงเสด็จลงประทับเหนือหาดทรายขาวสะอาด ตรัสให้นายฉันทะนำเครื่องประดับและม้ากัณฐกะกลับพระนคร ทรงตั้งพระทัยปรารภจะบรรพชา โดยเปล่งวาจา "สาธุ โข ปพพชชา" แล้ว จึงทรงจับพระเมาลีด้วยพระหัตถ์ซ้าย พระหัตถ์ขวาทรงพระขรรค์ตัดพระเมาลี แล้วโยนขึ้นไปบนอากาศ พระอินทร์ได้นำผอบทองคำรองรับพระเมาลีไว้ และนำไปบรรจุยังพระจุฬามณีเจดีย์สถานในเทวโลก

พระจุฬามณีตามปกติมีเทวดาเหาะมาบูชาเป็นประจำแม้พระศรีอริยเมตไตรยเทวโพิสัตว์ซึ่งในอนาคต จะมาจุติบนโลกและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งก็ยังไม่เสด็จมาไหว้ การลอยกระทงเพื่อบูชาพระจุฬามณี จึงถือเป็นการไหว้บูชาพระศรีอริยเมตไตรยด้วย

ตำนานการลอยกระทงเพื่อต้อนรับพระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากเทวโลก

เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบวชจนได้บรรลุธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว หลังจากเผยพระธรรมคำสั่งสอนแก่สาธุชนโดยทั่วไปได้ระยะหนึ่ง จึงเสด็จไปจำพรรษาอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อทรงเทศนาธรรมโปรดพระพุทธมารดา ครั้งจำพรรษาจนครบ ๓ เดือน พระองค์จึงเสด็จกลับลงสู่โลกมนุษย์ เมื่อท้าวสักกเทวราชทราบพุทธประสงค์ จึงเนรมิตบันไดทิพย์ขึ้น อันมี บันไดทอง บันไดเงิน และบันไดแก้ว ทอดลงสู่ประตูเมืองสังกัสสนคร บันไดแก้วนั้นเป็นที่ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จลง บันไดทองเป็นที่สำหรับเทพดาทั้งหลายตามส่งเสด็จ บันไดเงินสำหรับพรหมทั้งหลายส่งเสด็จในการเสด็จลงสู่โลกมนุษย์ครั้งนี้ เหล่าทวยเทพและประชาชนทั้งหลาย ได้พร้อมใจกันทำ การสักการบูชาด้วยทิพย์บุปผามาลัย การลอยกระทงตามคตินี้ จึงเป็นการรับเสด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจากดาวดึงส์พิภพ (เป็นตำนานเดียวกับประเพณีการตักบาตรเทโวรับเสด็จพระพุทธองค์ลงจากดาวดึงส์)

การลอยกระทงเพื่อบูชาพระนารายณ์บรรทมสินธุ์

ยังมีพิธีการลอยกระทงตามคติพราหมณ์อีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งกระทำเพื่อบูชาพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า คือ พระนารายณ์ที่บรรทมสินธุ์อยู่ในมหาสมุทร นิยมทำกันในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ หรือ วันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ เป็น ๒ ระยะเวลา จะทำในกำหนดใดก็ได้

ตำนานการลอยกระทงเพื่อบูชาท้าวพกาพรหม

นิทานต้นเหตุเกี่ยวกับอีกเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจ เป็นนิทานชาวบ้าน กล่าวถึงเมื่อครั้งดึกดำบรรพ์ มีกาเผือกสองตัวผิวเมียวทำรังอยู่บนต้นไม้ในป่าหิมพานต์ใกล้ฝั่งแม่น้ำ วันหนึ่งกาตัวผู้ออกไปหากินแล้ว หลงทางกลับรังไม่ได้ ปลอยให้นางกาตัวเมียซึ่งกกไข้อยู่ ๕ ฟองรอดด้วยความกระวนกระวายใจ จนมี พายุใหญ่พัดรังกระจัดกระจาย ฟองไข่ตกลงน้ำ แม่กาถูกลมพัดไปทางหนึ่ง

เมื่อแม่กาย้อนกลับมาจึงไม่พบฟองไข่ จึงร้องไห้จนขาดใจตาย ไปเกิดเป็นท้าวพกาพรหมอยู่ใน พรหมโลก ฟองไข่ทั้ง ๕ นั้นลอยน้ำไปในสถานที่ต่างๆ บรรดาแม่ไก่ แม่ناق แม่เต่า แม่โคและแม่ ราชสีห์ มาพบเข้า จึงนำไปรักษาไว้ตัวละ ๑ ฟอง ครั้นถึงกำหนดฟักกลับกลายเป็นมนุษย์ทั้งหมดไม่มี ฟองไหนเกิดมาเป็นลูกกาตามชาติกำเนิดเลย กุมารทั้ง ๕ ต่างเห็นโทษภัยในการเป็นชราवासและเห็น อานิสงส์ในการบรรพชา จึงลามารดาเลี้ยงไปบวชเป็นฤๅษีทั้ง ๕ ได้มีโอกาสพบปะกันและถามถึงนาม วงศ์และมารดาของตนและกัน จึงทราบว่าเป็นพี่น้องกัน ฤๅษีทั้ง ๕ มีนามดังนี้

คนแรก ชื่อ กกุสันโธ (วงศ์ไก่)

คนที่สอง ชื่อ โภณาคนโน (วงศ์นาค)

คนที่สาม ชื่อ กัสสโป (วงศ์เต่า)

คนที่สี่ ชื่อ โคตโม (วงศ์โค)

คนที่ห้า ชื่อ เมตเตยโย (วงศ์ราชสีห์)

ต่างตั้งจิตอธิษฐาน ว่าถ้าต่อไปจะได้ไปเกิดเป็นพระพุทธเจ้า ขอให้ร้อนไปถึงมารดา ด้วยแรง อธิษฐาน ท้าวพกาพรหมจึงเสด็จมาจากเทวโลก จำแลงองค์เป็นกาเผือก แล้วเล่าเรื่องราวแต่ทนหลัง ให้ฟัง พร้อมบอกว่าถ้าคิดถึงมารดา เมื่อถึงเพ็ญเดือน ๑๑ เดือน ๑๒ ให้เอาด้ายดิบผูกไม้ต้นกา ปักรูป เทียนบูชาลอยกระทงในแม่น้ำ ทำอย่างนี้เรียกว่าคิดถึงมารดา แล้วท้าวพกาพรหมก็ลากลับไป

ตั้งแต่นั้นมา จึงมีการลอยกระทงเพื่อบูชาท้าวพกาพรหม แล้วเพื่อบูชารอยพระบาท ซึ่งประดิษฐานอยู่ริมฝั่งแม่น้ำนันทานที ส่วนฤๅษีทั้ง ๕ ต่อมาได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ดังนี้

ฤๅษีองค์แรก กกุสันโธ ได้แก่ พระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า พระกกุสันโธ

ฤๅษีองค์ที่สอง โภณาคนโน ได้แก่ พระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า พระโภณาคนน

ฤๅษีองค์ที่สาม กัสสโป ได้แก่ พระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า พระกัสสปะ

ฤๅษีองค์ที่สี่ โคตโม ได้แก่ พระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า พระสมณโคตม

ฤๅษีองค์ที่ห้า เมตเตยโย ได้แก่ พระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า พระศรีอาริยเมตไตรย

พระพุทธเจ้า ๓ พระองค์แรก ได้มาบังเกิดบนโลกแล้วในอดีตกาล พระพุทธเจ้าองค์ที่ ๔ คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน พระพุทธเจ้าองค์ที่ ๕ คือ พระพุทธเจ้าที่จะมาบังเกิดบนโลกในอนาคต ได้แก่ พระศรีอาริยมตไตรย

ตำนานการลอยกระทงเพื่อบูชาพระอุปคุตต์

การลอยกระทงเพื่อบูชาพระอุปคุตต์นี้ เป็นประเพณีของชาวเหนือและชาวพม่า พระอุปคุตต์เป็นพระอรหันต์เถระหลังสมัยพุทธกาล โดยมีตำนานความเป็นมาดังนี้

เมื่อพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงมีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนา ได้โปรดให้สร้างพระสถูปเจดีย์และพุทธวิหารขึ้นทั่วชมพูทวีป มหาวิหารที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคือ "อโศการาม" ซึ่งตั้งอยู่ในเขตแคว้นมคธ หลังจากที่สร้างพระสถูปเจดีย์ถึง ๘๔,๐๐๐ องค์สำเร็จแล้ว พระเจ้าอโศกทรงมีพระราชประสงค์จะนำพระบรมสารีริกธาตุของสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปบรรจุในพระสถูปต่างๆ และบรรจุในพระมหาสถูปองค์ใหญ่ที่สร้างขึ้นใหม่มีความสูงประมาณครึ่งโยชน์ และประดับประดาด้วยแก้วต่างๆ ประดิษฐานอยู่ริมฝั่งแม่น้ำคงคาให้ปาฎลีบุตร อีกทั้งต้องการให้มีการเฉลิมฉลองยิ่งใหญ่เป็นเวลา ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน แต่ด้วยเกรงว่าพญามารจะมาทำลายพิธีฉลอง มีเพียงพระอุปคุตต์ที่ไปจำศีลอยู่ในสะดือทะเลเพียงท่านเดียวเท่านั้น ที่จะสามารถปราบพญามารได้ เมื่อพระอุปคุตต์ปราบพญามารจนสำนึกตัวหันมายึดเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งแล้ว พระอุปคุตต์จึงลงไปจำศีลอยู่ในสะดือทะเลตามเดิม พระอุปคุตต์นี้ไทยเรียกว่า พระบัวเข็ม ชาวไทยเหนือหรือชาวอีสานและชาวพม่านับถือพระอุปคุตต์มาก ชาวพม่าไม่ว่าจะมีงานอะไรเป็นต้องนิมนต์มาเข้าพิธีด้วยเสมอ ไทยเราใช้บูชาในพิธีขอฝนหรือพิธีมงคล ฯลฯ

การลอยกระทงในปัจจุบัน

การลอยกระทงในปัจจุบัน ยังคงรักษารูปแบบเดิมเอาไว้ได้ตามสมควร เมื่อถึงวันเพ็ญพระจันทร์เต็มดวงในเดือน ๑๒ ชาวบ้านจะจัดเตรียมทำกระทงจากวัสดุที่หาง่ายตามธรรมชาติ เช่น หยวกกล้วยและดอกบัว นำมาประดิษฐ์เป็นกระทงสวยงาม ปักธูปเทียนและดอกไม้เครื่องสักการบูชา ก่อนทำการลอยในแม่น้ำก็จะอธิษฐานในสิ่งที่มุ่งหวัง พร้อมขอขมาต่อพระแม่คงคาตามคัมภีร์หรือสถานที่จัดงานหลายแห่ง มีการประกวดกระทง ประกวดนางนพมาศ และมีมหรสพสมโภชในตอนกลางคืน นอกจากนี้ ยังมีจุดดอกไม้ไฟ พลุ ตะไล ซึ่งในการเล่นต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ วัสดุที่นำมาใช้กระทง ควรเป็นของที่สามารถย่อยสลายได้ง่ายตามธรรมชาติ

บทส่งท้าย

ประเพณีการลอยกระทง น่าจะเป็นคติของชนชาติที่ประกอบพิธีกรรม ซึ่งต้องมีน้ำเป็นปัจจัยสำคัญ เมื่อพืชพันธุ์ธัญญาหารเจริญงอกงามอุดมสมบูรณ์ จึงมีการลอยกระทงไปตามกระแสน้ำ เพื่อขอบคุณพระแม่คงคาหรือเทพเจ้าแห่งน้ำ อีกทั้งเป็นการแสดงความคารวะขอภัยที่ได้ลงอาบ หรือปล่อยสิ่งปฏิกูลลงน้ำ ไม่ว่าจะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งเป็นการบูชาเทพเจ้าตลอดจนรอยพระพุทธรูป พระเจดีย์จุฬามณี ฯลฯ ตามคติความเชื่อ

หลังจากทำพิธีลอยกระทงแล้ว ก็จัดให้มีการละเล่นรื่นเริงสนุกสนาน เช่น การละเล่นพื้นเมือง การเล่นเพลงเรือ รำวง ฯลฯ อันเป็นธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งโบราณ

ความมุ่งหมายของการลอยกระทงมีอยู่หลายประการ เช่น การขอขมาต่อพระแม่คงคาการบูชาขอบพระพุทธรูป การลอยเคราะห์โรคภัยและทุกข์โศกให้ไหลไปกับสายน้ำ ฯลฯ กิจกรรมดังกล่าวนี้จะจัดขึ้นในเดือน ๑๒ โดยนับวันตามจันทรคติ หรือราวเดือนพฤศจิกายน

กิจกรรมต่างๆ ที่ควรปฏิบัติในวันลอยกระทง

๑. นำกระทงไปลอยตามแม่น้ำลำคลอง หรือตามแหล่งน้ำที่มีการจัดพิธี
๒. ให้การสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ในวันลอยกระทง เช่น การประกวดกระทง ประกวดนางนพมาศ การละเล่นพื้นเมือง เช่น รำวง เพลงเรือ เพื่อสืบสานวัฒนธรรมไทย
๓. จัดนิทรรศการ หรือพิธีการลอยกระทง เพื่อเผยแพร่และอนุรักษ์ประเพณีไทย
๔. จัดรณรงค์ให้มีการใช้วัสดุจากธรรมชาติมาทำกระทง เพื่อไม่ให้เกิดมลภาวะแก่แม่น้ำลำคลอง

สรุปเหตุผลในการลอยกระทง

๑. เพื่อขอขมาแก่พระแม่คงคา เพื่อบูชารอยพระพุทธรูปและบูชาเทพเจ้า ตามคติความเชื่อ
๒. เพื่อรักษาขนบธรรมเนียมของไทยไว้ มิให้สูญหายไปตามกาลเวลา
๓. เพื่อรู้ถึงคุณค่าของน้ำหรือแม่น้ำลำคลอง อันเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต

ประเพณีทอดกฐิน

ความหมาย

"กฐิน" เป็นภาษาบาลี แปลว่า **ไม้สะดึง** คือ ไม้แบบตัดจีวร ในสมัยก่อน การตัดเย็บจีวรเป็นเรื่องใหญ่ ทำยาก เพราะไม่มีเครื่องทุ่นแรง เช่น จักรเย็บผ้า และไม่มีร้านขายจีวรสำเร็จรูป พระภิกษุจึงต้องตัดเย็บจีวรเอง โดยช่วยกันหลายๆ รูป และใช้ไม้สะดึงขึงผ้าเพื่อกะตัด เย็บ การใช้ไม้สะดึงช่วยในการตัดเย็บจีวร สะดวกแก่ผู้ไม่ชำนาญในการตัดเย็บ

"กฐิน" ตามความหมาย ของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๓ คือ **"ผ้าที่ถวายพระซึ่งจำพรรษาแล้ว"**

การทอดกฐิน ก็คือการนำผ้ากฐินไปวางไว้ต่อหน้าสงฆ์ ซึ่งมีจำนวนอย่างน้อย ๕ รูป โดยมิได้เจาะจงว่าจะถวายภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง

การทอดกฐิน มีกำหนดระยะเวลาตั้งแต่ แรม ๑ ค่ำเดือน ๑๑ ไปจนถึง กลางเดือน ๑๒ มีกำหนด ๑ เดือน ภายหลังจากออกพรรษาแล้ว จะทอดก่อนหรือภายหลังที่กำหนดนี้ไม่ได้

ที่มาของประเพณีทอดกฐิน

ประเพณีทอดกฐินมีมาแต่ครั้งพุทธกาล ดังมีตำนานดังนี้

ในสมัยพุทธกาล เมื่อพระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระเชตวันาราม ซึ่งเป็นพระอารามที่อนาถปิณฑิกเศรษฐีได้สร้างถวายเป็นพุทธนิवास ได้มีภิกษุ ๓๐ รูป ชาวเมืองปาฐาซึ่งอยู่ด้านทิศตะวันตกในแคว้นโกศล เดินทางมาหมายจะเฝ้าพระพุทธองค์ที่เมืองสาวัตถี แต่มาไม่ทันเพราะใกล้ถึงวันเข้าพรรษา จึงเข้าพักจำพรรษา ณ เมืองสาเกต อันมีระยะทางห่างจากเมืองสาวัตถีราว ๖ โยชน์ภิกษุทั้ง ๓๐ รูปนั้น ล้วนแต่เป็นผู้เคร่งครัดปฏิบัติอุตุดงค์ และต่างมีความศรัทธาอย่างแรงกล้าที่จะได้เข้าเฝ้าพระบรมศาสดา เมื่อถึงวันออกพรรษา แล้วก็รีบเดินทางไปยังเมืองสาวัตถีโดยไม่มีการรับรอง แม้ว่าจะยังเป็นช่วงที่ฝนยังตกหนักน้ำท่วมอยู่ทั่วไป แม้จะต้องฝ่าแดดกรำฝน ลุยโคลนอย่างไรก็ไม่ย่อท้อ เมื่อภิกษุทั้ง ๓๐ รูปได้เข้าเฝ้าพระบรมศาสดาสมความตั้งใจแล้ว ครั้งพระองค์ตรัสถาม จึงได้เรื่องทั้งหมดให้ทรงทราบ พระพุทธองค์จึงตรัสธรรมมิกถาภิกษุเหล่านั้นก็ได้สำเร็จพระอรหัตผล ในลำดับนั้นพระบรมศาสดา ทรงดำริถึงความยากลำบากของภิกษุเหล่านี้ จึงเรียกประชุมภิกษุสงฆ์แล้วตรัสอนุญาตให้ภิกษุรับผ้ากฐินได้ในเมื่อออกพรรษาแล้ว นางวิสาขาได้ทราบพุทธาอนุญาต จึงได้เป็นผู้ถวายกฐินเป็นคนแรก

ประเภทของกฐิน

กฐินมีหลายประเภท ซึ่งล้วนแต่มีข้อกำหนด กระบวนการ และขั้นตอนของพิธีกรรมที่แตกต่างกัน ดังจะได้กล่าวถึงกฐินหลายประเภท(ในยุคปัจจุบัน) โดยสังเขปดังนี้

๑. กฐินหลวง เป็นกฐินที่พระเจ้าแผ่นดินพระราชดำเนินไปทรงทอดเอง หรือพระราชทานให้บุคคลอื่น หรือหน่วยงานต่างๆ ไปทอดถวาย แบ่งออกได้ดังนี้

๑.๑ กฐินที่กำหนดเป็นพระราชพิธี คือกฐินที่พระเจ้าแผ่นดินเสด็จพระราชดำเนินไปทรงทอดด้วยพระองค์เอง ณ **วัดหลวง** ซึ่งปัจจุบันมีทั้งหมด ๑๖ วัด เป็นวัดในกรุงเทพฯ ๑๒ วัด และในต่างจังหวัด ๔ วัด คือ

๑.วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม	๒.วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
๓.วัดสุทัศน์เทพวราราม	๔.วัดบวรนิเวศวิหาร
๕.วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม	๖.วัดเทพศิรินทราวาส
๗.วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม	๘.วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
๙.วัดอรุณราชวราราม	๑๐.วัดมกุฏกษัตริยาราม
๑๑.วัดราชาธิวาส	๑๒.วัดโอรสวราราม
๑๓.วัดนิเวศธรรมประวัติ(จ.พระนครศรีอยุธยา)	๑๔.วัดวรรณดาราราม(จ.พระนครศรีอยุธยา)
๑๕.วัดพระศรีมหาธาตุ(จ.พิษณุโลก)	๑๖.วัดพระปฐมเจดีย์(จ.นครปฐม)

๑.๒ กฐินตัน คือกฐินส่วนพระองค์ เริ่มมีมาแต่ครั้งรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเกิดจากการเสด็จประพาสเป็นการส่วนพระองค์ หรือเสด็จประพาสต้น

๑.๓ กฐินพระราชทาน เป็นกฐินที่พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานผ้าพระกฐินของหลวงแก่กระทรวง ทบวง กรม องค์การ สมาคม ตลอดจนเอกชนที่รับพระราชทานผ้ากฐินไปถวายวัดหลวงต่างๆ (ยกเว้นวัดหลวง ๑๖ วัด ดังกล่าวแล้ว)

๒.กฐินราษฎร์ เป็นกฐินที่ชาวบ้านนำไปทอดหรือถวายพระภิกษุสงฆ์ที่จำพรรษา มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามกระบวนการของการทอด ได้แก่

๒.๑ มหากฐิน คือกฐินที่กระทำเป็นประจำทุกปีในปัจจุบัน ที่เรียกว่า มหากฐิน เพราะชาวบ้านมีเวลาเตรียมมานานวัน จำนวนผู้ไปร่วมทอดกฐินมีมาก จึงเรียกว่า มหากฐิน

๒.๒ กฐินสามัคคี คือ กฐินทั่วไปที่มีเจ้าภาพร่วมกันหลายคน กฐินประเภทนี้ เป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย เป็นการแสดงความสามัคคีที่ได้ทำบุญร่วมกัน ทั้งได้รับความสนุกสนานบันเทิงใจด้วย

๒.๓ จุลกฐิน เป็นกฐินที่จัดเป็นพิธีการใหญ่ ถือกันมาแต่สมัยโบราณว่าได้อันสงฆ์มาก เพราะทุกลำดับขั้นตอนตั้งแต่ต้น จนกระทั่งถึงการทอดถวายนั้น ต้องกระทำได้สำเร็จเสร็จสิ้น ภายในวันเดียว จึงต้องใช้คนมาร่วมแรงร่วมใจกันมาก ถือเป็นงานที่แสดงถึงพลังสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจ

เดียวกัน ปัจจุบันจึงไม่สู้จะมีงานกลืนนี้ให้เห็นแล้ว

๒.๔ กลืนตก หรือกลืนใจ เป็นกลืนที่นำไปทอดที่วัดใดวัดหนึ่งที่ตกค้างจากการทอดกลืน
ในปีนั้น การนำไปทอดจะกระทำโดยไม่บอกกล่าวทางวัดล่วงหน้า ลักษณะเช่นนี้จึงเรียกว่าเป็นกลืน
ตกค้างหรือกลืนใจ เพราะไปทอดในลักษณะจู่โจม

การแห่ดาวเทศกาลคริสต์มาส ของจังหวัดสกลนคร อ. เมือง จ.สกลนคร

ประวัติการแห่ดาวเทศกาลคริสต์มาสของจังหวัดสกลนคร

ใกล้ถึงวันสมโภชพระคริสตสมภพ หรือ “วันคริสต์มาส” ของทุกปี เราจะเห็นห้างสรรพสินค้า และร้านรวงต่างๆ ประดับตกแต่งต้นคริสต์มาสด้วยไฟหลากสีระยิบระยับ มีภาพชายแก่หนวดเครา ขาวสียาวพุงพุยในชุดสีแดงสดใสพร้อมถุงของขวัญบนล้อเลื่อนมีกวางลากจูง คลอด้วยบทเพลงคริสต์มาสในจังหวะสนุกๆ เพื่อดึงดูดผู้คนที่ผ่านไปมาให้หันมาสนใจและจับจ่ายเลือกซื้อสินค้าในร้านรวงของตน

บรรยากาศเช่นนี้มีให้เห็นทั่วไปตามเมืองใหญ่ทั่วโลกไม่เว้นแม้แต่ในประเทศไทย แต่ในอีกมุมหนึ่งของหมู่บ้านคริสตชนในภาคอีสาน ของประเทศไทย ดูจะต่างออกไป โดยเฉพาะในอัครสังฆมณฑลท่าแร่-หนองแสงซึ่งครอบคลุมพื้นที่ ๔ จังหวัดคือสกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์และมุกดาหาร จะมีบรรยากาศของความสมัครสมานกลมเกลียวแบบพี่น้อง ที่ร่วมแรงร่วมใจกันเตรียมฉลองคริสต์มาส ด้วยการทำดาวและถ้ำพระกุมาร ช่วยกันประดับตกแต่งวัดประจำหมู่บ้านให้สวยงาม รวมถึงบ้านเรือนของตนเพื่อเฉลิมฉลองการประสูติมาของพระเยซูเจ้า พวกเขาได้สานต่อความเชื่อศรัทธาที่ มามากกว่า ๑๐๐ ปี จนกลายเป็นประเพณีในคืนวันที่ ๒๔ ธันวาคม ของทุกปี การทำดาวและประเพณีแห่ดาวมีความเป็นมาและความหมายอย่างไร นี่คือการมุ่งหมายของบทความนี้เพื่อบอกเล่าเรื่องราว การเฉลิมฉลองคริสต์มาสของคริสตชนในอัครสังฆมณฑลท่าแร่-หนองแสง ที่หลายคนอาจไม่เคยได้รับรู้มาก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเพณีแห่ดาวของจังหวัดสกลนครจากทุกหมู่บ้านมากกว่า

๓๐๐ ดวง ซึ่งกล่าวกันว่าไม่มีเพียงแห่งเดียวในโลก ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมและสานต่องานประเพณีนี้ได้อย่างถูกต้องและยั่งยืนสืบไป

ความหมายและที่มาของการแห่ดาว

คำว่า “ดาว” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้ให้ความจำกัดความเอาไว้ว่า **“สิ่งที่เห็นเป็นดวงมีแสงระยิบระยับในท้องฟ้าเวลามีดินนอกจากดวงอาทิตย์และดวงจันทร์”** นอกนั้นยังเป็นคำที่ใช้เรียกบุคคลที่เด่นดังในทางใดทางหนึ่ง ดาวจึงหมายถึง ดวงไฟที่ส่องแสงระยิบระยับบนท้องฟ้าในเวลากลางคืน ทำให้ท้องฟ้าแลดูสว่างไสว ด้วยเหตุนี้จึงอุปมาคนที่มีชื่อเสียงดี หรือมีหน้าตาสะสวยและความสามารถโดดเด่น เป็นเหมือนดาวบนฟ้าที่ส่องประกายเจิดจ้ายามค่ำคืน อย่างนักแสดงที่เรียกว่า “ดารานัก” สำหรับชาวตะวันตกเชื่อกันว่าทุกคนเกิดมามีดาวประจำตัวโดยเฉพะบุคคลสำคัญที่มีบุญบาบารมี ดาวประจำตัวจะสว่างไสวกว่าปกติสังเกตเห็นได้ง่าย จึงไม่ใช่เรื่องแปลกเวลาที่พระเยซูเจ้าประสูติ จะปรากฏดาวประจำพระองค์ให้พวกโหราจารย์หรือนักปราชญ์จากทิศตะวันออกได้เห็น พวกเขาได้ออกเดินทางตามดาวดวงนั้นไปเพื่อไหว้นมัสการ และถวายของขวัญตามที่มีบันทึกไว้ในพระคัมภีร์ (มธ ๒:๑-๑๒) ดังนั้น ดาวในคริสตศาสนาจึงเป็นสัญลักษณ์หมายถึงการบังเกิดมาของพระเยซูเจ้าและเป็นสื่อนำทาง พวกโหราจารย์ให้ได้พบกับพระกุมารเยซูในถ้ำเลี้ยงสัตว์ที่เมืองเบธเลเฮม ประเทศปาเลสไตน์ ส่วนประเพณีแห่ดาวในเทศกาลคริสต์มาส มีมาตั้งแต่เมื่อไหร่ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด แต่เข้าใจว่าคงมีมาตั้งแต่แรกเริ่มที่คริสตศาสนาเข้ามาในภาคอีสานในปี ค.ศ. ๑๘๘๑(พ.ศ. ๒๔๒๔) โดยการนำของคุณพ่อยอห์น บัปติสต์ โปรดม (Jean PRODHOMME) และคุณพ่อซาเวียร์ เกโก(Xavier GEGO) ธรรมทูตรุ่นบุกเบิกคณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส (MEP) ที่สอนให้คริสตชนทำดาวประดับวัดในเทศกาลคริสต์มาส ประกอบกับธรรมชาติของคนอีสานที่ร่าเริงสนุกสนานมีงานประเพณีแห่แหนตลอดทั้งปี การประยุกต์ประเพณีทำดาวประดับวัดในเทศกาลคริสต์มาส มาเป็นประเพณีแห่ดาวรอบวัดหรือชุมชนจึงเป็นเรื่องที่ทำได้ง่ายก่อนจะกลายมาเป็นประเพณีนิยมของทุกวัด ที่กระทำกันในวันวันที่ ๒๔ ธันวาคม ของทุกปี การทำดาวประดับวัดของหมู่บ้านคาทอลิกในอัครสังฆมณฑลท่าแร่-หนองแสง ก็เหมือนกับการทำถ้ำพระกุมารและการประดับต้นคริสต์มาสในประเทศยุโรป แต่การทำดาวของวัดต่างๆ ในอัครสังฆมณฑลท่าแร่-หนองแสง ดูจะมีชีวิตชีวาและวิวัฒนาการมากกว่า เห็นได้จากการประยุกต์ให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีชีวิตของชุมชน จากการทำดาวประดับวัดธรรมดา ได้พัฒนาไปเป็นการทำดาวประดับบ้านเรือน การแห่ดาวและการประกวดดาว เพื่อสืบสานความเชื่อศรัทธาอย่างมีสีสันและชีวิตชีวา อันแสดงออกถึงความชื่นชมยินดีของชุมชนตามจิตตารมณ์ของคริสต์มาส

ประเพณีแห่ดาว ที่สกลนคร

ประเพณีแห่ดาวที่สกลนคร เกิดขึ้นและเกี่ยวข้องโดยตรงกับพระอัครสังฆราชลออเรนซ์ คายน์ แสนพลออัน อดีตผู้ปกครองอัครสังฆมณฑลท่าแร่-หนองแสงระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๘๐-๒๐๐๔ (พ.ศ. ๒๕๒๓-๒๕๔๗) ที่มีความประสงค์จะให้หมู่บ้านคริสตชนในเขตปกครองได้นำดาว ที่ใช้แห่ในคืนวันที่ ๒๕ ธันวาคมเพื่อเฉลิมฉลองการบังเกิดมาของพระเยซูเจ้าในหมู่บ้านของตนมาร่วมแห่อีกครั้งที่สกลนครเพื่อสนับสนุนกลุ่มคริสตชนวัดพระธาตุชัยฯ สกลนครซึ่งยังมีจำนวนน้อยอยู่ การแห่ดาวที่สกลนครเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๘๒ (พ.ศ. ๒๕๒๕)

หลังจากพระคุณเจ้าคายน์ แสนพลออัน สร้างสำนักมิสซังแห่งใหม่ที่สกลนครและย้ายมาประจำที่สำนักใหม่แล้วโดยมอบหมายให้ชุมชนท่าแร่ หมู่บ้านคริสตชนที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยและศูนย์กลางของอัครสังฆมณฑลท่าแร่-หนองแสง เป็นผู้นำในการทำดาวและประดับประดารถบุษบก ถ้าพระกุมารที่ใช้ในขบวนแห่ โดยเริ่มแห่จากศาลากลางจังหวัดสกลนครไปยังบริเวณโรงเรียนเซนต์ยอแซฟสกลนคร ก่อนที่จะมีพิธีเฉลิมฉลองคริสต์มาสเหมือนเช่นที่ทำกันในแต่ละวัดในคืนวันที่ ๒๕ ธันวาคม เป็นธรรมดาอยู่เองที่การริเริ่มทำสิ่งใหม่ที่ไม่มีใครทำมาก่อนย่อมมีอุปสรรคปัญหาและความยากลำบาก เช่นเดียวกับการแห่ดาวที่สกลนคร ในปีแรกมีดาวจากหมู่บ้านต่างๆ มาร่วมขบวนแห่จำนวนไม่มาก และไม่ได้รับการยอมรับจากชาวสกลนครเท่าใดนัก รวมถึงผู้ร่วมงานบางคนก็มองว่าเป็นการตำน้ำพริกละลายแม่น้ำสิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ แต่พระคุณเจ้าคายน์ แสนพลออันยังคงยืนหยัดที่จะจัดให้มีประเพณีแห่ดาวนี้เรื่อยมา และพยายามปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นในแต่ละปีต่อมาได้จัดให้มีการประกวดดาวทำให้มีจำนวนดาวจากหมู่บ้านต่างๆ มาร่วมแข่งขัน และขบวนแห่เพิ่มมากขึ้นหลังจากได้จัดแห่ดาวที่สกลนครผ่านไปหลายปี ชาวสกลนครเริ่มยอมรับและกล่าวขวัญถึง บางปีไม่ได้จัดที่สกลนครเช่นในปี ค.ศ. ๑๙๙๙ (พ.ศ. ๒๕๔๓) ย้ายไปจัดที่หมู่บ้านท่าแร่เพื่อสมโภช การเปิดปี “ปีติมหาการุญ คริสตศักราช ๒๐๐๐” เริ่มมีเสียงเรียกร้องให้จัดที่สกลนครประจำทุกปี

จนกระทั่งเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๐๓ (พ.ศ. ๒๕๔๖) นายปรานชัย บวรรัตนปราน ผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนครขณะนั้นร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้บรรจุประเพณีแห่ดาวให้เป็นงานส่งเสริมการท่องเที่ยวงานหนึ่งของจังหวัดเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชมและร่วมงานคริสต์มาสที่สกลนคร

คุณค่าในปัจจุบัน

ปัจจุบัน ประเพณีแห่ดาวเทศกาลคริสต์มาสของอัครสังฆมณฑลท่าแร่-หนองแสง เป็นส่วนหนึ่งงานประเพณีประจำจังหวัดสกลนครที่จัดขึ้น ในคืนวันที่ ๒๕ ธันวาคมของทุกปี โดยได้รับการสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เทศบาลสกลนคร ส่วนราชการและหน่วยงานต่างๆ มีดาวที่ได้รับการออกแบบตามจินตนาการและประดับตกแต่งด้วยไฟอย่างสวยงามตระการตาจากหมู่บ้านต่างๆ ทั้งสังฆมณฑลฯ มากกว่า ๓๐๐ ดวง จากงานแห่ดาวธรรมดาคือจัดเพื่อถวายเกียรติแด่พระกุมารเยซู ผู้ประสูติมาในเทศกาลคริสต์มาสและเป็นที่รู้จักในวงแคบในหมู่คริสตชน ได้กลายมา

เป็นประเพณีที่เป็นหน้าตาของจังหวัดและเป็นที่ยึดถือในระดับประเทศ จิตตารมณ์การบังเกิดมาของ พระกุมารเยซูและประวัติวันคริสตมาส ได้รับประกาศและนำเสนอผ่านสื่อต่างๆ สะท้อนให้เห็นความจริงที่ว่า สิ่งที่มีค่าเปล่าประโยชน์ในยุคหนึ่งสมัยหนึ่ง อาจกลายมาเป็นสิ่งที่มีค่าขึ้นมาได้เมื่อกาลเวลา เปลี่ยน **“ความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งคือนิรันดร์”** ยังคงเป็นจริงอยู่เสมอ เช่นเดียวกับคุณความดี ที่ พระคุณเจ้าคาร์ดินัล แสนพลออันโตรีเริ่มประเพณีแห่ดาวนี้ ที่กลายมาเป็นงานประเพณีหนึ่งของ จังหวัดสกลนครและประเทศไทย ควรอย่างยิ่งที่อนุชนรุ่นหลังจะศึกษาเรียนรู้คุณค่าอันดีงามและ บทเรียนต่างๆ เพื่ออำรงส่งเสริมและรักษาไว้สืบไป

ข้อมูลโดย คุณพ่อขวัญ ถิ่นวัลย์

เจ้าอาวาสวัดพระคริสตประจักษ์นาบัว อ. วานรนิวาส จ. สกลนคร

๑๕ ธันวาคม ๒๐๐๙

ชั้นหมากเบ็ง

ชั้นหมากเบ็ง คือ กรวย หรือ ขวย ใบตองที่ประกอบขึ้นเป็นสี่เหลี่ยมสันฐานกลมและประดับด้วยดอกไม้ดอกไม้ใช้มักจะเป็นดอกไม้ขาว เช่น ดอกบานไม่รู้รุ่ย ดอกกรัก แต่ห้ามใช้ดอกสีขาวอย่างดอกจำปา และ ที่สำคัญไม่ควรใช้ดอกไม้แดง เพราะถ้าหากใช้ดอกไม้แดงจะเป็นเครื่องบูชาผีไท

ชั้นหมากเบ็งที่นิยมทำและใช้ในการประกอบพิธีกรรมทั้งทางพิธีพุทธและพิธีพราหมณ์จะมีอยู่ 2 ชนิด คือ

๑. แบบ ๕ ชั้น

คือ ชั้นทับกรวยใบตองและประดับดอกไม้ขึ้นไป ๕ ชั้น อันมีความหมายถึงชั้นทั้ง ๕ หรือที่ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าเบญจขันธ์ ได้แก่

(๑) รูป คือ ส่วนประกอบฝ่ายรูปธรรมทั้งหมด อันได้แก่ร่างกายและพฤติกรรม สสารและพลังงานด้านวัตถุ

(๒) เวทนา คือ ความรู้สึก สุข ทุกข์ ซึ่งเกิดจากผัสสะทางประสาททั้ง 5 และใจ

(๓) สัญญา คือ ความกำหนดได้ หมายถึง อันเป็นเหตุให้เกิดอารมณ์

(๔) สังขาร คือ คุณสมบัติต่าง ๆ ของจิต

(๕) วิญญาณ คือ การรับรู้ได้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง ได้สัมผัส ได้กลิ่นได้รับรส

ซึ่งทั้งหมดก็เป็นการรวบรวมชั้นทั้ง ๕ และสำรวมเพื่อน้อมบูชาพระรัตนตรัย

๒. แบบ ๘ ชั้น

คือ ซ้อนทับกรวยใบตองและประดับดอกไม้ขึ้นไป ๘ ชั้นอันมีความหมายที่แสดงถึง ธาตุทั้ง ๔ ที่รวมกันทั้ง ๘ ชั้นเป็นร่างกายทั้ง ๓๒ ประการ

ธาตุทั้ง ๔ ได้แก่ ธาตุน้ำ(ฮาโปธาตุ) ธาตุดิน(ปถวีธาตุ) ธาตุไฟ(เตโชธาตุ) ธาตุลม (วาโยธาตุ) ซึ่งก็หมายถึงการนอบน้อมกายทั้งหมดเพื่อสักการบูชา

อันที่จริงชั้นหมากเบ็งก็คือพานดอกไม้ที่ใช้ในงานพิธีนั่นเอง แต่สมัยก่อนคนอีสานมีเวลาในการจัดเตรียมงานมาก ใบตองหาได้ไม่ยากนักจึงได้คิดค้นประดิษฐ์ประดับชั้นหมากเบ็งขึ้นมาและที่สำคัญคนอีสานจะคิดค้นทำอะไรขึ้นมาก็ต้องมีความหมายแฝงไว้หากคนรุ่นหลังให้ความสำคัญและศึกษาเรียนรู้ก็จะเห็นคุณค่า

ในปัจจุบันนี้ชั้นหมากเบ็งก็ยังเป็นที่นิยมใช้ในพิธีกันอยู่เคียงคู่กับพานบายศรีเลยทีเดียวแต่ก็อาจจะมีการประยุกต์ดัดแปลงไปบ้าง ส่วนมากที่เปลี่ยนแปลงไปก็เพื่อเพิ่มความสวยงามของชั้นหมากเบ็งในการประดับในพิธีแต่ถ้าหากสำรวจกันจริง ๆ จัง ๆ แล้วก็มีน้อยคนที่จำทำชั้นหมากเบ็งเป็นแต่ความนิยมในการใช้ชั้นหมากเบ็งก็ยังมีอยู่ จนในบางพื้นที่ทำชั้นหมากเบ็งขายในงานบุญ วันศีลวันพระ จนมีรายได้เป็นกอบเป็นกำ

